

Maria Jadczak

Klucze do historii
Program nauczania historii dla IV etapu edukacyjnego
Zakres rozszerzony

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

SPIS TREŚCI

OGÓLNE ZAŁOŻENIA PROGRAMU	2
CELE OGÓLNE.....	6
CELE SZCZEGÓŁOWE.....	7
PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW EDUKACYJNYCH.....	9
TREŚCI KSZTAŁCENIA.....	30
PRZYKŁADOWE SCENARIUSZE LEKCJI.....	98
OCENIANIE.....	112
EWALUACJA.....	116
BIBLIOGRAFIA.....	120

Klucze do historii
Program nauczania historii dla IV etapu edukacyjnego zakres rozszerzony w szkole
kończącej się maturą.

OGÓLNE ZAŁOŻENIA PROGRAMU

Program nauczania dla IV etapu edukacyjnego z historii na poziomie rozszerzonym pt. **Klucze do historii** został przygotowany zgodnie z celami i treściami kształcenia określonymi w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz.17). Kształcenie na IV etapie edukacyjnym na poziomie rozszerzonym dotyczy uczniów, którzy wybrali do zdawania na maturze, jako przedmiot dodatkowy historię i wynosi cztery godziny tygodniowo w klasie drugiej i trzeciej. Zgodnie z intencjami autorów: *Po lekcjach historii, odbytych w zakresie rozszerzonym, uczeń powinien być dobrze przygotowany do studiów humanistycznych, bądź do tych kierunków studiów, które oczekują zdanego egzaminu maturalnego z historii w zakresie rozszerzonym.*

Pod względem usystematyzowania materiału nauczania program Klucze do historii ma charakter linearny. Obejmuje zagadnienia ułożone chronologicznie w obrębie poszczególnych epok. Takie ujęcie chociaż jest najbardziej typowe, ułatwia uczniom zrozumienie „biegu dziejów”, umożliwia uporządkowanie wiedzy a jednocześnie tworzenie bardziej problemowej formuły zajęć w sytuacji, kiedy nauczyciel podsumowuje dane zagadnienie. Zakres merytoryczny przedstawionego programu obejmuje wydarzenia od pradziejów po 1990 r. w historii Polski i najnowsze wydarzenia w zakresie historii powszechnej.

Materiał z historii Polski został umieszczony na szerszym tle związanym z historią powszechną. Autorka sądzi, że niezależnie od lokalizacji szkoły, liczebności klas, standardu i wyposażenia sal lekcyjnych niniejszy program można realizować w dowolnej szkole, w której uczniowie zechcą zdawać maturę z historii (choć w rozkładzie materiału wymieniono strony internetowe wykorzystywane podczas lekcji). Poszczególne tematy programowe nauczyciel może przyjąć za gotową propozycję zajęć lekcyjnych, ale przecież każdy uczący może dokonywać modyfikacji, np. łącząc lub dzieląc dane zagadnienia jeżeli tylko uzna, że zaproponowany przez autorkę zakres merytoryczny jest zbyt szeroki.

Po każdej epoce – dziale materiału przewidziano godzinny sprawdzian wiedzy. W toku kształcenia autorka programu szczególnie wyróżniła dyskusję i burzę mózgów jako interaktywne metody nauczania, które umożliwiają wykorzystanie pozaszkolnych źródeł wiedzy ucznia. Zgodnie z postulatami nowoczesnej dydaktyki historii nauczyciel jest bowiem organizatorem lekcji, ale uczeń ma prawo być jej współtwórcą, co wyraża się przede wszystkim w pracy z wychowankami szczególnie zdolnymi i zainteresowanymi historią.

W nowoczesnej szkole ogromną wagę przykładą się do wykorzystywania najnowszych osiągnięć techniki do prezentacji wiedzy. Chociaż autorka na co dzień pracuje w szkole, gdzie zrezygnowano z dziennika papierowego, w każdej klasie jest dostęp do Internetu a ona sama stworzyła prezentacje multimedialne niemal do każdej lekcji, mimo to jako miłośniczka gutenbergowskich mediów chce w młodzieży nadal zaszcześcić miłość do lektury. Dlatego, w wielu przypadkach, w rozdziale treści kształcenia, na poszczególnych zajęciach zaznaczyła cel: uczeń zna książkę.... Takie wyróżnienie i wskazanie konkretnej

lektury może sprowokować ucznia do samodzielnego chociaż tradycyjnego poszerzania wiedzy zgodnie z hasłem „czytać aby żyć”, a jeśli nie to chociaż do poszukiwania także online wybranych zagadnień na portalach specjalistycznych, gdzie wiedza jest modyfikowana szybciej niż w druku i zawiera efekty najnowszych badań szczegółowych. Uczniowie wówczas mogą dotrzeć także do specjalistycznej wymiany poglądów umieszczonej na forach dyskusyjnych.

W nauczaniu historii ogromne znaczenie ma zatem umiejętność spożytkowania w pracy z uczniami pozaszkolnych form przekazu historycznego, nie tylko mas – mediów, ale także historii oralnej, z którą młodzież styka się poprzez słuchanie relacji dziadków lub znajomych. Szkolna edukacja historyczna nie może być przecież odseparowana od pozaszkolnych kanałów transmisji wiedzy, musi umieć z nimi współżyć, koordynować je i spożytkować. Nauczyciel powinien wówczas dążyć do racjonalności i obiektywizacji wiedzy uczniów nawet, a przede wszystkim, w tak spornych sytuacjach jak ocena znaczenia Lecha Wałęsy czy „okrągłego stołu”, ponieważ historia najnowsza zajmuje się badaniem „otwartych” faktów dziejowych, doświadczanych przez aktualnie żyjące pokolenia. Historia najnowsza to historia żywa, taka, która się staje, osobiście doświadczana przez miliony ludzi znających z autopsji wiele faktów analizowanych później przez historyków.

Otwarty charakter faktów z historii najnowszej powoduje jednak liczne trudności nie tylko w ich naukowym badaniu, ale i dydaktycznej prezentacji. Brak perspektyw utrudnia ocenę roli poszczególnych wydarzeń i postaci. Może to spowodować wyolbrzymienie lub zlekceważenie istotnych faktów. Historia najnowsza jest znacznie mniej ustabilizowana, jej oceny są mniej pewne, co prowadzi do ich nieustannej weryfikacji; np. w wydanej po raz kolejny książce „Powstanie Warszawskie” Profesor Jan Ciechanowski oskarżył Profesora Normana Daviesa o koniunkturalizm, ponieważ N. Davies w „Bożym igrzysku” określał Powstanie jako „największy błąd, jaki Polacy popełnili w swych najnowszych dziejach” a w książce wydanej niedawno „Powstanie 1944” jego poglądy odbiegły zupełnie od wcześniejszych ocen. N. Davis bowiem za klęskę powstania tym razem oskarżył prawie wyłącznie naszych zachodnich sojuszników. Sam J. Ciechanowski do swojego, najnowszego wydania dodał jeden rozdział: „Powstanie Warszawskie – trzech generałowie. Główni autorzy boju o Warszawę”, w którym przed sądem dziejowym postawił głównie Leopolda Okulickiego za pochopne i nieprzemyślane wywołanie walk w stolicy.

Zatem historia najnowsza podlega znacznie silniejszej presji ze strony rządzących i rządzonych. Istnieje więc realna możliwość traktowania lekcji jako narzędzia urabiania określonych postaw politycznych młodzieży. Niewielka jest przecież różnica między indoktrynacją a wychowaniem. Problematyka historii najnowszej jest skoncentrowana także na kwestiach politycznych, najczęściej kontrowersyjnych, różnie ocenianych zarówno przez ludzi dorosłych jak i przez młodzież a trudności dotarcia do wielu dokumentów, związane np. z tajnością ważnych akt państwowych, nie pozwalają na pełną obiektywizację prezentowanych treści. Często też unika się pewnych zagadnień niekorzystnych z punktu widzenia rządzącego establishmentu. W przeszłości, przecież, pedagogów traktowano, już od czasów upaństwowienia szkolnictwa w XVIII stuleciu, jako urzędników państwowych (obecnie funkcjonariuszy publicznych) strzegących interesu państwa.

Żywe zainteresowanie uczniów obecnym życiem społeczno – politycznym, gospodarką, modą, filmem, środkami masowego przekazu wśród wielu nauczycieli budzi jednak niepokój, ponieważ

nauczyciel nigdy nie może stać w miejscu, zawsze musi być na bieżąco i znać współczesne życie społeczne w całym jego bogactwie i złożoności, musi mieć także kontakt z najnowszą literaturą przedmiotu, a dopiero wówczas będzie mógł przybliżyć przeszłość do teraźniejszości i uczynić z historii naukę żywą, rzeczywiście potrzebną uczniom.

Zadanie nauczyciela polega na umiejętnym selekcjonowaniu i przekazywaniu skumulowanych w historii najnowszej pojęć i wydarzeń wraz z ich emocjonalnymi i etycznymi kontekstami. Nie ma przecież czystej czy neutralnej transmisji wiedzy i narracji historycznej. Istotą historii jako przedmiotu nauczania jest wyszukiwanie bezustannych sprzeczności, z jednej strony wyolbrzymianie, z drugiej upraszczanie niektórych wydarzeń. Celem nauczania historii, zdaniem autorki niniejszego programu, powinno być przede wszystkim uzyskanie krytycznego obserwatora rzeczywistości, sprowokowanego do aktywności intelektualnej.

Narracja historyczna zawsze zawiera sporą porcję wiedzy politycznej. Wiedza o faktach jest przez uczniów kumulowana, przetwarzana i ujmowana w mniej lub bardziej spójną wewnętrzną „teorię.” Przez edukację historyczną możemy kształtować wyobrażenie o życiu społecznym, funkcjonowaniu państwa, mechanizmach polityki. Perspektywa, z jakiej spogląda się na dzieje podczas lekcji historii, jest bliska sposobowi myślenia młodzieży, ponieważ głównym walorem każdej lekcji jest konkret. Dzięki przeprowadzeniu analogii między tym, co działo się dwadzieścia lub trzydzieści lat temu a współczesnością, można rozwijać u młodzieży określone predyspozycje intelektualne przydatne w życiu, takie jak: krytycyzm, zdolność do globalnej, dynamicznej analizy zjawisk politycznych, selekcjonowanie i wartościowanie informacji dostarczanych przez środki masowego przekazu, trzeźwą ocenę sytuacji, postaw i wypowiedzi polityków. Krytyczny uczeń nie da się łatwo zwieść pozorom podczas czytania gazety czy oglądania telewizji. Chłodna rzeczowa analiza faktów z przeszłości, czego powinien się uczyć na lekcjach historii, ułatwi mu też zrozumienie i orientację we współczesnych zjawiskach życia społeczno – politycznego.

Nauczyciel powinien więc mieć „otwartą głowę”, niech uczniowie podczas jego lekcji spierają się o generała Wojciecha Jaruzelskiego i stan wojenny. Lepszy jest kontrolowany sceptycyzm pedagoga niż występowanie z pozycji superarbitra. Nie tylko problemy współczesności są złożone, a sądy historyczne, zwłaszcza dotyczące spraw konkretnych, bywają nacechowane subiektywizmem, nierzadko politycznymi czy religijnymi uprzedzeniami, nie można więc za każdym razem dawać uczniom jednoznacznej odpowiedzi. Skoro wiedza historyczna ma charakter otwarty, taka też powinna być refleksja nauczyciela. Uczeń ma bowiem prawo do samodzielnych interpretacji.

Szkoła nadchodzącego czasu będzie żądać od nauczycieli odpowiedzi na pytania o źródła współczesności i przewidywane na ich podstawie analizy wybranych wydarzeń, zmiany w układzie społecznym i politycznym mikrostruktur świata, np. na Bliskim Wschodzie. Nawet jeżeli doraźne prognozy sytuacji sformułowane przez nauczyciela będą błędne, można i należy je przedstawiać, o przeszłości i przyszłości tego regionu trwa przecież dyskusja i uczniowie powinni ją znać. Obok warstwy informacyjnej uczniowie zaczną wówczas dostrzegać walor użyteczności tego przedmiotu w życiu każdego człowieka. Tym bardziej, że w odróżnieniu od nauk ścisłych historia posługuje się językiem życia codziennego i jeśli będzie przedstawiana jasno, z instynktownym wyczuciem, tego co jest dla uczniów odpowiednie, pozostanie przedmiotem żywym, o silnych związkach z teraźniejszością.

Autorka programu **Kucze do historii** marzy o tym, żeby jej uczniowie na pytanie: „Czy historia jest przydatna w życiu? odpowiadali twierdząco. Josif Brodsky, poeta urodzony w ZSRR, długoletni wygnaniec, laureat Nagrody Nobla, napisał: „Wolny człowiek nie wini nikogo, kiedy ponosi porażkę.” Twierdzenie to dobrze odpowiada sytuacji, w jakiej przychodzi dzisiaj żyć młodym

ludziom, ponieważ w państwie prawdziwie demokratycznym to oni niebawem będą brali pełną odpowiedzialność za losy społeczeństwa, do którego należą, muszą więc znać korzenie partyjnych sporów i trudne losy kilku powojennych pokoleń.

CELE OGÓLNE

1. Chronologia historyczna

Uczeń porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych

2. Analiza i interpretacja historyczna

Uczeń analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.

3. Tworzenie narracji historycznej

Uczeń tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy.

ZASADY NAUCZANIA UJĘTE W PROGRAMIE KLUCZE DO HISTORII

1. Obiektywizm w przedstawianiu wydarzeń historycznych z uwzględnieniem praw ucznia do formułowania własnych ocen i wniosków oraz ukazywanie różnych interpretacji w kwestiach spornych.
2. Ujęcia syntetyczne, tzn. bloki tematyczne modelowe dla danej epoki, np. feudalizm, monarchia stanowa, demokracja szlachecka, totalitaryzm.
3. Komunikatywność języka i precyzja w stosowaniu terminologii, wyczerpujące tłumaczenie pojęć.
4. Prezentacja wybitnych jednostek. Ukazywanie ich postaw jako wyniku wyboru wartości i racji, np. dramat Stanisława Augusta Poniatowskiego, Aleksandra Wielkopolskiego.
5. Przejście od szczegółowych wydarzeń do refleksji ogólnej, np. „Rola mas i jednostki w historii w dziejach – Cezar, Napoleon, Piłsudski”
6. Ukazywanie dziejów Polski na tle historii powszechnej.

CELE SZCZEGÓŁOWE

W zakresie wiedzy i postaw

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

1. Przygotowanie do studiów w szkołach wyższych.
2. Rozwijanie zainteresowań entuzjastów historii – uczestnictwo w olimpiadach i konkursach przedmiotowych.
3. Kształcenie umiejętności samodzielnego i krytycznego myślenia.
4. Utrwalenie wartości uniwersalnych (prawda, dobro, piękno, wolność).
5. Kształcenie umiejętności posługiwania się zdobytą wiedzą i wykorzystywanie jej w różnych sytuacjach poznawczych.
6. Rozwijanie orientacji temporalnej i przestrzennej
7. Uświadomienie uczniom, że narracja historyczna jest tylko hipotetycznym przybliżeniem obrazu przeszłości, ze względu na różnorodność metodologii badawczych.
8. Zachowanie rozwagi wobec jednostronnych interpretacji zjawisk społeczno – politycznych.
9. Zwalczanie stereotypów, odbrązawianie postaci historycznych, przewyżczanie mitów.
10. Wzbudzenie szacunku dla osiągnięć rodzimych i obcych w zakresie cywilizacji i kultury.
11. Kształtowanie postaw uczniów w duchu humanistycznych i racjonalistycznych ideałów, zgodnie z zasadami tolerancji światopoglądowej.
12. Kształtowanie obiektywnego poglądu na stosunki między państwami i narodami oraz na miejsce Polski w świecie.

W zakresie umiejętności

1. Korzystanie z różnych źródeł informacji umożliwiających poznanie przeszłości.
2. Rozwijanie umiejętności krytycznego korzystania z prasy, radia, telewizji, Internetu.
3. Lokalizowanie wydarzeń w czasie i przestrzeni.
4. Określanie związków przyczynowo – skutkowych i czasowo – przestrzennych.
5. Określanie zależności między życiem gospodarczym, społecznym, politycznym i kulturalnym.
6. Rozwijanie umiejętności samodzielnego i krytycznego myślenia.
7. Dostrzeganie związków między przeszłością i teraźniejszością.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

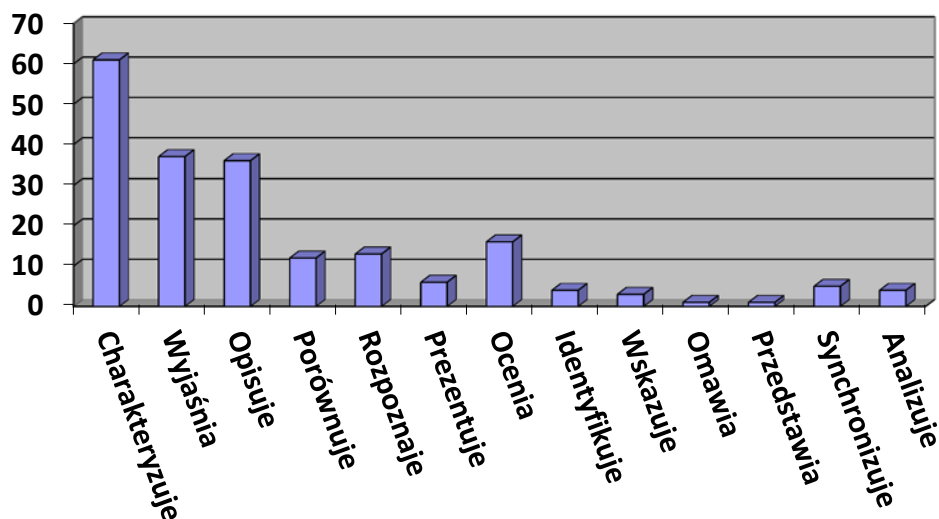

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

8. Doskonalenie umiejętności chronologicznego ukazywania wydarzeń, np. związki liniowe i synchronistyczne.
9. Doskonalenie umiejętności posługiwania się mapą jako źródłem wiadomości, np. ukazywanie związków między położeniem geograficznym a życiem gospodarczym.
10. Rozwijanie umiejętności sporządzania samodzielnych notatek.
11. Rozwijanie różnych form wypowiedzi ustnych i pisemnych a także przygotowania prezentacji multimedialnych.
12. Rozwijanie umiejętności dyskusji tj. polemika, obrona własnego stanowiska i jego uzasadnienie.
13. Doskonalenie umiejętności analizowania różnego typu źródeł historycznych.
14. Zdobywanie umiejętności świadomego uczenia się, zamierzonego zapamiętywania i przypominania poznanych wcześniej informacji.
15. Posługiwanie się zdobytą wiedzą w nowych sytuacjach poznawczych samodzielne stawianie hipotez i dochodzenie do prawdy.

Analiza ilościowa wymagań szczegółowych wskazanych w podstawie programowej. Słowa klucze z podstawy programowej i częstotliwość („gęstość”) ich użycia: charakteryzuje - 61 , wyjaśnia – 37, opisuje – 36, ocenia – 16, rozpoznaje - 13, porównuje – 12, prezentuje – 6, synchronizuje – 5, identyfikuje – 4, analizuje – 4, wskazuje 3, omawia - 1, przedstawia - 1

PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW EDUKACYJNYCH

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Wstęp

Nowoczesna dydaktyka ogólna dystansuje się od sformułowania „metoda nauczania”, bowiem odnosi się ono wyłącznie do czynności nauczyciela. W tym znaczeniu nauczyciel podaje uczniom wiadomości i organizuje samo nauczanie. Zamiast tego sformułowania częściej stosuje się termin „metoda kształcenia”. Nie eliminuje ona nauczania, ale kładzie nacisk na uczenie się oraz wychowanie. Według Wincentego Okonia ((Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej, Warszawa 1987): „Metoda to wypróbowany i systematycznie stosowany układ czynności nauczycieli i uczniów, realizowany świadomie w celu spowodowania złożonych zmian w osobowości”.

Za anachroniczny uznaje się dziś pogląd, który wartościuje metody na lepsze i gorsze, nowatorskie lub przestarzałe, bardziej lub mniej przydatne w danym typie szkoły. Proces zarówno uczenia się, jak i nauczania historii jest kwestią indywidualną, która w równym stopniu zależy od ucznia jak i nauczyciela. Odrzuca się więc jednomyślność i dogmatyzm dydaktyczny. Najczęściej w toku lekcji występuje nauczanie polimetodyczne, bowiem nauczyciel dla osiągnięcia celów lekcji integruje kilka metod.

Kryteria podziału metod nauczania historii mogą być różnorodne. Ze względu na:

1. cel czynności dydaktycznych nauczyciela – wprowadzające, utrwalające, kontrolujące;
2. udział zmysłów w procesie poznania – słowne, oglądowe, praktyczne;
3. źródło wiedzy – wykładowe, pytaniowe, podające, poszukujące;
4. zakres czynnej postawy ucznia - pasywne , aktywne
5. przepływ informacji – monologowe, dialogowe;
6. tok czynności poznawczych ucznia – indukcyjne, dedukcyjne, analityczne, syntetyczne;
7. stopień sformalizowania – dogmatyczne, wyzwalaające;
8. sposób przeprowadzania lekcji – konwencjonalne, nowatorskie.

Każda ze znanych metod nauczania historii posiada swoje walory, które można wykorzystać na różnych jednostkach lekcyjnych. Tak np. do metod konwencjonalnych z metod podających zaliczymy przede wszystkim: opowiadanie, opis, wykład (organizacyjny, informacyjny, syntetyczny, problemowy); z metod poszukujących – dyskusję, pracę pod kierunkiem, rozmowę nauczającą.

W dydaktyce występuje także pojęcie „strategia nauczania”. Jest to pojęcie szersze niż metoda, obejmuje ono bowiem globalne podejście do procesu kształcenia, w tym zwłaszcza

do uczenia się. W kształceniu historycznym na popularyzację zasługuje przede wszystkim strategia nauczania problemowego.

Nauczanie problemowe

Nauczanie problemowe, nazywane też często „metodą problemową”, to samodzielna, choć inspirowana i kierowana przez nauczyciela, działalność poznawcza młodzieży, której znany jest z góry temat i cele lekcji. Na metodę problemową składają się następujące elementy zajęć: 1) postawienie problemu, 2) rozwiązanie problemu, 3) sprawdzenie rozwiązania. Zadanie nauczyciela sprowadza się tu do organizowania i kierowania procesem nauczania, a strategia postępowania nauczyciela wobec uczniów wyraża się w możliwie pełnej aktywizacji wychowanków, którzy samodzielnie, za pomocą różnych metod, rozwiązują problemy teoretyczne i praktyczne.

Metodą najczęściej stosowaną przez nauczycieli, wykorzystujących w praktyce nauczanie problemowe, jest praca pod kierunkiem, przy użyciu podręcznika, źródeł historycznych i innych środków dydaktycznych. Punktem wyjścia w takim przypadku jest stworzenie sytuacji problemowej, przy czym inicjatorem dyskusji, w której wystąpi wielość stanowisk, niekoniecznie musi być sam nauczyciel. Wielość hipotez mających na celu rozwiązanie danego problemu zawsze wzbudza zainteresowanie młodzieży i skłania ich do wysiłku intelektualnego.

W przypadku nauczania problemowego nauczyciel pełni rolę mediatora, który przez umiejętne stawianie pytań, zazwyczaj zaczynających się od słów: „co zdecydowało”, „jaki skutek wywarło”, „jaki był związek”, „jakie zaszły zmiany” itp., skłania uczniów do poszukiwania związków przyczynowo - skutkowych i czasowo – przestrzennych pomiędzy faktami i zjawiskami historycznymi. Sytuacje problemowe mogą pojawić się w przypadku niemal każdej zastosowanej przez nauczyciela metody. Np. w podsumowaniu pracy domowej pt. „Od czasów Grecji archaicznej wybierz 30 najważniejszych wydarzeń, które, twoim zdaniem, zasadniczo wpłynęły na historię Europy”, nauczyciel nie stosuje pracy w grupach choć, to właśnie tę metodę zwykle kojarzy się z nauczaniem problemowym. W tym przypadku, po sprawdzeniu wykonania zadania domowego, nauczyciel konstruuje, dla danej klasy, nową syntezę historii Europy, widzianej oczyma uczniów.

W strukturze lekcji problemowej bardzo często nauczyciele w środkowym ogniwie lekcji, kiedy uczniowie rozwiązują problem, wykorzystują pracę grupową. Istota pracy grupowej jest wspólne poszukiwanie wiedzy. Praca uczniów przebiega często według

następującego planu: 1) analiza problemu wyrażonego wcześniej w formie pytania, 2) gromadzenie danych i różnych materiałów pomocniczych, stawianie hipotez, 3) zaprezentowanie wyników przed całą klasą. Efektywność strategii nauczania problemowego w obu przedstawionych przypadkach zależy przede wszystkim od dobrego przygotowania uczniów od ich samodzielnej pracy.

Z interaktywnych metod nauczania na popularyzację zasługują metody określane mianem: dyskusja punktowana, drzewo decyzyjne, drama, symulacja, gra dydaktyczna, studium przypadku, port folio, projekty, debata oksfordzka itd.

Dyskusja punktowana

Dyskusja punktowana jest to swobodna rozmowa w gronie kilku osób, które mogą być obserwowane przez większą grupę uczniów. Dzięki zastosowaniu tej metody unika się monopolizowania sporu przez dominujących mówców. Na początku prowadzący zaznacza, że każde wystąpienie będzie ograniczone do dwóch najwyżej trzech minut, o kolejności mówców w pierwszej sesji decyduje losowanie, w dwóch następnych już osobiste decyzje uczestników. Następnie organizator prezentuje planszę, pozwalającą na identyfikację poszczególnych mówców oraz kryteria ich oceny tj.: prezentacja informacji w oparciu o fakty i dane statystyczne, zajęcie stanowiska – prezentowanie własnej opinii, dostrzeganie analogii, zwrócenie uwagi na błędy adwersarzy, ataki osobiste, wypowiedzi nie związane bezpośrednio z tematem. Po każdej sesji na planszy pojawiają się punkty dotyczące oceny poszczególnych dyskutantów. W przypadku kiedy dotyczą one kategorii pozytywnych np. kultury wypowiedzi lub wysokiego poziomu merytorycznego można uzyskać maksymalnie dwa punkty dodatnie, jeżeli natomiast związane są z błędami bądź niewybrednym atakiem na adwersarzy dwa punkty ujemne. Aby uczynić werdykt bardziej obiektywnym można wprowadzić grupę – zawsze nieparzystą, niezależnych ekspertów. Trzy sesje pozwalają na korektę zachowań mówców. Publiczność także można zaangażować do wystawienia własnych ocen. Metoda ta pozwala, przy uniknięciu chaosu, na zaprezentowanie; wiedzy, pomysłów, doświadczeń kilku dyskutantów prezentujących różne stanowiska wobec tego samego problemu.

Drzewo decyzyjne

Drzewo decyzyjne jest metodą racjonalizującą decyzje w sytuacjach trudnych i niejednoznacznych. Może służyć analizie i pełnemu zrozumieniu przyczyn i motywów,

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

którymi kierowano się w przeszłości. Pomaga uczniom przybliżyć kontrowersyjne postacie i decyzje, umożliwia podsumowanie wiadomości uczniów w atrakcyjnej formie oraz ich ocenę.

Z samej definicji wynika, że decyzja to wybór między dwiema lub więcej możliwościami. Stosując metodę drzewa decyzyjnego wykonujemy następujące czynności:

1. formułujemy problem tak, aby uczniowie rozumieli potrzebę dokonania wyboru (pomaga nam w tym wcześniejsze zapoznanie uczniów z realiami i uwarunkowaniami historycznymi omawianego problemu na lekcji poprzedzającej lub w pracy domowej)
2. przewidujemy różne możliwe rozwiązania,
3. określamy kryteria lub cele związane z tą decyzją (np. czy cel uświęca środki),
4. prognozujemy pozytywne i negatywne konsekwencje wybranych z punktu widzenia określonych wartości i celów,
5. podejmujemy decyzję, w czym pomaga najbardziej zastosowanie metody graficznej.

Jest wiele tematów, które można opracować stosując drzewo decyzyjne, np. „Testament Bolesława Krzywoustego”, „Wybuch powstania warszawskiego”, „Wprowadzenie stanu wojennego”. Stosowanie tej metody sprawdza się także w przypadku lekcji wiedzy o społeczeństwie lub na godzinach wychowawczych. Tak np. celem lekcji pt. „Życie lub wolność”, może być uświadomienie uczniom, że w swojej historii Polacy często stawali przed wyborem pomiędzy tymi dwoma wartościami. Dobrym przykładem takiej dyskusji jest sytuacja Królestw Polskiego w 1863 roku, kiedy to powstańcy wybrali drogę walki o wolność, chociaż przykład Finlandii podsuwał także inne możliwości ułożenia stosunków z Rosją. Rozpoczynając lekcję na temat „Życie lub wolność” warto zastosować zasadę pogładowości, prosząc uczniów, aby rozważyli jakie rzeczy gotowi byliby poświęcić dla ratowania życia swojego, rodziny, przyjaciół. Warto także przedyskutować odpowiedź na pytania: „W jakich okolicznościach człowiek jest najbardziej skłonny ryzykować własnym życiem?” lub „Czy czyjaś gotowość do poświęcenia swego życia oznacza, że człowiek ten nie ceni życia w ogóle?”.

Drama

Drama jest metodą opartą o działanie spontaniczne, improwizowane, służące rozwojowi wewnętrznemu uczestników. Głównym sposobem pracy w dramie jest odgrywanie ról. Uczeń jest tu nadal sobą w nowej, nieznanej dla niego sytuacji (np. nie gra starego człowieka lecz próbuje ukazać sytuację, w jakiej ów stary człowiek się znajduje).

Najprostszym sposobem bycia w roli jest rozmowa na określony temat w zespołach dwuosobowych. Innym wariantem dramy jest wywiad: oficjalny lub indywidualny, dwuosobowy lub w dużej grupie – zależnie od sytuacji. Etiuda pantomimiczna to także element roli. Rozwija ona język ciała, ułatwia wejście w rolę, pomaga w koncentracji. Np. inspiracja dla prezentowania jakiejś rzeźby, w czasie której uczeń zamiera w bezruchu w określonej pozie, są często obrazy lub reprodukcje wielkich mistrzów. Nauczyciel może też opisywać etapy pracy twórczej rzeźbiarza nad dziełem – przedstawiane potem przez uczniów. Kilkuosobowa grupa może wręcz zademonstrować tzw. żywy obraz (nazywany wówczas stopklatką lub fotografią). Zdarzenie przedstawiane przez uczniów jest wówczas zatrzymywane w najbardziej dramatycznym momencie. Zwykle nauczyciel zaopatruje je w komentarz. Dla weryfikacji inicjatyw młodzieży przy temacie drama, nauczyciel może stawiać im pytania w rodzaju: „Co chcesz przez to osiągnąć?”, „Co teraz robisz?”, „W jakim celu to robisz?”.

Studium przypadku

Studium przypadku jest metodą powszechnie stosowaną w krajach anglosaskich. Polega ona na szczegółowej analizie konkretnego przypadku, wydarzenia a następnie wyciąganiu wniosków, porównań, uogólnień. Szczególnie często wykorzystywana jest ona na zajęciach prawa, zarządzania, medycyny oraz nauk społecznych. Tak jak umiejętność studiowania przypadków, czyli przyjętych przez sąd rozstrzygnięć w konkretnych sprawach, jest dla przyszłego prawnika umiejętnością podstawową, dla każdego z nas stosowanie tej metody może oddać nieocenione usługi, np.:

- budowanie analogii prowadzących do konstruowania uogólnień
- ukazywanie różnych aspektów i wymiarów problemu
- nawiązywanie do własnych doświadczeń uczniów, a przez to rozbudzanie zainteresowań daną kwestią
- stworzenie okazji do wymiany doświadczeń i poglądów między uczestnikami zajęć, a przez to wzbogacaniu wiedzy na dany temat
- ćwiczenie umiejętności takich jak: analizowanie, argumentowanie, dyskutowanie oraz postępowanie krytyczne.

Ze względu na stosowaną procedurę i zakładane cele można wyróżnić trzy typy studium przypadku:

1. Ilustracyjny – celem jest diagnoza konkretnego zdarzenia, ma ono charakter poglądowy, ilustruje konkretną osobę lub zjawisko
2. Problemowy – celem jest nie tylko rozpoznanie danego zdarzenia lecz także zawartych w nim problemów do rozwiązania
3. Otwarty epizod – opisane zdarzenie nie ma zakończenia a zadanie uczniów polega na rozstrzygnięciu przewidywanego rozwoju wypadków.

Zdarza się, że czytając prasę znajdujemy bardzo dobry materiał do lekcji. Często wymaga on jednak przeróbek technicznych na użytek naszych zajęć, dokonania skrótów, uporządkowania faktów. Prócz artykułów prasowych materiał do lekcji mogą stanowić np. krótkie eseje, wyroki sądowe, pamiętniki naoczne opisy wydarzeń, listy, fragmenty filmów, reportaże. Najczęściej realizacja lekcji jako analizy przypadku podzielona jest na dwa etapy.:

1. Uczestnicy, po krótkim wprowadzeniu nauczyciela zapoznają się z materiałem. Można wówczas podzielić ich na grupy i poprosić aby każda wypracowała wspólne stanowisko w danej kwestii, a następnie zaprezentowała je pozostałym.
2. Otwarta dyskusja na szerszym forum, w przypadku przyjęcia wariantu z podziałem na grupy - prezentacji stanowisk grup. Jednym z możliwych rozwiązań jest przeprowadzenie podsumowania poprzez zadawanie pytań prowokujących do budowania analogii, spojrzenia w szerszej perspektywie.

Dobrze wybrany temat stwarza w tym względzie duże możliwości. Np. „Resocjalizacja” daje możliwość omówienia systemu sprawiedliwości, współpracy obywateli z policją, instytucji świadka koronnego dla których ten temat może stanowić punkt wyjścia. Ciekawą propozycją cyklu lekcji gdzie można wykorzystać studium przypadku jest temat: „Historia antysemityzmu w Europie XIX i XX wieku”. Specyficznym do ilustracji tego zjawiska przypadkiem może być sprawa Alfreda Dreyfusa, czy książka K. Moczarskiego „Rozmowa z katem”.

Studium przypadku, mimo swych licznych zalet, nie wydaje się najlepszą metodą wprowadzania nowej wiedzy. Lepiej jeśli uczniowie przystępując do analizy zdarzenia posiadają określoną wiedzę, wprowadzana inną metodą, która pozwoli na umieszczenie tego zdarzenia w szerszym kontekście i ułatwi poszukiwanie możliwych rozwiązań.

Burza mózgów

Burza mózgów to jedna z najbardziej skutecznych metod zgłaszania pomysłów i propozycji rozwiązania postawionego problemu. Typowa sesja burzy mózgów składa się z następujących etapów:

1. Zapisanie problemu.
2. Wyjaśnienie, dlaczego dany problem dotyczy danej grupy.
3. Wyjaśnienie zasad burzy mózgów:
 - a. Każda idea jest uwzględniana – w tej sprawie nie dopuszcza się dyskusji ani wartościowania. Dotyczy to również, werbalnych i pozawerbalnych wyrazów aprobaty bądź dezaprobaty. Kiedy nauczyciel stawia problem, wszyscy siedzą cicho i milczą.
 - b. Każda idea jest zapisywana dokładnie, tak jak została zgłoszona. Nie dopuszcza się zmian sformułowania, streszczeń, ani interpretacji.
 - c. Przedmiotem sesji jest zgromadzenie jak największej ilości pomysłów. Jakość pomysłów zostanie rozważona później. Zasada ta określana jest jako „jazda na wolnym biegu”.
 - d. Proponowanie nowych propozycji wynikających z pomysłów dopiero co zgłoszonych jest dopuszczalne i popierane. Czas trwania procedury zgłoszeń jest ściśle określony i kontrolowany. Kiedy upływa następuje zakończenie sesji. Nauczyciel zapisuje wszystkie pomysły na planszach, tak szybko jak to tylko jest możliwe. Pomysły są zapisywane dokładnie tak jak zostały zgłoszone. Jakiegokolwiek wahanie może zostać odebrane jako wyraz dezaprobaty.
4. Teraz nauczyciel prosi uczniów o zadawanie pytań – wyłącznie wyjaśniających. Tylko osoba, która zgłosiła pomysł, jest upoważniona do składania wyjaśnień.
5. Następnie prosi się uczniów o ocenę pomysłów. Wybiera się wówczas najbardziej obiecujące pomysły, podejmując próbę uzgodnienia stanowisk.

Siła wywołanych skojarzeń, na jakiej opiera się ta metoda, jest wykorzystywana na dwa sposoby. Kiedy uczestnik zgłasza pomysł, pobudza swoją wyobraźnię do myślenia o następnym. W tym samym czasie, równolegle, jego idea wyzwala siłę skojarzeń pozostałych członków grupy. Burza mózgów okaże się wszakże sukcesem tylko wówczas, gdy wszyscy będą uczestniczyli w niej aktywnie, wystrzegając się przedwczesnych ocen i sądów aż do chwili sporządzenia ostatecznej listy pomysłów do dalszych rozważań.

Symulacja

W literaturze przedmiotu symulację określa się jako nauczanie zorientowane na ucznia, które pozwala wychowankom zdobywać doświadczenie zbliżone do tego, jakie jest na ogół efektem działań w rzeczywistości społecznej. Symulacje są zatem ujmowane jako demonstracja typowych relacji społecznych o ustalonych celach i założeniach oraz sekwencjach zdarzeń zdeterminowanych przez role uczestników. Uczestnictwo w symulacjach angażuje uczniów i aktywizuje proces wnioskowania, może także ujawniać właściwości interakcji międzyludzkich. Najdłuższą tradycję mają symulacje typu militarnego i biznesowego, chociaż ostatnio popularność zyskały także symulacje komputerowe. Pewnymi przykładami z tego zakresu mogą być symulacje takie jak:

1. Podejmowanie decyzji, w których pracodawcy i pracownicy muszą osiągnąć porozumienie co do ważnych dylematów ekonomicznych.
2. Rozwiązywanie konfliktów między ludźmi reprezentującymi różne kultury.
3. Tworzenie strategii, których celem jest zwycięstwo w wyborach politycznych.
4. Proces rozwiązywania nieporozumień między nauczycielem i uczniami w typowych sytuacjach szkolnych.

Specyficznym rodzajem tej metody jest gra edukacyjna.

Gra edukacyjna

Gra edukacyjna bazuje na współzawodnictwie wyznaczonym przez reguły oraz role uczestników, wymaga na ogół stosowania tabeli wyników, w której zapisywane są osiągnięcia poszczególnych uczestników współzawodniczących między sobą. Zwycięstwo w nich zależy od wielu czynników np. umiejętności rozgrywania gier czy podejmowania ryzyka. Dzięki temu wiele gier edukacyjnych jest efektywnym sposobem ćwiczenia użytecznych umiejętności, oraz pojęć z zakresu historii, geografii, ekonomii, prawa, przy czym warto je stosować ze względu na wysokie walory motywacyjne. Dość znanym przykładem gier z tego zakresu jest tzw. „Monopol”.

Gry symulacyjne

Gry symulacyjne łączą w sobie właściwości symulacji społecznej i gier edukacyjnych. O ile w grach edukacyjnych rywalizacja była celem samym w sobie, to w grach symulacyjnych wprowadzana jest po to aby uczestnicy zrozumieli mechanizmy rywalizacji społecznej, jej przyczyny i konsekwencje. W pewnych okolicznościach związanych ze sposobem funkcjonowania osób w grze symulacyjnej, mogą wyłonić się zwycięzcy i

pokonani, jednakże ich sukces lub porażka są wypadkową oddziaływania czynników sytuacyjnych, z którymi młodzież może spotkać się w codziennym życiu. Jeżeli chcemy rozpocząć realizację tematu za pomocą metody symulacyjnej, warto się przekonać czy uczniowie mają odpowiednie doświadczenie potrzebne do analizy przedmiotu symulacji. Dobrze jest przygotować dodatkowe teksty, które pozwolą poczuć klimat danej epoki, lub dostarczą podstawowego zasobu pojęć. Obowiązkiem prowadzącego jest więc opracowanie materiałów z opisem sytuacji i ról. Uczestnicy mogą natomiast współpracować w zorganizowaniu miejsca i potrzebnych rekwizytów. W pewnym sensie przygotowanie symulacji może kojarzyć się z przygotowaniem inscenizacji teatralnych, z tą jednak różnicą, że to osoby biorące udział w symulacji, są autorami niepowtarzalnych scenariuszy zdarzeń. Eksperci w zakresie aktywnych metod nauczania zgodnie twierdzą, że największe efekty w uczeniu się z zastosowaniem symulacji osiągane są przez uczestników w fazie końcowej, czyli podsumowania i dyskusji. Symulacje stwarzają również szanse generowania wniosków na temat możliwych przyczyn oraz konsekwencji funkcjonowania ludzi w sytuacjach podobnego typu. Efektywne podsumowanie symulacji składa się więc z czterech etapów: doświadczenia, identyfikacji, analizy, i generalizacji. Stopień w jakim symulacja może stać się efektywną metodą uczenia zależy w dużej mierze od wiedzy i przekonań prowadzącego zajęcia. Jeżeli traktuje on swoją rolę jako osoby odpowiedzialnej za absolutny porządek, dostarczającej swoim uczniom prawd ostatecznych, symulacje mają minimalną szansę na sukces. Powodują one bowiem pewien nieporządek i jest to cena, którą trzeba zapłacić za stosowanie tych metod. Warto nadmienić, że pozycja prowadzącego zajęcia staje się mniej centralna, ale nie oznacza to wcale utraty autorytetu. Nie tylko ten czynnik decyduje o nielicznych przypadkach stosowania symulacji w szkole. Innym jest ograniczony czas związany z realizacją programu nauczania, a w przypadku symulacji nie możemy przecież ograniczyć się do jednej lekcji, zwykle więc mieścimy się w dwóch lub trzech. Poprawne przygotowanie materiałów pociąga za sobą także nakłady finansowe, co stanowi dodatkową przeszkodę dla wielu nauczycieli. W praktyce pedagogicznej metody symulacyjne są stosowane rzadko i wymagają wielkiej rozwagi ze strony nauczyciela.

Projekt

Projekt jako metoda stosowana w nauczaniu wielu przedmiotów, oznacza duże zadanie realizowane samodzielnie przez uczniów, lecz przygotowane i

kontrolowane przez nauczyciela. Na ogół, ze względu na swój rozmiar, jest ono realizowane przez grupy uczniów, choć istnieje wiele przykładów projektów indywidualnych. Od tradycyjnego zadania domowego projekt różni się przede wszystkim tym, iż uczniowie samodzielnie zdobywają informacje o jakimś szerszym niż zwykle zagadnieniu, opracowują je (nie tylko w formie pisemnej), a następnie prezentują innym. Jak każda metoda, również i ta nie pozwala na zrealizowanie wszystkich możliwych celów nauczania w jednakowym stopniu. Decydując się na jej zastosowanie powinniśmy zdawać sobie sprawę z jej atutów i ograniczeń. Metoda projektów daje szansę rozbudzenia zainteresowań uczniów danym zagadnieniem, co z pewnością ułatwi nauczycielowi prowadzenie zajęć nawet wówczas, gdy będzie stosował tradycyjne metody. Pozwala także rozwijać umiejętności uczniów w korzystaniu z różnych źródeł informacji, krytycznym analizowaniu faktów i oceny ich wiarygodności, ćwiczenie sposobów prezentacji zebranych materiałów (esej, rysunek, diagram, wykres itp.), przygotowanie i praktykowanie wystąpień publicznych, podejmowanie decyzji grupowych, samoocenę pracy. Problemem bardziej kontrowersyjnym jest, na ile metoda projektów może spełniać oczekiwania związane z nauczaniem faktów i pojęć. Wątpliwości budzi także skuteczność uczenia się na podstawie projektów wykonanych przez innych. Wiele zależy tu od tego, czy uczniowie potrafią słuchać się nawzajem i współpracować ze sobą.

Ciekawą propozycją związaną z zastosowaniem tej metody może być projekt pt. „Folder naszego miasta”. Uczniowie muszą w nim przedstawić nie tylko krótki rys historyczny, lecz także wykonać zdjęcia, mapki, przeprowadzić wywiady z ciekawymi ludźmi itd. Innym interesującym projektem może być np. przygotowanie pakietu edukacyjnego dotyczącego danego problemu. W takim pakiecie winny znaleźć się wykorzystane przez uczniów źródła pisane, dane biograficzne, wywiady z ekspertami, recenzje prac pomocnych w opracowaniu materiałów, eseje łączące wymienione źródła fotografie, slajdy, gry planszowe, krzyżówki, puzzle – które to formy mogłyby włączyć resztę klasy do wspólnej zabawy. Dobrą choć znacznie trudniejszą propozycją, jest wykonanie projektu podręcznika na jakiś interesujący temat. Rozdziały nie muszą składać się z dużej ilości stron, warto jednak aby znalazło się w nich miejsce np. na ilustrację, wywiady, piosenki, wydarzenia sportowe, mapy, fragmenty powieści, których akcja rozgrywa się w danej epoce, bibliografię oraz miejsce na ćwiczenia dla reszty klasy (anagramy, krzyżówki, gry itp.). Redagując swoje materiały uczniowie powinni odpowiedzieć sobie na pytanie, czego oczekują po dobrym podręczniku i pod tym kątem programować i weryfikować kolejne etapy pracy nad autorskim projektem podręcznika.

Portfolio

Metoda portfolio od wielu już lat jest praktykowana na wszystkich szczeblach nauczania w Stanach Zjednoczonych. Portfolio, czyli „teczka”, jest prostą a zarazem uniwersalną metodą, która może być stosowana w nauczaniu wielu przedmiotów. Dlatego więc istnieje możliwość jej różnorodnego definiowania:

1. zbiór materiałów na określony temat
2. zbiór dokumentów, który dostarcza dowodów czyjejś wiedzy, umiejętności, możliwości
3. zbiór prac ucznia przedstawiający jego wysiłek, postęp, lub osiągnięcia
4. dokumentacja pracy ucznia (lub grupy uczniów) wokół wybranego tematu
5. proces odzwierciedlenia, selekcji, racjonalizacji końcowej oceny połączonej z ostatecznym wynikiem wszystkich tych czynników.

Możliwości zastosowania metody portfolio są nader szerokie. Jej uniwersalny, elastyczny charakter pozwala zastosować ją zarówno w szkołach podstawowych jak i średnich. W zależności od potrzeb, możliwości a także upodobań metodycznych nauczyciela metodę tą wykorzystywać można incydentalnie – w realizacji wybranych tematów lub też systematycznie – posługując się nią podczas całego kursu przedmiotu. Na pierwszych lekcjach po rozpoczęciu roku szkolnego nauczyciel powinien zapoznać uczniów z istotą tej metody, określić zasady weryfikacji wyników pracy, dokonać podziału zadań lub zaakceptować ich wybór przez poszczególnych wychowanków. Metoda portfolio pozwala na rozbudzenie zainteresowań uczniów nie tylko w czasie kompletowania teczek lecz także pozwala rozszerzyć badaną problematykę poza wąsko rozumiany temat zadany do opracowania przez nauczyciela. W miarę zbliżania się terminu lekcji, podczas której wykorzystane mają być materiały zgromadzone w teczkach, nauczyciel może też wskazywać uczniowi ich przydatność ze względu na walory dydaktyczne. Zawartość teczek, gdy jest w miarę wszechstronnie przygotowana, powinna zapewniać barwne, dobrze merytorycznie podbudowane, zilustrowane tematy lekcji lub wybranego zagadnienia. Można ograniczyć podobieństwo poszczególnych teczek przez indywidualizację zadań cząstkowych dla poszczególnych uczniów i premiowanie oryginalnych sposobów ich rozwiązania. Sposobem na uniknięcie efektu „kalki” jest znacząco wyższe ocenianie indywidualnego charakteru pracy ucznia. Metoda portfolio zapewnia nie tylko interesujące efekty dydaktyczne, ale i trudną do oszacowania satysfakcję z przygody twórczego podejścia do codziennej pracy.

Debata oksfordzka

Cechą charakterystyczną debaty oksfordzkiej, która odróżnia ją od innych form dyskusji, jest jej sformalizowany charakter. Debata rządzi się swoimi prawami, nie jest swobodną polemiką. W debacie bierze udział sześciu zawodników. Trzech reprezentuje zespół broniący danej tezy. Pozostali tworzą drużynę ową tezę negującą. Oprócz bezpośrednich uczestników podczas debaty nie może zabraknąć przewodniczącego, zespołu sędziów, osoby pilnującej czasu wypowiedzi (timekeeper). Jej czas nie powinien przekraczać 130 minut. Jako pierwszy występuje przewodniczący, który jest odpowiedzialny za stronę organizacyjną całej imprezy. On wita obydwie drużyny i przedstawia je publiczności, wyjaśnia zasady dyskusji, a w trakcie debaty, dzięki pomocy timekeepera, czuwa nad zachowaniem porządku, upomina mówców, jeżeli ich zachowanie odbiega od przyjętych zasad. Po zakończeniu debaty prosi sędziów o wydanie werdyktu, a następnie zamyka dyskusję. Każda drużyna ma do wykorzystania 16 minut rozłożonych na wypowiedzi trzech mówców. Po zakończeniu wypowiedzi zawodnika jednego zespołu przewodniczący powinien zapytać czy zespół przeciwny nie potrzebuje czasu na opracowanie swojej odpowiedzi. Łącznie całemu zespołowi przysługuje 8 minut na przygotowanie riposty, a ilość czasu wykorzystywana przez każdego mówcę zależy od strategii zespołu, nie może jednak przekraczać określonego regulaminem limitu.

W czasie debaty można wydzielić 10 czynności, nad którymi czuwa przewodniczący i timekeeper:

1. Mówca A1 wygłasza orację przez 6 minut
2. Mówca A3 pyta A1 przez 3 minuty
3. Mówca N1 wygłasza orację przez 6 minut
4. Mówca A3 pyta N1 przez 3 minuty
5. Mówca A2 mówi przez 5 minut
6. Mówca N1 pyta A2 przez 3 minuty
7. Mówca N2 mówi przez 5 minut
8. Mówca A1 pyta N2 przez 3 minuty
9. Mówca A3 wygłasza mowę końcową przez 5 minut
10. Mówca N3 wygłasza mowę końcową przez 5 minut

Zawodnicy zespołu pierwszego oznaczeni są literą A, od angielskiego słowa affirmative, czy potwierdzenie. Każdy mówca w drużynie A wypełnia określone zadanie. Dyskutant A1 jest pierwszą osobą zawierającą głos w debacie. Do niego należy zdefiniowanie

ogólnego rozumienia danej dyskusji. Wyjaśnienie mówcy A1 powinno być kompetentne i pozbawione wszelkich wieloznaczności, które może wykorzystać drużyna przeciwna. Mówca A1 wyznacza także kryterium, jakim w całej linii dowodzenia posługuje się jego drużyna. Może być ono zarówno jak standard, jak i cel lub idea do której powinno się dążyć. Prawidłowo dobrane do tezy kryterium musi być osiągalne, konkretne i odpowiednio uzasadnione. Zadaniem A1 jest przedstawienie wszystkich argumentów, które będą prezentować jego koledzy. Jeśli następny członek tego zespołu przedstawi nowy argument, nie będący odpowiedzią na stanowisko przeciwników, takie postępowanie można wówczas potraktować jako błąd w organizacji pracy zespołu. Wypowiedź A1 trwa 6 minut, może więc on rozwinąć chociaż jeden z przedstawionych przez siebie argumentów. A1 ma ułatwione zadanie, wygłasza bowiem argumenty odpowiedni przez siebie przygotowane, nie musi zmieniać swojego stanowiska w wyniku krytycznej wypowiedzi przeciwnika. W związku z tym od A1 nie jest wymagana szybka orientacja, umiejętność obalania cudzych argumentów, mocne nerwy oraz dyscyplina wewnętrzna. Zadaniem A1 jest zyskanie sympatii sędziów i publiczności dla całej drużyny. Jego mowa może zawierać wiele kunsztownych środków stylistycznych, które pozwolą mu zdobyć wysoką lokatę za prezentację. W dalszym etapie debaty 3 zawodnik z zespołu oznaczonego literą N, od angielskiego słowa negative, czyli negacja zadaje pytania mówcy A1. Odbywa się więc przepytanie, Podczas którego jeden zawodnik stara się wykazać swoją przewagę nad drugim. N3 za pomocą serii krótkich pytań próbuje obalić linię argumentacyjną A1 i tak jest w każdej serii pytań. W czasie debaty bezpośredni kontakt między zawodnikami, zwracającymi się do siebie, występuje czterokrotnie.

Po pierwszej serii pytań występuje N1. Na ogół akceptuje on definicję, jaką dla zrozumienia tematu zaprezentował zespół przeciwny. Jedynym przypadkiem, kiedy mówca N1 może zakwestionować definicję przeciwników jest sytuacja, gdy posiada on mocne argumenty na to, iż definicja ta jest zupełnie niewłaściwa. W pierwszej części swej wypowiedzi N1 musi krótko na argumenty swojego przedmówcy. Następnie powinien przedstawić linię dowodzenia swojego zespołu podobnie jak to zrobił A1. Jeżeli wystarczy czasu, to N1 może rozwinąć jeden z argumentów swojej drużyny. Nie może się to jednak odbyć kosztem wymienionych wcześniej elementów jego mowy. N1 ma bardzo trudne zadanie. Jako pierwszy musi obalić argumenty przeciwnika, nawet jeśli nie był na nie przygotowany. Dlatego osoba na tej pozycji w debacie musi odznaczać się inwencją, umiejętnością podejmowania szybkich decyzji, improwizowania z „zimną krwią”.

Po kolejnej serii pytań (A3 pyta n1) wypowiada się A2. Powinien on obalić wszystkie argumenty N1, a w drugiej części mowy wzmocnić linię swojego zespołu nadwątloną przez atak N1. A2 nie może podawać nowych argumentów w dyskusji, chyba że są to kontrargumenty do stwierdzeń przeciwnika. A2 rozwija twierdzenia swojego zespołu przez podawanie przykładów, statystyk, wypowiedzi wybitnych specjalistów z danej dziedziny. A2 jest mówcą, który podobnie jak N1 musi posiadać umiejętność skutecznego obalania tez przeciwnika. Osoba ta powinna łączyć w sobie następujące cechy: błyskotliwość i trafność rozumowania, adekwatne do sytuacji wykorzystywanie materiałów źródłowych i dowodzenie tez na podstawie różnorodnych danych i przykładów.

Pytania tym razem stawiane przez N1 w kierunku A2 dają czas na przygotowanie mówcy N2. N2 spełnia taką samą rolę jak jego poprzednik z zespołu A, czyli musi obalić argumenty A1 i A2 oraz rozwinąć linię dowodzenia swojego zespołu i wesprzeć je odpowiednimi przykładami.

Teraz w debacie występuje ostatnia seria pytań (A1 pyta N2) a po niej prezentuje swoją orację trzeci członek zespołu. A3 jako ostatni kończy linię argumentacyjną drużyny. Do niego należy odparcie wszystkich dotąd nie podsumowanych przez kolegów tez zespołu przeciwnego. Osoba A3 ma do spełnienia bardzo ważną rolę. Właściwa analiza wszystkich wypowiedzi poprzednich mówców może przechylić szalę zwycięstwa na stronę jego zespołu. W gwarze debатовej osobę A3 określa się mianem „bat”. Na tej pozycji występuje zwykle najlepszy mówca danej drużyny, wielokrotnie bowiem to właśnie wspaniała postawa i końcowa oracja A3 zapewnia temu zespołowi laury zwycięstwa.

Ostatnim mówcą całej debaty jest N3. Ma on do spełnienia podobne zadanie co A3, ale jest w pewnym sensie w korzystniejszej sytuacji niż przeciwnik, ponieważ to jego mowa zamyka całą debatę, Ma on więc szerszą perspektywę i może wypowiadać się o wszystkich argumentach użytych w czasie dyskusji.

Przedstawiony powyżej schemat stosuje się do debaty wzorcowej. Często jednak trema, zdenerwowanie lub nieprzewidziany manewr przeciwnika krzyżują plany zespołu i sprawiają, że poszczególne mowy są nieskoordynowane i chaotyczne. Ma to oczywiście wpływ na ogólny kształt debaty oraz na ocenę sędziów. W debatach, które odbywają się na turniejach stanowiska za lub przeciw danej tezie losuje się na 20 minut przed rozpoczęciem dyskusji, co stanowi dodatkowe utrudnienie dla mówców.

Debatę ocenia nieparzysta liczba sędziów. Sędziowie muszą oceniać zarówno wystąpienia poszczególnych mówców, jak i dokonać wyboru zwycięskiego zespołu.

Sędziowie nie mogą konsultować ze sobą swoich werdyktów, lecz przekazują je przewodniczącemu, który sumuje liczbę punktów i wskazuje zwycięzcę. Każdy sędzia bierze pod uwagę: treść, mowy, metodę argumentacji oraz formę prezentacji argumentów przez danego mówcę. Wygrywa zespół, który przedstawił bardziej przekonujące argumenty na poparcie swojej tezy. Nie zawsze najlepszym mówcą debaty jest członek zespołu zwycięskiego. Mówcy oceniani są w skali od 0 do 30 (10 punktów za treść, 10 za formę, 10 za prezentację). Sędziowie oceniający uczniów powinni wystrzegać się ocen najniższych. Uwzględniając psychologiczny aspekt debatowania lepiej nie zniechęcać słabszych mówców niskimi notami. Ocenami niższymi można obdzielać tylko takiego ucznia, którego wystąpienie w czasie debaty odbiegało od ogólnie przyjętych norm, np. stosowanie inwektyw. Uczniowie muszą mieć świadomość, że debata jest także prezentacją kultury słowa i zachowania. W przypadku takiego przedmiotu jakim jest historia można wykorzystać debatę oksfordzką jako lekcję podsumowującą większą partię materiału lub przy ocenie wybitnych postaci, np.:

- Stanisław August Poniatowski przyczynił się do upadku Rzeczypospolitej.
- Konstytucja 3 Maja źródłem upadku państwa polskiego.
- Napoleon wykorzystał Polaków do realizowania racji stanu Francji.
- Wysiłek państw obcych zdecydował o odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 roku.
- Obywatelskie nieposłuszeństwo w państwie demokratycznym jest słuszne
- Polityka zagraniczna Polski w latach 30 – tych źródłem klęski wrześniowej.
- Realizm polityczny Wielopolskiego lepszy niż walka powstańcza.
- Realizowanie idei globalnej wioski jest korzystne dla państwa polskiego.
- Społeczność międzynarodowa nie powinna ingerować w sprawy wewnętrzne suwerennych państw.
- Polacy są antysemitami.
- Racja stanu pozwala na stosowanie makiawellizmu w polityce,

Trzeba pamiętać, że urok debatowania polega na tym, że ich podstawą jest zwykle dość kontrowersyjna teza. Dzięki debatom uczniowie kształtują wiele cennych umiejętności, np. poszukiwania i gromadzenia informacji, pochodzących z różnych źródeł, formułowania i rozwiązywania problemów, przygotowywania wystąpień publicznych, otwartości na nowe poglądy i systemy wartości, obrony własnych przekonań, akceptacji osób o odmiennym sposobie myślenia.

W nauczaniu historii, wos czy innych przedmiotów chodzi przecież nie tylko o przekazanie określonej porcji wiedzy. Nauczyciele muszą też wyposażać młodzież w narzędzia intelektualne, które są niezbędne do poszukiwania prawdy o człowieku i świecie, który go otacza.

Praca z tekstem źródłowym

Stosowanie w pracy szkolnej różnorodnych metod nauczania zależy od bardzo wielu czynników. Jednym z najbardziej znaczących z pośród nich są środki dydaktyczne jakimi dysponuje nauczyciel. Obecna wykładnia historii w Polsce jest otwarta zakłada pluralizm prawd. Zrywa się z wydarzeniowo – politycznym obrazem dziejów na rzecz obrazu globalnego, obejmującego socjologię, psychologię, etnografię. Przedmiotem dociekań historyka stają się fakty powtarzalne, wzrasta zainteresowanie życiem codziennym, obyczajami, ideami, rolą kobiety itd. W ten sposób możliwe jest tworzenie różnych wizji dziejów odsłaniających wielość prawd.

Integracja Polski z Unią Europejską stawia przed naszym, nastawionym na encyklopedyczną koncepcję szkolnictwem niemałe wyzwania. Dla nauczyciela historii encyklopedyzm oznaczał zaniechanie korzystania z oryginalnych źródeł. Ich odczytanie i interpretacja należały więc do zawodowego historyka pracującego na uczelni wyższej, który udostępniał czytelnikom owoc swoich badań w postaci często hermetycznych opracowań naukowych.

Umiejętności, jakie musi zdobyć uczeń w czasie szkolnego kursu historii w zakresie analizy tekstu źródłowego, podzielono na siedem kategorii. Należą do nich.

1. Krytyczna analiza faktów współczesnego życia społecznego na podstawie historycznej. Polega ona na poszukiwaniu przez uczniów w przeszłości prototypów wydarzeń, które dzieją się na obecnej scenie politycznej. Taka postawa kształtuje sceptycyzm i dystans wobec prób manipulowania świadomością zbiorową przez różne odłamy rządzącego establishmentu i służące im środki masowego przekazu. Najbardziej czytelnym przykładem w tym zakresie jest Bezpartyjny Blok Wspierania Reform porównywany z Bezpartyjnym Blokiem Współpracy z Rządem.
2. Selekcjonowanie i klasyfikowanie informacji wydobytych z różnych źródeł wiedzy. Umiejętność właściwego doboru faktów we wszechogarniającym szumie informacyjnym i ich ocena z punktu widzenia interesu osobistego i społecznego w dobie rewolucji informatycznej staje się bowiem dla uczniów potrzebą chwili.
3. Zadawanie pytań różnym przekazom celem wydobycia z nich informacji prawdziwych i odrzucenia tego, co zostało w nie wpisane celowo z myślą o propagandzie różnych grup nacisku czy też klas politycznych.
4. Odkrywanie celowych fałszerstw lub uprzedzeń.

5. Ocena punktu widzenia lub swobodnego zdania danych postaci z powodu urodzenia, wykształcenia, przynależności do partii politycznych- czyli kontekstu biograficznego związanego z postępowaniem każdej jednostki.
6. Wydobycie różnic i podobieństw występujących w informacjach o tym samym fakcie.
7. Empatia – wczuwanie się w role ludzi teraźniejszości i przeszłości publicznej w celu przyjmowania względnie odrzucenia ich postaw.

Jedną z najważniejszych strategii szkolnych w prowadzeniu lekcji historii jest przekazanie uczniom i zbliżenie ich do zasad warsztatu historycznego. Wydaje się, więc że nauczyciel w czasie pierwszych kontaktów powinien uświadomić wychowankom etapy pracy badawczej historyka.

1. Heurystyka – studiowanie literatury naukowej, gromadzenie i wyszukiwanie źródeł
2. Krytyka źródeł – badanie okoliczności powstania źródła, jego autentyczności i oryginalności (krytyka zewnętrzna) oraz analiza i interpretacja treści (krytyka wewnętrzna).
3. Opracowanie – synteza źródeł i literatury metodą indukcyjną, dedukcyjną lub analizy.

W dawnej praktyce szkolnej nauczyciel we współpracy z najzdolniejszą grupą młodzieży także wykorzystywał heurystykę i opracowanie materiałów. Do powszechnie stosowanych zwyczajów lekcyjnych należało przygotowanie referatów uczniowskich, które jako twórcze kompilacje z podręczników akademickich lub popularno – naukowych zaspokajały aspiracje badawcze pasjonatów historii. Dobrze się stało, że zmiana zadań historii pozwala na jeszcze większe rozbudzenie ciekawości i pasji badawczej w zakresie elementów pracy z tekstem źródłowym. Dla wielu uczniów nieskomplikowana definicja, jaką zaproponował profesor Topolski : „Źródła historyczne stanowią wszystkie informacje o przeszłości społecznej gdziekolwiek się znajdują wraz z tym co przekazują.” – jest więc odkryciem i pozwala na zmianę ról z biernego słuchacza wykładu nauczyciela w tropiciela śladów przeszłości.

Klasyfikacji źródeł historycznych jest bardzo wiele. Z punktu widzenia umiejętności, wymaganych na różnych etapach kształcenia tego przedmiotu warto zastosować nie tylko klasyczny podział na źródła niepisane i pisane, lecz także na: materialne, ikonograficzne, kartograficzne, statystyczne, oraz opisowe i aktowe.

Ważne, aby nauczyciel uświadomił sobie, że każde źródło historyczne, pisane – jest swoistą informacją – komunikatem. Konsekwencją takiego pojęcia jest przecież struktura źródła, którą tworzą następujące elementy:

- A) Nadawca – ten, który jest sprawcą wypowiedzi.
- B) Odbiorca – ten, dla którego wypowiedź jest przeznaczona.
- C) Kod – zespół sygnałów, najczęściej system językowy, sprawiający porozumienie między nadawcą i odbiorcą.
- D) Kontakt – związek fizyczny i psychiczny między nadawcą i odbiorcą.
- E) Kontekst – samo wydarzenie, którego dotyczy informacja i okoliczności w jakich się ono dokonało (proces historyczny).
- F) Komunikat – tekst wypowiedzi, konkretny fakt językowy, który nadawca przekazuje odbiorcy.

Analiza źródła historycznego obejmuje krytykę wewnętrzną i zewnętrzną. Celem krytyki źródeł jest oddzielenie prawdy od fałszu i zniekształceń, ustalenie czy mamy do czynienia ze źródłami autentycznymi, tzn. będącymi w rzeczywistości tym, za co chcą uchodzić, oraz oddzielenie zawartych w nich wiadomości prawdziwych od nieprawdziwych. Krytyka wewnętrzna polega na badaniu okoliczności powstania źródła, jego autentyczności i oryginalności, ustaleniu: dokładnej daty powstania źródła („post quem” – najwcześniejsza możliwa, „ante quem” - najpóźniejsza możliwa), miejsca jego powstania, autorstwa osób jak i instytucji. Krytyka zewnętrzna oznacza badanie treści źródła i jego interpretację, a więc wczytanie się w źródło i wydobywanie wszystkich informacji jakie możemy uzyskać, ocenę wiarygodności, wykrycie pomyłek, bądź świadomych zniekształceń, ocenę obiektywnych i subiektywnych warunków powstania źródła.

W praktyce dydaktycznej posługujemy się najczęściej źródłami o ustalonej wiarygodności, więc proces krytyki ogranicza się do zbadania rzetelności przekazu. Najczęściej uczniowie pod kierunkiem nauczyciela odpowiadają na pytanie, jakie informacje źródłowe są zgodne ze zdarzeniami, których dotyczą. A. Suchoński zaproponował następujący model czynności związanych z analizą źródła na lekcjach historii:

1. Wprowadzenie do tematyki związanej z treścią tekstu źródłowego.
2. Przekazanie informacji o charakterze tekstu
3. Pierwsze czytanie w celu wyjaśnienia trudności terminologicznych.
4. Wyjaśnienie niezrozumiałych zwrotów i pojęć.
5. Określenie celu i sposobu analizy.
6. Ocena zdobytych informacji zawarta w pytaniach ukierunkowujących.
7. Integracja uzyskanych informacji zgodnie z posiadaną wiedzą i sformułowanie na tej podstawie wniosków – synteza, przy czym warto zaznaczyć, że etap ostatni pracy ze źródłem to efekt dyskusji.

Podczas dyskusji na temat ocen faktów historycznych istotną sprawą jest ćwiczenie przyjmowania różnych perspektyw i punktów widzenia. Emocjonalnie łatwiejsza, choć intelektualnie trudniejsza, jest zmiana perspektywy czasowej. Podczas takich prób ujawnia się bowiem relatywizm naszych ocen historycznych, stanowiący jedną z podstawowych kategorii myślowych odnoszących się do procesu poznawania dziejów. Przeciwnie – trudne emocjonalnie, choć intelektualnie nieskomplikowane, jest przyjmowanie różnych punktów widzenia. W opiniach historyków tkwią jawne lub ukryte sady wartościujące. Wartościowanie wynika ze spontanicznego bądź świadomego zaangażowania po czyjejś stronie. Ponadto na formułowanych ex post sdach wartościujących odciska swe piętno klimat epoki, w której są one prezentowane.

Rozważanie racji stojących za sądami prezentowanymi przez różnych znawców przedmiotu bądź ludzi żyjących w danej epoce jest na lekcjach historii zadaniem centralnym. Analizowanie ocen na podstawie materiałów źródłowych wspartych wiedzą faktograficzną skłania ucznia do weryfikacji sposobów wartościowania, a jednocześnie do budowania własnych spostrzeżeń i opinii. Obserwacja sprzeczności między różnymi sądami wartościującymi pogłębia znajomość historii oraz daje podstawy do problematyzowania zajęć na temat tworzenia się różnych opcji politycznych. Dlatego rzeczą wielkiej wagi jest to, ażeby

podczas zajęć ukazywać, widoczne na pierwszy rzut oka, jak i ukryte, sądy wartościujące oraz ich uwarunkowania. Trzeba wykazać, że prawomocność ocen historycznych jest zwykle ograniczona i zależy od bardzo wielu czynników, więc od pluralizmu prawd. W sprzyjających okolicznościach może się jednak wytworzyć obiektywny konsensus, który oznacza nie tylko kompromis pomiędzy przeciwstawnymi sądami, ale także wzajemne zrozumienie pozornie odległych w ocenie i interpretacji wydarzeń historyków.

Zakończenie

Układając koncepcję prowadzenia poszczególnych lekcji musimy się upewnić, czy wszystkie zajęcia mają jasno określony temat. Nie próbujemy więc „wcisnąć” do nich zbyt dużo wiedzy, nie przesadzajmy z encyklopedyzmem, nie dążmy do natychmiastowej realizacji wielu celów. Bierzmy pod uwagę reakcje uczniów i starajmy się maksymalnie wykorzystać ich naturalne zdolności. Wówczas proces kształcenia przestanie być schematyczny a my sami nie będziemy się nudzić na własnych lekcjach.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Treści kształcenia w programie nauczania historii dla IV etapu edukacyjnego

Lp.	Temat	Treści	Cele kształcenia i wychowania Planowane osiągnięcia uczniów Po lekcji uczeń:	Metody	Wymagania szczegółowe podstawy programowej
1.	Wstęp do badań historycznych	1. Historia jako nauka 2. Klasyfikacja źródeł historycznych. 3. Nauki pomocnicze historii: chronologia, paleografia, epigrafika, papirologia, neografia, dyplomatyka, sfragistyka, heraldyka, genealogia, numizmatyka, metrologia, demografia. 4. Wykorzystanie wyników innych dziedzin wiedzy w badaniach historycznych.	- Zna klasyfikację źródeł historycznych - Wskazuje różne typy źródeł historycznych, uwzględniając ich odrębne cechy - Potrafi ocenić przydatność różnego typu źródeł dla uzyskania pełniejszego obrazu wydarzeń - Zabiera głos w dyskusji na temat różnic między terminem oryginalność i wiarygodność - Rozpoznaje i definiuje różne nauki pomocnicze historii	Dyskusja, opowiadanie rozmowa nauczająca	Temat spoza podstawy programowej
2.	Od adepta historii do historyka badacza	1. Problem prawdy w badaniach historycznych 2. Etapy pracy badawczej historyka. 3. Różnice w krytyce wewnętrznej i zewnętrznej źródeł historycznych. 4. Polityka historyczna różnych państw na wybranych przykładach. 5. Związki między historią i polityką 6. Pojęcie i znaczenie świadomości	- Wskazuje trzy etapy pracy badawczej historyka: heurystykę, krytykę źródeł, opracowanie syntezy źródeł i literatury - Rozumie co oznacza krytyka zewnętrzna i wewnętrzna źródeł historycznych - Dostrzega potrzebę poszerzania swojej wiedzy historycznej i	Dyskusja, opowiadanie rozmowa nauczająca	Temat spoza podstawy programowej

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

		historycznej a tożsamość narodowa.	wykorzystania niektórych metod historycznych dla potrzeb innych nauk -Zna pojęcia indukcja, dedukcja, analogia - Zabiera głos w dyskusji na temat polityki historycznej różnych państw		
3.	Urok historii – rola hipotez w badaniach historycznych	1.Rola mitów w świadomości historycznej. 2. Znaczenie hipotez w badaniach historycznych 3. Dyskusja o poglądzie F. Delouche: „Bóg chociaż wszechmogący nie może zmienić przeszłości. Dlatego stworzył historyków.”	- Wyjaśnia pojęcia: tolerancja religijna, pryncypat, demokracja, autorytaryzm, rokosz, makiawelizm, detronizacja, pańszczyzna, uwłaszczenie - Dostrzega, że niektóre idee trwają mimo zmieniających się epok historycznych i są uniwersalne	Dyskusja, opowiadanie rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, praca w grupach	Temat spoza podstawy programowej
4.	Początki społeczeństwa ludzkiego i jego kultury	1.Pochodzenie człowieka 2. Zadania antropologii 3. Charakterystyka epok w pradziejach 4. „Rewolucja neolityczna” 5. Zależności między klimatem a życiem ludzi	-Rozumie proces ewolucji człowieka -Wyjaśnia pojęcia: homo habilis, homo erectus, homo sapiens -Rozróżnia i charakteryzuje epoki w pradziejach -Opisuje pojęcie rewolucja neolityczna -Dostrzega zależność między środowiskiem naturalnym a warunkami życia	Wykład, rozmowa nauczająca	Temat spoza podstawy programowej
5.	Najstarsze cywilizacje: Mezopotamia	1.Położenie geograficzne Mezopotamii 2. Powstanie pierwszych państw 3. Osiągnięcia cywilizacji i kultury	-Wskazuje na mapie „żyzny półksiężyc” i poznane państwa -Wyjaśnia pojęcia: monarchia despotyczna, prawo talionu,	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, praca z mapą	1.1. 1.2.

		sumeryjskiej 4. Państwo babilońskie 5. Kodeks Hammurabiego Państwo asyryjskie 6. Religia mieszkańców Mezopotamii	ziggurat, pismo klinowe, synkretyzm, politeizm, kodeks, kodyfikacja -Wyjaśnia okoliczności w jakich powstały pierwsze państwa -Ocena znaczenie osiągnięć mieszkańców Mezopotamii -Analizuje tekst źródłowy		
6.	Starożytny Egipt w świadomości przeciętnego Polaka	1.Położenie geograficzne Egiptu 2.Organizacja państwa i społeczeństwa 3. Wierzenia Egipcjan 4.Osiągnięcia cywilizacji i kultury egipskiej 5. Popularyzacja wiedzy o Egipcie poprzez odkrycia archeologów 6. Kamień z Rosetty	-Charakteryzuje wierzenia Egipcjan i porównuje je z wierzeniami mieszkańców Mezopotamii -Wyjaśnia pojęcia antropomorfizm, hieroglify, pismo demotyczne i hieratyczne, mumifikacja, katarakta, system irygacyjny -Wskazuje na mapie terytorium Egiptu -Przedstawia osiągnięcia Egipcjan -Analizuje tekst źródłowy	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z tekstem źródłowym, praca z mapą http://www.historiasztuki.com.pl/index.html	1.1 1.2.
7.	Cywilizacja i kultura Indii i Chin	1.Położenie geograficzne o organizacja państw 2. Podziały społeczne w Indiach – system kastowy 3.Hinduizm, buddyzm, konfucjanizm 4. Osiągnięcia cywilizacyjne i kulturowe Indii i Chin	- Wyjaśnia pojęcia: kasty, bramini, kszatrijowie, wajsjowie, siudrowie, pariasi, reinkarnacja, - Przedstawia osiągnięcia cywilizacyjne i kulturowe Indii i Chin - Opisuje wybrane wierzenia ludów Azji -Przedstawia postaci: Buddy i Konfucjusza - Analizuje tekst źródłowy	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, praca z tekstem źródłowym http://www.historiasztuki.com.pl/index.html	1.3.
8.	Religia Żydów i	1.Położenie geograficzne	- Przedstawia na mapie wędrówki	Wykład, praca z mapą,	1.1.

	początki państwa Izrael w świadomości społecznej.	2. Tradycja historyczna i religijna judaizmu: Mojżesz, Saul, Dawid, Salomon 3. Niewola babilońska 4. Dowody na synkretyzm w tradycji żydowskiej	Żydów i rozwój państwa żydowskiego -Omawia podstawowe zasady religijne judaizmu - Wyjaśnia pojęcia: Dekalog, biblia, Tora, Talmud, prorok, rabin, Mesjasz, diaspora, menora, synagoga - Dostrzega dowody na synkretyzm w tradycji żydowskiej -Analizuje teksty źródłowe	analiza tekstów źródłowych, rozmowa nauczająca http://www.historiasztuki.com.pl/index.html	1.2.
9.	Cywilizacja i kultura Fenicji i Persji	1. Posiadłości i miejsca osadnictwa Fenicjan 2. Osiągnięcia cywilizacji i kultury fenickiej - alfabet 3. Rozwój imperium perskiego - Cyrus II i Dariusz Wielki 4.Wierzenia Persów - zoroastryzm	- Wie na czym polegały osiągnięcia kultury i cywilizacji fenickiej - Wskazuje na mapie kolonie fenickie i państwo perskie -Analizuje teksty źródłowe - Opisuje osiągnięcia Cyrusa II i Dariusza Wielkiego -Zna pojęcia: satrapia, faktoria, zoroastryzm,	Wykład, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych, rozmowa nauczająca http://www.historiasztuki.com.pl/index.html	1.1. 1.2. 3.1.
10.	Osiągnięcia cywilizacji starożytnego wschodu	1.Cechy wspólne despotii wschodnich 2. Znaczenie rozwoju despotii wschodnich w dziejach ludzkości 3.Porównanie osiągnięć cywilizacyjnych i kulturowych despotii wschodnich	-Dostrzega cechy wspólne despotii wschodnich - Porównuje osiągnięcia despotii wschodnich -Analizuje teksty źródłowe	Dyskusja, analiza tekstów źródłowych, rozmowa nauczająca, burza mózgów http://www.historiasztuki.com.pl/index.html	1.1. 1.2. 1.3.
11.	SPRAWDZIAN				
12.	Wczesny okres dziejów Grecji – cywilizacja	1.Położenie geograficzne 2.kultura minojska i mykeńska 3.Metoda badawcza i odkrycia	-Omawia i porównuje warunki geograficzne despotii wschodnich i Hellady	Wykład, dyskusja, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza	2.1. 3.1.

	minojska i mykeńska i epoka wielkiej kolonizacji.	Schliemanna 3.Czynniki spajające Helladę 4. Religia Greków 5. Porównanie kolonizacji fenickiej i greckiej 6. Dlaczego kultura polityczna Hellady była tak odległa od despotii wschodnich?	-Porównuje osiągnięcia kultury minojskiej i mykeńskiej -Porównuje kolonizację grecką i fenicką - Przedstawia panteon najważniejszych bogów greckich - Ukazuje skutki wielkiej kolonizacji -Ocenia postępowanie archeologów w XIX w. -Zna książkę C.W. Cerama „Bogowie, groby, uczeni”	tekstów źródłowych http://www.historiasztuki.com.pl/index.html	
13.	Fenomen starożytnej Sparty.	1.Ustrój Sparty 2. Zależność między organizacją społeczeństwa i państwa 3. Wychowanie	-Opisuje i wyjaśnia zasady ustrojowe Sparty -Analizuje teksty źródłowe -Przedstawia system społeczny Sparty -Zna pojęcia: Spartiaci, periojkwie, heloci, geruzja, eforowie, aklamacja	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	2.2.
14.	Ewolucja ustroju w Atenach.	1.Ewolucja ustrojów według Arystotelesa 2. Od Drakona, przez Solona, Klejstenesa, Peryklesa 3. Porównanie systemu rządów Sparty i Aten 4. Wady i zalety starożytnej i współczesnej demokracji	- Analizuje tekst źródłowy - Zna pojęcia: demokracja, oligarchia, ochlokracja, plutokracja, ostracyzm, prytania, areopag, strateg, demagog -Wyjaśnia ewolucję ustroju politycznego Aten -Bierze udział w dyskusji na temat wad i zalet demokracji starożytnej i współczesnej	Dyskusja, burza mózgów Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstu źródłowego	2.2.
15.	Wojny Greków z	1.Przyczyny, przebieg i skutki	-Wskazuje na mapie miejsca	Wykład, rozmowa	3.1.

	Persami i ich konsekwencje.	konfliktów grecko – perskich 2.Organizacja armii walczących stron 3.Najsłynniejsi bohaterowie konfliktów grecko – perskich w pamięci potomnych	wydarzeń -Przedstawia przebieg wojen perskich i ich konsekwencje -Zna pojęcia: hoplita, falanga, sarissa, trybut -Przedstawia wykorzystanie wizerunków bohaterów wojen perskich w kulturze masowej	nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	
16.	Od wojny peloponeskiej do rządów Filipa II Macedońskiego	1.Wojna peloponeska i jej konsekwencje 2. Postawa Demostenesa 3. Organizacja państwa macedońskiego w dobie Filipa II 4. Bitwa pod Cheroneją	- Omawia przebieg i następstwa wojny peloponeskiej -Przedstawia postawę Demostenesa -Opisuje państwo i osiągnięcia Filipa II -Analizuje tekst źródłowy -Wskazuje na mapie rozwój terytorialny Macedonii	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	3.2.
17.	Aleksander Macedoński i jego dziedzictwo	1.Kariera polityczna i wojskowa Aleksandra Macedońskiego 2.Sposoby zarządzania imperium macedońskim 3. Diadochowie i ich rządy 4. Znaczenie tradycji hellenistycznych w dziejach ludzkości	- Przedstawia podboje Aleksandra Wielkiego i sposoby zarządzania imperium -Wskazuje na mapie terytorium i najważniejsze bitwy stoczone przez Aleksandra -Dostrzega różnice między kulturą helleńską i hellenistyczną -Przedstawia państwa diadochów - Analizuje tekst źródłowy	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z tekstem źródłowym, praca z mapą http://www.historiasztuki.com.pl/index.html	3.2.
18.	Filozofia i historiografia Hellady	1.Greckie szkoły i indywidualności filozoficzne 2. Historiografia grecka: Hezjod i Herodot	- Przedstawia greckie szkoły filozoficzne i ich najważniejszych reprezentantów - Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	2.3.

		3. R. Kapuścińskiego „Podróże z Herodotem”	-Zna pojęcia: materialiści, idealisci, kategorie bezwzględne, Dajmonion, maieutyka, hedonizm, epikurejczycy, stoicy, cynicy, sofisci -Zna książkę R. Kapuścińskiego „Podróże z Herodotem”		
19.	Sztuka grecka	1.Architektura grecka 2. Malarstwo i rzeźba 3. Związki między religią i teatrem greckim 4. Najwięksi przedstawiciele kultury greckiej	- Rozpoznaje najważniejsze zabytki sztuki greckiej -Przedstawia greckie style architektoniczne - Identyfikuje najważniejszych twórców starożytnej Grecji - Zna pojęcia: koryfeusz, orchestra, koturn, proscenium,	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza źródeł ikonograficznych http://www.historiasztuki.com.pl/index.html	2.4.
20.	Idea olimpiad w świecie starożytnym i dziś.	1.Sport w życiu Greków 2. Tradycja igrzysk starożytnych i jej związki z religią 3. Greckie obiekty sportowe 4. Tradycja igrzysk nowożytnych	- Omawia znaczenie sportu w życiu Greków -Analizuje teksty źródłowe -Porównuje igrzyska starożytne i nowożytne -Bierze udział w dyskusji o granicach współczesnych osiągnięć sportowych	Dyskusja, analiza tekstów źródłowych, wykład, praca w grupach	2.4.
21.	SPRAWDZIAN				
22.	Początki i rozwój Rzymu.	1. Legendy o powstaniu wiecznego miasta 2.Ewolucja ustroju rzymskiego od monarchii do republiki 3. Społeczeństwo rzymskie 4. Tradycje ustroju rzymskiego w dziejach najnowszych	-Przedstawia legendy o powstaniu Rzymu - Omawia ewolucję ustroju rzymskiego - Charakteryzuje społeczeństwo rzymskie -Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	4.1.

			-Zna pojęcia: patrycjusze, plebejusze, proletariatus, nobiles, republika, senat, dyktator, konsul, pretor, edyl, trybun ludowy, cenzor, kwesor, liktorzy, publikanie, prowincje		
23.	Podboje Rzymu w okresie republiki.	1. Organizacja armii rzymskiej 2. Przyczyny, przebieg i konsekwencje wojen punickich 3. Podboje Rzymu w okresie republiki 4. Społeczne następstwa podbojów rzymskich 5. Romanizacja prowincji, hellenizacja Rzymu	- Wskazuje na mapie przebieg wojen punickich i rozwój terytorialny Rzymu w okresie republiki - Dostrzega następstwa wojen punickich -Zna pojęcia: legiony, kohorty, manipuły, centurie, dziesiątkowanie, abordaż, ekwici, sprzymierzeńcy, triumf, pyrrusowe zwycięstwo, hellenizacja, romanizacja	Wykład, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych, rozmowa nauczająca	4.1.
24.	Przemiany społeczne i ustrojowe w okresie republiki rzymskiej.	1. Reformy agrarne w Rzymie 2. Wojskowa reforma Mariusza 3. Powstanie Spartakusa 4. Dyktatura Sulli	- Omawia reformy Grakchów - Przedstawia reformę wojskową Mariusza - Opisuje przebieg powstania Spartakusa - Przedstawia znaczenie dyktatury Sulli w dziejach Rzymu - Analizuje teksty źródłowe -Zna pojęcia: reforma rolna, juger, optymaci, popularzy, gladiatorzy	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	4.2.
25.	Kryzys i upadek republiki rzymskiej	1. Kariera polityczna i wojskowa Juliusza Cezara 2. Spór o ocenę Juliusza Cezara w	- Przedstawia etapy kariery politycznej i wojskowej Juliusza Cezara	Dyskusja, wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza	4.1.

		oczach współczesnych i potomnych 3. Książka J. Bocheńskiego „Boski Juliusz” w inteligenckiej tradycji PRL	-Wskazuje na mapie zasięg imperium rzymskiego w dobie Juliusza Cezara - Bierze udział w dyskusji dotyczącej oceny J. Cezara -Analizuje teksty źródłowe -Zna książkę J. Bocheńskiego „Boski Juliusz” -Zna pojęcia: kalendarz juliański, triumwirat, listy proskrypcyjne	tekstów źródłowych	
26.	Rzym cesarski do pryncypatu do dominatu.	1.Oktawian August i dynastia julijsko – klaudyjska 2. Największy zasięg państwa rzymskiego 3. Tetrarchia 4. Podział na cesarstwo wschodnio i zachodniorzymskie	- Omawia drogę Oktawiana Augusta do władzy - Wskazuje na mapie podboje Rzymu w okresie cesarstwa - Dostrzega pozytywne i negatywne konsekwencje rozwoju imperium rzymskiego - Zna pojęcia: pryncypat, dominat, tetrarchia, limes, pretorianie	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	4.1.
27.	Kultura starożytnego Rzymu.	1.Praktyczny charakter osiągnięć cywilizacyjnych Rzymian 2. Architektura rzymska 3. Znaczenie odkryć w Pompejach i Herculanium 3. Prawo rzymskie 4. Literatura i historiografia rzymska	- Przedstawia osiągnięcia cywilizacyjne i kulturowe Rzymian -Zna i interpretuje najważniejsze zasady prawa rzymskiego - Identyfikuje najważniejszych twórców rzymskich i ich dzieła -Zna pojęcia: termy, akwedukty, hypocaustum, retoryka	Wykład ,analiza tekstów źródłowych, analiza źródeł ikonograficznych, rozmowa nauczająca http://www.historiasztuki.com.pl/index.html	4.5.
28.	Religie w Rzymie od politeizmu po monoteizm.	1.Mitologia rzymska i jej greccy poprzednicy 2. Początki chrześcijaństwa od religii prześladowanej do prześladowanej:	- Porównuje mitologię grecką i rzymską - Omawia etapy rozwoju chrześcijaństwa	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	4.3.

		edykt mediolański i decyzje Teodozjusza Wielkiego	-Analizuje teksty źródłowe -Zna pojęcia: edykt, tolerancja, katakumby, apostołowie, papież, sobór, doktryna		
29.	Upadek cesarstwa rzymskiego	1.Przyczyny upadku cesarstwa 2. Najazdy barbarzyńców – Hunowie, Wizygoci, Wandalowie 3.Teorie dotyczące przyczyn upadku cesarstwa	- Omawia przyczyny upadku Cesarstwa Zachodniorzymskiego -Wskazuje na mapie przebieg wędrówek ludów i najazdy barbarzyńców na Rzym - Przedstawia stanowiska historyków na temat upadku cesarstwa -Analizuje teksty źródłowe	Burza mózgów, wykład analiza tekstów źródłowych, praca z mapą	4.4.
30.	Dziedzictwo Greków i Rzymian w tradycji europejskiej	1.Wkład Greków i Rzymian w rozwój cywilizacji europejskiej	- Syntetyzuje i porównuje wkład Greków i Rzymian do cywilizacji -Analizuje teksty źródłowe -Zabiera głos w dyskusji na temat znaczenia i recepcji w późniejszych epokach świata grecko – rzymskiego dla Europy	Dyskusja punktowana, burza mózgów, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, analiza źródeł ikonograficznych http://www.historiasztuki.com.pl/index.html	2.4. 4.6.
31.	SPRAWDZIAN				
32.	Bizancjum	1.Bizancjum – cezura czasowa 2. Charakterystyka władzy cesarskiej 3. Justynian Wielki 4. Znaczenie chrześcijaństwa w tradycji i kulturze Bizancjum 5. Herezje w Bizancjum – nestorianie, monofizyci, ikonoklaści, paulicjanie, 6. Spory dogmatyczne z biskupem	- Zna cezurę czasową dotyczącą Bizancjum - Wskazuje na mapie państwo Justyniana Wielkiego -Przedstawia spory dogmatyczne między Konstantynopolem i Rzymem jako przesłanki schizmy wschodniej i IV krucjatę jako powód rzeczywistego zerwania	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych , analiza źródeł ikonograficznych http://www.historiasztuki.com.pl/index.html	Średniowiecze 1.1. 1.2.

		rzymskim - Focjusz i wielka schizma wschodnia 7. IV krucjata i Cesarstwo Łacińskie 8. Przeniesienie patriarchatu Konstantynopola do Moskwy – ideologia III Rzymu	kontaktów między patriarchą Konstantynopola i papieżem - Rozumie ideę III Rzymu i poglądy Filoteusza z Pskowa -Analizuje teksty źródłowe -Zna pojęcia: cesaropapizm, patriarchat, schizma, ikonoklaści, paulicjanie, monofizyci, nestorianie, herezje, dogmat, krucjata		
33.	Arabowie i islam	1.Działalność Mahometa 2.Szyici i sunnici 2.Cele polityczne islamu 3.Nauka i kultura Arabów - Awicenna 4.Emirat kordobański 5. Rekonkwista	-Charakteryzuje podstawowe zasady islamu - Wskazuje na mapie podboje Arabów i zmiany terytorialne podczas rekonkwisty - Rozumie różnice między szyitami i sunnitami -Analizuje teksty źródłowe -Zna pojęcia: islam, Koran, meczet, minaret, muezzin, imam, dżihad, salat, ramadan, hidżra, kalifat, emirat, szyici, sunnici, rekonkwista,	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych, analiza źródeł ikonograficznych http://www.historiasztuki.com.pl/index.html	1.3. 1.4.
34.	Monarchia frankońska	1.Francja „najstarszą córką Kościoła katolickiego” 2. Dynastia Merowingów – zasady funkcjonowania monarchii patrymonialnej 3. Znaczenie majordomów 4. Rola Pepina Krótkiego 5. Państwo Kościelne	- Sytuuje monarchię frankońską w epoce patrymonialnej - Opisuje państwo Merowingów i Pepina Krótkiego - Wskazuje na mapie monarchię frankońską i Państwo Kościelne Zna pojęcia: majordom, , senior, wasal, suzeren, patrymonium	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	2.1. 2.4.
35.	Monarchia Karola	1.Podboje Karola Wielkiego	- Opisuje reformy i system rządów	Wykład, rozmowa	2.1.

	Wielkiego	2. Reformy Karola Wielkiego: administracyjna, skarbowo, wojskowa, sądowicza 3. Renesans karoliński i jego znaczenie dla średniowiecznej Europy 4. Traktat w Verdun	w państwie Karola Wielkiego -Analizuje teksty źródłowe -Wskazuje na mapie państwo Karola Wielkiego oraz jego podział na traktacie w Verdun -Zna pojęcia: margrabstwa, hrabstwa, solid, minuskuła, kapitularz, papalizm, papocezaryzm,	nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	2.2
36.	Cesarstwo Ottonów	1. Otton I – I Rzesza 2. Panowanie Ottona II i Ottona III 3. Idea uniwersalizmu	- Przedstawia organizację i zasady działania I Rzeszy -Omawia panowanie Ottona I, II, III -Opisuje ideę uniwersalizmu -Wskazuje na mapie I Rzeszę	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych, analiza źródeł ikonograficznych	2.2.
37.	Wikingowie, Normanowie i powstanie Anglii	1. Podboje Wikingów 2. Normanowie – życie i zajęcia ludności 3. Powstanie państw skandynawskich 4. Podbój Anglów i Sasów	- Zna państwo Kanuta Wielkiego -Wskazuje na mapie europejskie szlaki Wikingów -Rozumie różnice między rozwojem monarchii frankońskiej i Anglii -Analizuje tablicę genealogiczną Piastów i odpowiada na pytanie: Kim dla Mieszka I był Kanut (1016-1053) król angielski i duński? -Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych i drzewa genealogicznego	2.3.
38.	Kształtowanie się społeczeństwa feudalnego	1. Etapy rozwoju monarchii feudalnej w różnych częściach Europy: monarchia patrymonialna, rozbięcie feudalne monarchia stanowa, monarchia absolutna	-Przedstawia i charakteryzuje etapy rozwoju państwa feudalnego -Opisuje strukturę społeczeństwa feudalnego -Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, praca w grupach	2.5.

		2. Stosunki lenne 3. Komendacja, felonia, beneficjum, prekaria, alodium	-Zna pojęcia: komendacja, alodium, felonia, stosunki lenne, beneficjum, prekaria, immunitet, stan		
39.	Narodziny słowiańskiej Europy	1. III grupy Słowian 2. Pierwsze państwa słowiańskie jako monarchie protofeudalne: Państwo Samona, Bułgaria, Państwo Wielkomorawskie, Czechy, Ruś Kijowska 3. Najazdy Węgrów – „korona świętego Stefana” 4. Działalność Cyryla i Metodego	- Wskazuje na mapie pierwsze państwa słowiańskie - Zna dynastie rządzące w państwach słowiańskich - Rozumie powody różnic w rozwoju monarchii w Europie Zachodniej i państw słowiańskich - Zna normańską koncepcję utworzenia państwa ruskiego - Zna pojęcia: monarchia protofeudalna, cyrylica, głągolica - Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych, analiza źródeł ikonograficznych	2.3. 2.4. 4.1.
40.	Przeobrażenia społeczno – gospodarcze na zachodzie Europy w XI – XIII wieku i ich konsekwencje	1. Zmiany w rolnictwie 2. Rozwój gospodarki towarowo - pieniężnej 3. Geneza i ustrój nowych miast 4. Gospodarcza rola miast	- Rozumie proces oddzielenia rzemiosła od rolnictwa i rozwój gospodarki towarowo - pieniężnej - Omawia podziały społeczne w miastach - Zna przyczyny powstawania miast - Wskazuje na mapie miasta należące do Hanzy miast nadbałtyckich - Analizuje teksty źródłowe - Zna pojęcia: dwupółówka, trójpółówka, cech, gildia, hanza, koga, patrycjat, pospółstwo, plebs, pręgierz	Wykład, praca w grupach, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, praca z mapą	3.3. 6.2.
41.	Papiestwo i cesarstwo	1. Kryzys kościoła w X w. 2. Ruch kluniacki	- Omawia etapy sporu i inwestyturę - Potrafi wyjaśnić teorie dwóch	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza	3.1.

	rywalizacja dwóch uniwersalizmów.	3. Przebieg sporu o inwestyturę 4. Konkordat wormacki	mieczy P. Damianiego - Zna pojęcia: konklawe, inwestytura, symonia, nepotyzm, nikolaizm, Treuga Dei, Dictatus papae, synod, konkordat,	tekstów źródłowych	
42.	Krucjaty	1.Szerokie i wąskie rozumienie pojęcia krucjaty 2.Krucjaty właściwe – przyczyny, przebieg i skutki 3. Znaczenie krucjat dla rozwoju filozofii średniowiecznej – św. Tomasz z Akwinu	- Rozumie różnice w rozumieniu wąskim szerokim pojęcia krucjata -Zna przyczyny przebieg i skutki krucjat właściwych -Wskazuje na mapie szlaki krzyżowców -Analizuje teksty źródłowe - Zna pojęcia: krucjata, handel lewantyński, republika miejska, doża, albigensi, waldensi, katarzy, husyci, tomizm, joannici, krzyżacy, templariusze	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, praca z mapą	3.2.
43.	Najazdy Mongołów na Europę i ich konsekwencje	1.Czyngis -chan i jego podboje 2.Budowa imperium mongolskiego 3.Podbój Rusi 4.Wyprawy mongolskie do Europy 5.Rozpad imperium	- Omawia rozwój państwa Mongołów -Wskazuje na mapie podboje mongolskie -Porównuje obszar państwa Aleksandra Wielkiego i imperium rzymskiego z państwem Mongołów -Analizuje teksty źródłowe -Zna pojęcia: jarłyk, kropierz, buława, Złota Orda,	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, praca z mapą	3.4.
44.	Kryzys idei władzy uniwersalnej w późnym	1.Osłabienie władzy cesarstwa i papieża 2. Kształtowanie monarchii stanowych	-Przedstawia spory między Henrykiem II a T. Becketem i Janem bez Ziemi a Innocentym III - Omawia spór między Janem bez	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	6.1.

	średniowieczu	3. Niewola awiniońska 4. Wielka schizma zachodnia 5. Sobór w Konstancji	Ziemi i Bonifacym VIII - Opisuje przebieg kryzysu w Kościele w XIV/ XV w. -Analizuje teksty źródłowe -Zna pojęcia: wielka karta swobód, parlament, stany generalne, interdykt, kurialiści, koncyliaryści, schizma zachodnia, niewola awiniońska,		
45.	Wojna stuletnia i jej konsekwencje	1.Przyczyny, przebieg i skutki wojny – najważniejsze epizody i bohaterowie 2. Ruchy społeczne we Francji i Anglii 3. „Czarna śmierć”	- Wskazuje na mapie etapy wojny stuletniej i skupiska dżumy -Zna przyczyny, przebieg i skutki wojny stuletniej -Opowiada o następstwach wojny dwóch róż Zna pojęcia: dżuma, żakeria, dziewica orleańska, lollardzi	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	6.3.
46.	Ekspansja turecka i upadek Cesarstwa Bizantyjskiego	1. Rozwój państwa Turków Osmańskich 2. Organizacja państwa tureckiego 3. Skutki upadku Bizancjum	-Przedstawia etapy rozwoju państwa tureckiego od Osmana I po Mehmeda II w tym bitwy na Kosowym Polu, pod Nikopolis i zdobycie Konstantynopola -Wskazuje na mapie rozwój państwa Turków Osmańskich -Analizuje teksty źródłowe - Zna pojęcia: sułtan, janczarzy	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	6.4.
47.	Sztuka romańska i gotycka.	1.Uniwersalizm kultury średniowiecznej 2.Cechy stylu romańskiego i gotyckiego 3.Rozwój uniwersytetów	- Potrafi wyjaśnić na czym polegał uniwersalizm kultury średniowiecznej -Rozpoznaje zabytki romańskie i gotyckie	Wykład, praca w grupach, rozmowa nauczająca, analiza źródeł ikonograficznych, analiza tekstów źródłowych	8.1. 8.3.

			- Rozpoznaje zakony: benedyktynów, cystersów, franciszkanów, dominikanów -Zna pojęcia: uniwersytet, bakałarz, zakon, korporacja, trivium, quadrivium, scholastyka, teologia	http://www.historiasztuki.com.pl/index.html	
48.	SPRAWDZIAN				
49.	Powstanie państwa polskiego	1.Rozwój terytorialny państwa Mieszka I 2. Przyczyny i okoliczności przyjęcia chrztu 3. Dagome iudex 4. Relacje kronikarskie o państwie Mieszka	- Rozumie znaczenie przyjęcia chrześcijaństwa w dziejach monarchii piastowskiej -Zna plemiona wchodzące w skład państwa Mieszka I -Wskazuje na mapie terytorium państwa Mieszka I -Omawia przebieg bitwy pod Cedynią -Analizuje teksty źródłowe -Zna pojęcia: drużyna, Dagome iudex	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	4.2. 8.2.
50.	Państwo Bolesława Chrobrego	1.Walka o władzę 2. Misja Wojciecha Sławnikowica 3. Zjazd w Gnieźnie i jego konsekwencje 4. Wojny z sąsiadami 5. Koronacja i jej znaczenie	- Przedstawia rozwój państwa Bolesława Chrobrego -Wskazuje na mapie terytorium państwa i podboje Bolesława Chrobrego -Rozumie zależność między historią Polski a historią powszechną -Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, praca z mapą	4.3.
51.	Kryzys i odbudowa monarchii	1. Rządy Mieszka II 2.Kryzys państwa piastowskiego 3.Działalność Kazimierza	-Wyjaśnia na czym polegał kryzys państwa piastowskiego - Omawia rządy Kazimierza	Wykład, analiza tekstów źródłowych, rozmowa nauczająca , praca z mapą	4.4.

	piastowskiej w XI w.	Odnowiciela	Odnowiciela -Analizuje teksty źródłowe		
52.	Reminiscencje sporu o inwestyturę na dworze Piastów.	1.Polityka zagraniczna Bolesława Śmiałego 2.Konflikt króla z biskupem Stanisławem 3. Interpretacje i spory historiograficzne o polski aspekt konfliktu o inwestyturę 4. Rządy Władysława Hermana	-Przedstawia spór między biskupem Stanisławem a Bolesławem Śmiałym na tle europejskiego sporu o inwestyturę - Analizuje i porównuje teksty źródłowe -Przedstawia rządy Władysława Hermana i ich następstwa	Wykład, rozmowa nauczająca, praca w grupach, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	4.4.
53.	Spory historiograficzne o panowanie i testament Bolesława Krzywoustego	1.Walka Bolesława o jedność państwa 2. Podbój i chrystianizacja Pomorza 3. Testament jako próba utrzymania jedności państwa	- Przedstawia panowanie Bolesława Krzywoustego -Wskazuje na mapie podział państwa Bolesława Krzywoustego -Rozumie, że rozbicie dzielnicowe to prawidłowość w rozwoju monarchii feudalnej -Analizuje teksty źródłowe i drzewo genealogiczne Piastów -Zna pojęcia: pryncypat, seniorat, oprawa wdowia	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych i drzewa genealogicznego	4.4. 5.1.
54.	Rozbicie feudalne ziem piastowskich – dzieje polityczne	1.Złamanie zasad senioratu i pryncypatu 2.Utworzenie państwa krzyżackiego 3. Ekspansja Marchii Brandenburskiej 4. Najazdy Mongołów	-Przedstawia złamanie zasad pryncypatu i senioratu zasady -Omawia etapy rozwoju państwa krzyżackiego -Omawia etapy rozwoju Marchii Brandenburskiej -Wskazuje negatywne następstwa najazdów mongolskich na ziemie polskie -Zna pojęcia: komturie, baliwaty,	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	5.2.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

			wielki mistrz		
55.	Rozbicie feudalne ziem piastowskich – dzieje gospodarcze	1.Proces wyłaniania się stanów 2. Kolonizacja na prawie niemieckim 3. Lokacje wsi i miast	- Omawia proces wyłaniania się stanów i pierwsze przywileje dla duchowieństwa i rycerstwa na ziemiach polskich - Przedstawia proces lokacji miast i wsi na prawie niemieckim -Zna pojęcia: immunitet, lokacja, wolnizna, sołtys, zasadźca	Wykład, praca w grupach, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	5.3.
56.	Zjednoczenie i odbudowa Polski Piastowskiej	1.Czynniki zjednoczeniowe 2. Koronacja Przemysła II 3. Rządy Wacława II Czeskiego 4. Walka Władysława Łokietka o zjednoczenie	-Zna przyczyny zjednoczenia i działalność Kościoła w tym zakresie -Wskazuje na mapie państwo: Przemysła II, Wacława II, Władysława Łokietka -Omawia konflikty Władysława Łokietka z krzyżakami -Zna pojęcie: umowa na przeżycie	Wykład, burza mózgów, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	5.4. 8.4.
57.	Państwo Kazimierza Wielkiego	1. Korona Królestwa Polskiego 2. Kompromis z Czechami i Krzyżakami 3. Przyłączenie Rusi Halickiej 4. Reformy wewnętrzne 5. Akademia Krakowska	-Przedstawia reformy wewnętrzne Kazimierza Wielkiego - Omawia politykę zagraniczną i konflikty z krzyżakami w dobie rządów Kazimierza Wielkiego -Wskazuje na mapie terytorium państwa Kazimierza Wielkiego -Analizuje teksty źródłowe -Analizuje drzewo genealogiczne Piastów	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych i drzewa genealogicznego	7.1. 8.4.
58.	SPRAWDZIAN				
59.	Rządy Andegawenów w	1.Unia personalna z Węgry 2. Rządy Ludwika Andegaweńskiego	- Omawia następstwa unii polsko - węgierskiej	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą,	7.1. 7.2.

	Polsce	3. Przywilej koszycki 4. Rządy Jadwigi Andegaweńskiej	-Zna treść i konsekwencje przywilejów nadanych w Budzie i Koszycach -Wskazuje na mapie terytoria pod rządami Andegawenów -Analizuje teksty źródłowe -Zna pojęcia: unia personalna	analiza tekstów źródłowych	7.3.
60.	Unia polsko – litewska i jej konsekwencje	1. Unie polsko – litewskie w dobie Władysława Jagiełły: Krewa, Wilno – Radom, Horodło, Grodno 2. Konsekwencje unii z Litwą 3. Rozwój przywilejów szlacheckich w dobie Jagiełły	- Zna i porównuje treść unii polsko – litewskich: krewskiej, wileńsko – radomskiej, horodelskiej i grodzieńskiej -Wskazuje na mapie królestwo Polskie i Wielkie Księstwo Litewskie w dobie Władysława Jagiełły -Zna przywileje wystawione przez króla -Analizuje drzewo genealogiczne Jagiellonów -Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, praca z mapą, analiza drzewa genealogicznego	7.3.
61.	Konflikty z Zakonem Krzyżackim w dobie W. Jagiełły	1. Przyczyny przebieg i skutki wielkiej wojny 2. Stanowisko polskie na soborze w Konstancji 3. Wojna głodowa 4. Traktat melneński	- Omawia przebieg i konsekwencje wojen z krzyżakami w dobie Władysława Jagiełły - Wskazuje na mapie przebieg wojen z krzyżakami -Zna teorię Pawła Włodkowica -Analizuje teksty źródłowe	Wykład rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	7.1. 7.4.
62.	Polska i Litwa w dobie Władysława Warneńczyka i	1. II unia z Węgry 2. Rządy Kazimierz Jagiellończyka 3. Przyczyny, przebieg i skutki wojny XIII letniej	-Ocenia rządy Władysława Warneńczyka -Omawia przebieg wojny trzynastoletniej	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, praca z mapą	7.1. 7.3. 7.4.

	Kazimierza Jagiellończyka	4. Wojna popia 5. Polityka dynastyczna Kazimierza Jagiellończyka	- Wskazuje na mapie następstwa wojny trzynastoletniej -Wyciąga wnioski z drzewa genealogicznego Jagiellonów -Zna pojęcia: inkorporacja, demokracja szlachecka, flota kaperska, wojna popia		
63.	Kultura polskiego średniowiecza	1.Rozwój szkolnictwa 2.Znaczenie akademii krakowskiej 3. rozwój piśmiennictwa i historiografii 4.Zabytki architektury romańskiej i gotyckiej w Polsce	-Omawia rozwój akademii krakowskiej -Analizuje teksty źródłowe - Zna fragmenty kronik: Galla Anonima, Janka z Czarnkowa Wincentego Kadłubka, Jana Długosza - Rozpoznaje zabytki romańskie i gotyckie	Wykład, rozmowa nauczająca, praca w grupach, analiza tekstów źródłowych i źródeł ikonograficznych http://www.historiasztuki.com.pl/index.html	8.3.
64.	SPRAWDZIAN				
65.	Wielkie odkrycia geograficzne	1. Cywilizacje prekolumbijskie 1. Przyczyny społeczne, polityczne, gospodarcze, naukowe odkryć 3. Przebieg odkryć	- Zna osiągnięcia Inków, Majów i Azteków -Wyjaśnia przyczyny odkryć geograficznych -Lokalizuje na mapie trasy wielkich odkryć -Analizuje teksty źródłowe	Wykład, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych praca z mapą	Dzieje nowożytne 1.1. 1.2.
66.	Kierunki rozwoju politycznego i gospodarczego Europy na progu czasów nowożytnych	1.Wpływ odkryć i ekspansji kolonialnej na życie gospodarcze i kulturowe Europy 2.Ocena długofalowych konsekwencji odkryć dla Ameryki, Afryki, Azji	-Lokalizuje na mapie zasięg europejskiej ekspansji kolonialnej -Ocena następstwa odkryć dla Europejczyków -Ocena konsekwencje odkryć dla Ameryki, Afryki i Azji -Analizuje teksty źródłowe	Burza mózgów, praca w grupach, wykład, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	1.3. 1.4.

			- Rozumie pojęcia: dualizm europejski, refeudalizacja, rewolucja pieniężna, konkwistadorzy		
67.	Odrodzenie – przełom i kontynuacja	1.Cechy charakterystyczne Renesansu 2. Rola druku w upowszechnianiu idei 2. Czołowi twórcy ich dzieła 3. Różnica między średniowiecznym i renesansowym obrazem człowieka	-Wskazuje różnice między średniowieczem i renesansem -Zabiera głos w dyskusji na temat znaczenia druku dla kultury europejskiej -Identyfikuje dzieła z wybitnymi twórcami Renesansu -Rozumie pojęcia: humanizm, antropocentryzm, heliocentryzm, hedonizm	-Dyskusja, rozmowa nauczająca, burza mózgów, analiza źródeł ikonograficznych http://www.historiasztuki.com.pl/index.html	2.1.
68.	Reformacja w Niemczech	1. Przyczyny, przebieg i skutki reformacji w Niemczech 2.Różnice między katolicyzmem i luteranizmem	- Zna pojęcia: prereformacja, husytyzm, nepotyzm, symonia, luteranizm, protestantyzm, sekularyzacja - Omawia przyczyny, przebieg i skutki reformacji niemieckiej - Identyfikuje różnice między luteranizmem i katolicyzmem	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych,	2.3.
69.	Reformacja w krajach Europy Zachodniej.	1.Przyczyny, przebieg i skutki reformacji w Szwajcarii, Francji, Anglii, Szwecji 2. Różnice między wyznaniem poreformacyjnymi	-Zna pojęcia: zwinglianizm, kalwinizm, anglikanizm, anabaptyzm, predestynacja -Rozumie nie tylko ideowe przesłanki wprowadzenia zmian religijnych w wielu państwach -Identyfikuje różnice między wyznaniem poreformacyjnymi	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	2.3.

			-analizuje teksty źródłowe -Łączy hasła reformacji z ideologią Odrodzenia		
70.	Kościół katolicki wobec reformacji	1. Rola Zakonu Jezuitów w dziejach Europy i Ameryki Południowej i Azji 2. Sobór trydencki 3. Barok jako odpowiedź na surowość reformacji	- Zna wpływ Zakonu Jezuitów na władców europejskich i znaczenie Zakonu dla Azji i Ameryki Południowej -Wymienia postanowienia soboru trydenckiego -Zna pojęcia: kontrreformacja, katechizm, Indeks Ksiąg Zakazanych, Święta Inkwizycja -Rozumie znaczenie reformacji dla zmiany mentalności społeczeństw	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, analiza źródeł ikonograficznych	2.2.
71.	Rola Turcji w rywalizacji o Europę Środkowo – Wschodnią	1. Rządy Selima I, Sulejmana Wspaniałego i Selima II 2. Konsekwencje bitwy pod Mohaczem 3. Konsekwencje i spory wokół bitwy pod Lepanto	- Omawia przebieg rywalizacji turecko – habsburskiej w XVI w. -Ocenia zasięg i organizację państwa tureckiego - Wskazuje na mapie konsekwencje bitew pod Mohaczem i Lepanto - Analizuje teksty źródłowe -Zna pojęcia: Wysoka Porta, wezyr, haracz, karun	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	2.6.
72.	SPRAWDZIAN				
73.	Przeobrażenia społeczno – gospodarcze w Polsce XV –XVI w.	1.Gospodarka folwarczno - pańszczyźniana 2.Rola Gdańska w rozwoju państwa jagiellońskiego 3.Zależności między rozwojem Europy i państwa jagiellońskiego	-Charakteryzuje gospodarczą rolę Gdańska -Porównuje kierunki rozwoju gospodarczego Europy Zachodniej i Wschodniej w XVI w. - Na wybranych przykładach określa zależność między	Wykład, rozmowa nauczająca, praca w grupach, burza mózgów, analiza tekstów źródłowych, praca z mapą	

			zjawiskami gospodarczymi i społecznymi -Analizuje teksty źródłowe -Zna pojęcia: refeudalizacja, folwark, pańszczyzna, poddaństwo gruntowe i osobiste, danina, czynsz, kmiecie, komornicy, zagrodnicy, łaszt		
74.	Kształtowanie się demokracji szlacheckiej w Polsce	1.Demokracja szlachecka jako etap rozwoju monarchii stanowej 2.Struktura stanu szlacheckiego 3. Rozwój przywilejów szlacheckich i ich znaczenie 4.Organizacja i zasady funkcjonowania sejmku walnego	- Wskazuje cezurę czasową monarchii stanowej w Polsce i jej etapy - Omawia strukturę stanu szlacheckiego - Zna wystawców i treść przywilejów szlacheckich -Zna organizację i zasady działania sejmku walnego - Wymienia rodzaje sejmików ziemskich -Analizuje teksty źródłowych	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	7.2.
75.	Parlamentaryzm polski w czasach nowożytnych	1.Walka o egzekucję dóbr i praw 2. Od konstytucji nihil novi, przez wojnę kokoszą do sejmku egzekucyjnego 3.Zasady wolnej elekcji jako apogeum demokracji szlacheckiej	-Zna hasła ruchu egzekucyjnego -Wyjaśnia pojęcia: egzekucja dóbr i praw, incompatibilia, rokosz, sejm egzekucyjny, elekcja vivente rege, elekcja viritim, wojsko kwarciane, lustracja królewskich -Analizuje tekst źródłowy	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	3.1. 3.2.
76.	Reformacja i Kościół katolicki w Polsce XVI w.	1.Stosunek ostatnich Jagiellonów do reformacji 2.Rozprzestrzenianie reformacji w państwie Jagiellonów	-Wskazuje główne zjawiska polskiej reformacji - Zna pojęcia: bracia czescy, arianie, antytrynitarianie,	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	3.6. 3.7.

		3.Działalność kardynała Hozjusza 4.Ugoda sandomierska i konfederacja warszawska	konfederacja - Łączy tradycje wielonarodowego państwa Jagiellonów z rozprzestrzenianiem reformacji -Zna określenie J. Tazbira: „Państwo bez stosów” -Synchronizuje i porównuje wydarzenia w RP z Europa Zachodnią		
77.	Polityka zagraniczna ostatnich Jagiellonów	1.Wojna z Rosją 2.Traktat wiedeński 3.Wojna z Zakonem Krzyżackim i jej następstwa 4. Komentarze historiografii do hołdu pruskiego 5.I wojna północna	- Wskazuje kierunki polityki zagranicznej Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta, identyfikuje ważne miejsca na mapie -Zabiera głos w dyskusji na temat wpływu historiografii XIX w. na potoczną ocenę hołdu pruskiego -Rozumie, że malarstwo J. Matejki miało funkcję edukacyjną i patriotyczną w XIX stuleciu -Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, praca z mapą, dyskusja, analiza źródeł ikonograficznych	3.3.
78.	Początki Rzeczypospolitej Obojga Narodów	1.Przyczyny i zasady unii lubelskiej 2. Charakter narodowościowy, wyznaniowy, terytorialny, polityczny RP Obojga Narodów	- Wskazuje na mapie RP Obojga Narodów i ziemie inkorporowane -Zna skutki polityczne, społeczne, gospodarcze, kulturowe unii realnej -Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, praca z mapą, burza mózgów	3.4.
79.	Kultura i sztuka Odrodzenia w Polsce	1.Wybitni twórcy polskiego „złotego wieku” 2. Zabytki sztuki renesansowej w Polsce	- Zabiera głos w dyskusji na temat książki H. Samsonowicza „Miejsce Polski w Europie” -Rozpoznaje zabytki sztuki renesansowej w Polsce -Zna wybitnych twórców polskiego	Dyskusja, wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych i źródeł ikonograficznych http://www.historiasztuki.c	3.7.

			Odrodzenia -Analizuje fragmenty tekstów źródłowych	om.pl/index.html	
80.	SPRAWDZIAN				
81.	Europa w dobie wojny 30 – letniej	1.Przyczyny, etapy i skutki wojny XXX letniej 2. Wybitni dowódcy i przełomowe wydarzenia działań wojennych 3. Polityka europejska po wojnie XXX letniej – nowy układ sił	- Rozumie, że wojna XXX letnia zmieniła polityczny układ sił w Europie -Zna pojęcia: defenestracja, kompakty praskie, - Wskazuje na mapie epizody wojny XXX letniej -Zna najważniejszych dowódców i faktografię wojny	Wykład, praca z mapą, rozmowa nauczająca	2.6.
82.	Francja w dobie monarchii absolutnej	1. Poglądy J. Bodina i T. Hobbesa 2.Cechy monarchii absolutnej 3.Rządy Henryka IV, Ludwika XIII i Ludwika XIV 3. Rola pierwszych ministrów 4. Merkantyizm francuski	- Omawia cechy monarchii absolutnej -Zna fragmenty dzieł Bodina i Hobbesa - Rozumie znaczenie pojęć: merkantyizm, fronda, - Porównuje demokrację szlachecką z monarchią absolutną	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, dyskusja	2.4.
83.	Anglia w drodze do monarchii parlamentarnej – rewolucja burżuazyjna.	1.Przyczyny rewolucji 2.Etapy rewolucji 3.Ocena republiki angielskiej 4.Rewolucja chwalebna 5. Zasady monarchii parlamentarnej 5. Merkantyizm angielski	- Rozumie przyczyny rewolucji angielskiej -Zna etapy rewolucji - Porównuje monarchię francuską i angielską -Porównuje merkantyizm angielski i francuski -Zna pojęcia: gentry, lord protektor, akty nawigacyjne, armia nowego wzoru, krótki i długi	Wykład, rozmowa nauczająca, burza mózgów	2.7. 5.5.

			parlament, lewellerzy, diggerzy, rojaliści, restauracja, kawalerowie, okrągłogłowi ,rewolucja chwalebna, wigowie, torysi, Habeas Corpus Act, Bill of Rights, akt o sukcesji		
84.	Przemiany w kulturze europejskiej w XVII w. – barok	1.Trzy nurty sztuki barokowej 2. Cechy sztuki barokowej na wybranych przykładach 2.Rola muzyki w kulturze epoki 3.Rewolucja naukowa XVII w.	- Wskazuje cechy sztuki barokowej -Rozpoznaje zabytki barokowe - Określa rolę muzyki w kulturze epoki -Wyjaśnia na czym polegała rewolucja naukowa XVII w.	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza źródeł ikonograficznych http://www.historiasztuki.com.pl/index.html	2.9
85.	Pierwsze wolne elekcje w RP Obojga Narodów	1.Zasady , kandydaci, przebieg i skutki I i II wolnej elekcji 2.Rządy Stefana Batorego 3. Konflikt z Rosją i jego następstwa	- Opisuje tryb wolnej elekcji - Przedstawia okoliczności i i II wolnej elekcji - Omawia kierunki zagranicznej Stefana Batorego -Wskazuje na mapie miejsca konfliktu z Rosją -Analizuje teksty źródłowe -Zna pojęcia: piechota wybraniecka, trybunał koronny i litewski	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstu źródłowego, praca z mapą	4.3. 3.3. 3.5.
86.	Walka o tron w czasie III wolnej elekcji i polityka wewnętrzna Zygmunta III Wazy	1.Wojna Zygmunta III Wazy i Maksymilian Habsburga o tron polski 2.Postawa Zygmunta III wobec kanclerza J. Zamoyskiego i szlachty innowierczej	- Wyjaśnia problem podwójnej elekcji i wojny domowej za Zygmunta III Wazy - Omawia postawę Jana Zamoyskiego - Zna przebieg sejm	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z tekstem źródłowym, praca z mapą, analiza drzewa genealogicznego	4.4. 4.3.

		3.Sejm inkwizycyjny 1592 4. Kazania P. Skargi 5.Unia brzeska 6.Rokosz sandomierski	inkwizycyjnego - Wyjaśnia skutki unii brzeskiej -Analizuje fragmenty kazań P. Skargi -Analizuje drzewo genealogiczne Wazów - Zna przebieg rokoszu sandomierskiego i jego wpływ na państwo		
87.	Dzieje konfliktu polsko – szwedzkiego w I Polowie XVII wieku	1.Przyczyny , przebieg i skutki wojen ze Szwecją w I połowie XVII w. 2. Wybitni wodzowie i ich strategia	- Wyjaśnia przyczyny konfliktów ze Szwecją - Wyodrębnia główne etapy konfliktów - Wskazuje na mapie miejsca głównych bitew - Identyfikuje wodzów głównych bitew	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	4.1. 4.2.
88.	Polityka wschodnia Wazów	1.Wielka smuta jako przyczyna polskiej interwencji w Rosji 2. Etapy konfliktów z Rosją w I połowie XVII w. 3. Wybitni wodzowie ich strategia 4.Wpływ rozejmu w Dywilinie i ideologii króla na wojnę z Turcją w I połowie XVII w.	- Wyjaśnia przyczyny konfliktów z Rosją - Wyodrębnia główne etapy konfliktów - Syntetyzuje konflikt z Rosją z konfliktem z Turcją i przebiegiem wojny XXX letniej -Analizuje teksty źródłowe -Identyfikuje wodzów głównych bitew - Wskazuje na mapie etapy wojny z Rosją i Turcją	Wykład , rozmowa nauczająca praca z mapą, analiza tekstów źródłowych, praca z mapą	4.1. 4.2.
89.	Problem kozacki w XVII wieku i	1.Przyczyny: polityczne, społeczne, gospodarcze, religijne konfliktów z	- Omawia długofalowe przyczyny konfliktów na Ukrainie	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą,	4.1. 4.2.

	wojna z Rosją w II połowie XVII w.	Kozakami 2. Powstania kozackie do 1648 r. 3. Przebieg i skutki powstania Chmielnickiego	rozpoczynając od unii lubelskiej -Charakteryzuje społeczność Kozaków -Posługując się mapą ocenia doraźne i długofalowe następstwa powstania Chmielnickiego - Porównuje, posługując się mapą, warunki pokoju w Polanowie z pokojem Grzymułtowskiego - Konfrontuje sienkiewiczowski, literacki obraz konfliktu z rzeczywistością historyczną	dyskusja	
90.	Druga wojna północna	1. Przyczyny, przebieg i skutki potopu szwedzkiego 2. Wybitni wodzowie i ich strategia 3. Rokosz Lubomirskiego	- Przedstawia przyczyny, przebieg i następstwa potopu szwedzkiego - Identyfikuje wybitnych wodzów - Wskazuje na mapie miejsca bitew - Synchronizuje wydarzenia np. traktat w Radnot - Analizuje teksty źródłowe - Dostrzega problem oligarchizacji życia politycznego	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych,	4.1. 4.2
91.	RP pod rządami królów narodowych – Michał Korybut Wiśniowiecki i Jan III Sobieski	1. Rządy Michała Korybuta Wiśniowieckiego 2. II odsiecz wiedeńska i jej następstwa 3. Polityka wewnętrzna Jana III Sobieskiego	- Wyjaśnia przyczyny, przebieg i skutki wojen Turcja - Synchronizuje wydarzenia identyfikując rozejm w Andruszowie jako jedną z przyczyn wojen z Turcją - Analizuje relacje z bitwy pod Wiedniem - Porównuje I i II odsiecz wiedeńską	Wykład, analiza tekstów źródłowych, rozmowa nauczająca, praca z mapą	4.1. 4.2.

			-Ocenia politykę wewnętrzną Jana III		
92.	Kryzys RP na przełomie XVII/XIII w.	1. Przejawy kryzysu gospodarczego i społecznego 2. Rokosz Lubomirskiego 3. Porównanie ustroju RP na tle wybranych państw europejskich	- Wyjaśnia przyczyny i przejawy kryzysu społeczno – gospodarczego oraz ustrojowego RP w II połowie XVII w. - Porównuje oligarchię magnacką z monarchią parlamentarną w Anglii i absolutyzmem francuskim - Omawia przebieg i następstwa rokoszu Lubomirskiego - Wyjaśnia problem jurgielnictwa	Wykład, rozmowa nauczająca, elementy dyskusji	4.3. 4.4. 4.5.
93.	Oryginalność i wtórność polskiego baroku	1. Colloquium charitativum 1645 jako próba powstrzymania nienawiści wyznaniowej 2. Kulturowe następstwa wojen XVII stulecia 3. Sarmatyzm 5. Wybitni twórcy polskiego baroku 6. Przykłady sztuki barokowej w RP Obojga Narodów	- Ocenia wpływ na kulturę Władysława IV Wazy - Wskazuje na kulturowe i religijne następstwa wojen XVII w. - Przedstawia ideologię polskiego sarmatyzmu - Analizuje fragmenty J. Chryzostoma Paska - Analizuje sztukę epistolografii – Jan III Sobieski - Rozpoznaje przykłady polskiej sztuki barokowej i porównuje je z Europą Zachodnią	Wykład, rozmowa nauczająca, burza mózgów, analiza tekstów źródłowych, analiza źródeł ikonograficznych http://www.historiasztuki.com.pl/index.html	2.9. 4.6.
94.	SPRAWDZIAN				
95.	Oświecenie w Europie Zachodniej	1. Ideologia oświecenia 2. Wybitni twórcy oświecenia 3. Twórcy oświecenia w świadomości potocznej 3. Klasycyzm i jego cechy	- Przedstawia filozofię oświecenia jako kontynuację rozwoju nauki w XVII w. - Rozpoznaje cechy klasycyzmu - Analizuje fragmenty dzieł	Dyskusja, analiza tekstów źródłowych, wykład, rozmowa nauczająca	5.1. 5.2.

			wybitnych twórców oświecenia - Potrafi zabrać głos w dyskusji na temat tez zawartych w książce P. Johnsona „Intelektualiści” – Dzieło nie musi wpływać z życia twórcy		
96.	Rosja za czasów Piotra I	1. Główne kierunki polityki wewnętrznej i zagranicznej Piotra I 2. Wpływ ideologii oświecenia na rządy w Rosji 2. Rosja mocarstwem XVIII wieku	-Określa kierunki polityki wewnętrznej i zagranicznej Piotra I - Dostrzega związki między absolutyzmem francuskim i oświeceniem w ideologii Piotra I - Wskazuje na mapie nabytki terytorialne Piotra I -Analizuje teksty źródłowe -Zna pojęcia: дума bojarska, senat rządzący, гражданин, Святы Синод Zna książkę – W. Serczyka „Poczet władców Rosji”	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, praca z mapą	3.3. 3.4.
97.	Powstanie i rozwój Królestwa Pruskiego	1. Od Marchii Brandenburskiej do Królestwa Pruskiego – rozwój terytorialny 2. Wojny śląskie 3. Międzynarodowe aspekty wojny siedmioletniej 4. Oświecone rządy Fryderyka Wielkiego 5. Kameralizm jako merkantylizm pruski	- Zna pojęcia: kameralizm, junkierstwo, „cud domu brandenburskiego” -Wskazuje na mapie etapy rozwoju terytorialnego Marchii Brandenburskiej i Królestwa Pruskiego -Analizuje teksty źródłowe - Ocenia wkład „wielkiego elektora”, „króla sierżanta” i „króla filozofa” w historię Prus -Zna książkę S. Salmonowicza „Prusy”	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	3.3.
98.	Światły	1. Sankcja pragmatyczna	- Zna pojęcia: józefinizm, patenty	Dyskusja, burza mózgów,	3.3.

	absolutyzm w dobie Marii Teresy i Józefa II	2. Oświecone rządy Marii Teresy i Józefa II 3. Reakcja Leopolda II 4. „Światły absolutyzm” rzeczywistość czy historiozoficzny fantom?	urbairalne, sankcja pragmatyczna, racja stanu - Analizuje teksty źródłowe - Ocenia wkład Marii Teresy i Józefa II w dzieje imperium Habsburgów - Porównuje sposoby działania i osiągnięcia światłych absolutów - Podejmuje dyskusję – „Światły absolutyzm rzeczywistość czy historiozoficzny fantom?”	elementy wykładu i rozmowy nauczającej, analiza tekstów źródłowych, praca z mapą	
99.	Rewolucja przemysłowa w Anglii	1. Zastosowanie maszyny parowej w produkcji przemysłowej 2. Urbanizacja 3. Cywilizacyjne osiągnięcia epoki	- Identyfikuje osiągnięcia cywilizacyjne epoki i ich następstwa - Posługując się źródłami statystycznymi określa tendencje demograficzne epoki (T. Malthus) - Wskazuje przejawy dominującej roli Anglii w rozwoju gospodarki w XVIII w. - Zna pojęcia: urbanizacja, nakład, manufaktura, maltuzjanizm, fizjokratyzm	Rozmowa nauczająca, analiza źródeł statystycznych, elementy wykładu, burza mózgów	5.5.
100.	Utworzenie Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej	1. Przyczyny i okoliczności wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych 2. Stosunek Europy do wojny o niepodległość 3. Zasady ustrojowe konstytucji amerykańskiej	- Wyjaśnia przyczyny i okoliczności wystąpienia kolonistów w Ameryce Północnej przeciw brytyjskiej metropolii - Ocenia udział Europejczyków entuzjastów amerykańskiej niepodległości - Analizuje tekst źródłowy	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	5.6. 5.9.

			- Charakteryzuje zasady ustrojowe konstytucji amerykańskiej - Pokazuje na mapie epizody wojny o niepodległość		
101.	RP w czasach saskich	1.Przyczyny i przejawy kryzysu wewnętrznego RP w czasach saskich 2. Przebieg III wojny północnej 3. Mieszanie się krajów ościennych w sprawy wewnętrzne RP 4.Wojna o sukcesję polską 5. Prace prof. J. Staszewskiego w sporze o ocenę Sasów	-Wskazuje na mapie najważniejsze epizody wojny III północnej - Ocenia następstwa wojny północnej z perspektyw europejskiej i polskiej - Charakteryzuje wybrane przykłady mieszania się państw ościennych w sprawy wewnętrzne RP - Przedstawia międzynarodowe aspekty wojny o sukcesję polską - Zna wkład J. Staszewskiego w badania nad epoką saską i książki „August II Sas” i „August III Sas” - Porównuje oceny historiografii dotyczące rządów Sasów	Wykład, analiza tekstów źródłowych, dyskusja, praca z mapą	5.8. 6.1.
102.	Próby naprawy RP i ich skutki w I Polowie XVIII w.	1.Obraz RP u Jędrzeja Kitowicza 2. Familia kontra republikanci 4. Piśmiennictwo polityczne S. Leszczyńskiego i S. Konarskiego	-Analizuje fragmenty S. Leszczyńskiego i S. Konarskiego - Charakteryzuje program naprawy państwa S. Leszczyńskiego i S. Konarskiego - Analizuje jaki obraz epoki wynika z opinii J. Kitowicza -Zna książkę A. Muratori – Philip „Stanisław Leszczyński”	Rozmowa nauczająca, elementy wykładu, analiza tekstów źródłowych	6.2.
103.	SPRAWDZIAN				

104.	Reformy RP w latach 1764 – 1768	1.Reformy sejmu konwokacyjnego 2. Polityka Rosji wobec Królestwa Polskiego 3.Działania króla do 1768 r.	-Charakteryzuje okoliczności elekcji S.A. Poniatowskiego - Opisuje działania króla do 1768 -Wskazuje na mieszanie się Rosji w sprawy wewnętrzne RP -Problem innowierców w kontekście przemian oświeceniowych w Europie -Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	6.2.
105.	I rozbiór Polski	1.Konfederacja barska 2.Koliszczyzna, Kordon sanitarny pruski, aneksje Austrii 3.I rozbiór Polski i atmosfera sejmu rozbiorowego	-Przedstawia okoliczności i przebieg konfederacji barskiej oraz koliszczyzny -Omawia działalność władców Prus i Austrii -Wskazuje na mapie skutki I rozbioru -Zna atmosferę sejmu rozbiorowego -Interpretuje i omawia sposób przedstawienia sejmu na obrazie J. Matejki w kontekście opinii o tych wydarzeniach z XIX w. -Interpretuje piosenkę J. Kaczmarek „Rejtan”	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstu źródłowego, analiza źródła ikonograficznego, praca z mapą, dyskusja	6.2. 6.4.
106.	Przemiany społeczno – gospodarcze i kulturalne – epoka stanisławowska	1.Pozytywne i negatywne zjawiska życia gospodarczego 2.Działalność Komisji Edukacji Narodowej 3.Sztuka klasycystyczna w RP 4. Wybitni twórcy epoki stanisławowskiej	-Zestawia pozytywne i negatywne zjawiska w życiu gospodarczym RP - Charakteryzuje działalność Komisji Edukacji Narodowej -Przedstawia wybrane zabytki klasycyzmu w Polsce -Identyfikuje wybitnych twórców	Dyskusja, elementy wykładu, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, analiza źródeł ikonograficznych http://www.historiasztuki.c	6.6.

			epoki stanisławowskiej -Analizuje teksty źródłowe	om.pl/index.html	
107.	Przyczyny wybuchu wielkiej rewolucji francuskiej	1.Charakterystyka sytuacji we Francji przed 1789 r. 2.Wpływ ideologii oświecenia na przebieg rewolucji 3. Związki między „rewolucja amerykańską” i francuską 3.Wydarzenia 1789 r. we Francji do Deklaracji Praw człowieka i Obywatela	-Charakteryzuje sytuację we Francji przed 1789 r. -Dostrzega związki między ideologią oświecenia a wybuchem rewolucji - Ukazuje związki między rewolucją francuską a „rewolucją amerykańską” - Omawia wydarzenia we Francji do Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela -Analizuje tekst źródłowy	Dyskusja, wykład, analiza tekstu źródłowego	5.7. 5.8.
108.	Etapy i dynamika rewolucji francuskiej	1.Etapy rewolucji francuskiej – przemiany ustrojowe 2. Międzynarodowe reminiscencje rewolucji 3. Dyskusja o interpretacji hasła „Rewolucja zjada swoje dzieci”	-Wyodrębnia etapy rewolucji i przemian ustrojowych -Ocena czy i w jaki sposób wydarzenia rewolucyjne urzeczywistniały ideologię oświecenia -Dostrzega międzynarodowe konsekwencje rewolucji - Na wybranych przykładach komentuje hasło „Rewolucja zjada swoje dzieci” - Zna pojęcia: jakobini, dyktator, sankiuloci, kordylierzy, żyrondyści, konstytucja cywilna kleru - Zna książkę P. Jasienicy „Rozważania o wojnie domowej w Wandei”	Dyskusja, wykład, rozmowa nauczająca	5.7.

109.	Skutki i spór o ocenę rewolucji francuskiej	1. Pozytywne i negatywne skutki rewolucji 2. Oceny historiografii w stosunku do rewolucji francuskiej 3. W jaki sposób poglądy historyka wpływają na jego ocenę wydarzeń z przeszłości? - dyskusja	- Przedstawia pozytywne i negatywne skutki rewolucji - Bierze udział w dyskusji - Komentuje stanowiska historyków w stosunku do rewolucji francuskiej i próbuje identyfikować ich poglądy na podstawie opisu wydarzeń rewolucyjnych	Dyskusja, rozmowa nauczająca, burza mózgów, analiza tekstów źródłowych, elementy wykładu	5.7.
110.	RP w dobie Sejmu Wielkiego	1. Spotkanie w Kaniowie 2. Stronnictwa i reguły obrad Sejmu Wielkiego 2. Reformy Sejmu Wielkiego 3. Wpływ rewolucji francuskiej na przebieg sejmów 4. Konstytucja 3 Maja na tle epoki	- Umieszcza spotkanie w Kaniowie w kontekście starań króla o reformy - Omawia zasady obrad i przedstawia stronnictwa Sejmu Wielkiego - Przedstawia reformy Sejmu Wielkiego - Analizuje fragmenty tekstów źródłowych - Synchronizuje wydarzenia polskie z wydarzeniami we Francji - Porównuje Konstytucję 3 Maja z konstytucją amerykańską i francuską z 1791 r.	Wykład, rozmowa nauczająca, burza mózgów, analiza tekstów źródłowych	6.3.
111.	Wojna polsko – rosyjska i II rozbiór Polski	1. Konfederacja targowicka 2. Wojna w obronie Konstytucji 3 Maja 3. Haniebny sejm grodzieński i jego następstwa	- Omawia obraz J. Matejki „Konstytucja 3 Maja” i jego kontekst historyczny - Omawia działania konfederacji targowickiej - Charakteryzuje okoliczności ustanowienia Orderu Virtuti Militari	Dyskusja, wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	6.2. 6.4.

			- Wskazuje na mapie przebieg działań wojennych w obronie Konstytucji 3 Maja - Przedstawia postanowienia sejmu grodzieńskiego - Odnosi się do postawy króla podczas walk 1792 r.		
112.	Powstanie kościuszkowskie	1. Przyczyny, przebieg i skutki powstania kościuszkowskiego 2. Wpływ rewolucji francuskiej na powstanie kościuszkowskie 3. Problem chłopski w Konstytucji 3 Maja i uniwersale połanieckim	- Wyjaśnia okoliczności wybuchu powstania kościuszkowskiego - Wskazuje na mapie przebieg walk powstańczych - Charakteryzuje problem chłopski w Konstytucji 3 Maja i uniwersale połanieckim - Analizuje tekst źródłowy - Synchronizuje wydarzenia rewolucyjne we Francji z powstaniem	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	6.2.
113.	III rozbiór i spór o przyczyny upadku RP	1. Okoliczności i następstwa III rozbioru Polski 2. Abdykacja S.A. Poniatowskiego 2. Spory w historiografii o przyczyny upadku RP w XVIII w. szkoły: krakowska, warszawska i poznańska	- Wyjaśnia okoliczności III rozbioru - Wskazuje ziemie zabrane i podział RP w 1795 r. - Zajmuje stanowisko w dyskusji na temat przyczyn upadku RP w XVIII w. - Referuje stanowiska szkół historycznych w kwestii upadku RP - Analizuje fragmenty opinii historyków	Dyskusja, burza mózgów, praca z mapą	6.4.
114.	Sąd nad	1. S. A. Poniatowski w osądzie	- Bierze udział w dyskusji na temat	Dyskusja, rozmowa	6.5.

	Stanisławem Augustem	współczesnych i potomnych 2. Dlaczego K. Zbyszewski nie mógł zrobić doktoratu po wydaniu książki „Niemcewicz od przodu i tyłu”? 2. Czy ostatni król RP powinien spocząć na Wawelu ? – dyskusja	S. A. Poniatowskiego jako zwolennik bądź przeciwnik króla -Analizuje fragmenty książki K. Zbyszewskiego „Niemcewicz od przodu i tyłu” i bierze udział w dyskusji na temat jej charakteru - Zna miejsca pochówku ostatniego króla RP i bierze udział w dyskusji na temat – Czy S. A. Poniatowski powinien spocząć na Wawelu?	nauczająca, burza mózgów, elementy debaty oksfordzkiej, analiza tekstów źródłowych	
115.	SPRAWDZIAN				
116.	Przemiany polityczne we Francji w dobie konsultatu i cesarstwa	1.Początek kariery wojskowej i politycznej Napoleona 2. Wojny z I i II koalicją 3. Wyprawa do Egiptu 4.Zamach stanu i koronacja cesarza Francuzów 5.Reformy wewnętrzne we Francji	- Przedstawia etapy kariery politycznej Napoleona -Wskazuje na mapie najważniejsze epizody wojen z I i II koalicją - Omawia kontekst wyprawy do Egiptu - Analizuje teksty źródłowe -Przedstawia reformy wewnętrzne we Francji - Zna pojęcia: konsulat, plebiscyt, departament	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	Wiek XIX 1.1. 1.2.
117.	Hegemonia Francji w Europie	1.Wojna z III i IV koalicją 2. Blokada kontynentalna 3. Ideologia podbojów napoleońskich	- Wskazuje na mapie najważniejsze etapy wojen z III i IV koalicją -Omawia zasady blokady kontynentalnej -Porównuje opinie z epoki na temat podbojów Napoleona z ideologią napoleońską	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, dyskusja, analiza tekstów źródłowych	1.1. 1.2.
118.	Sprawa Polska w epoce	1.Legiony Polskie we Włoszech 2. Księstwo Warszawskie jako	- Wyjaśnia okoliczności powstania i działalność Legionów Polskich	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą,	1.4. 1.3.

	napoleońskiej	„małe państwo wielkich nadziei” 3. Wojna z V koalicją 4. Biała i czarna legenda napoleońska w Polsce	-Przedstawia okoliczności powstania i rozwój księstwa Warszawskiego -Wskazuje na mapie ziemie Księstwa Warszawskiego i przebieg walk z V koalicją - Opisuje okrojowaną konstytucję napoleońską i porównuje ją z Konstytucją 3 Maja -Bierze udział w dyskusji na temat białej i czarnej legendy napoleońskiej w Polsce	analiza tekstów źródłowych	
119.	Upadek Napoleona	1. Wojna z Rosją i jej konsekwencje 2. Wojna z VI koalicją 3. I traktat paryski 4. Sto dni Napoleona 5. II traktat paryski	- Wyjaśnia genezę i okoliczności wojny Napoleona z Rosją -Wskazuje na mapie dwa etapy kampanii rosyjskiej, epizody walk z VI koalicją oraz efekty traktatów paryskich -Ocena koniunkturalne stanowisko prasy francuskiej podczas stu dni Napoleona -analizuje fragmenty tekstów źródłowych	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	1.2. 1.3.
120.	Kongres wiedeński – triumf reakcji europejskiej	1.Przebieg, zasady, uczestnicy, postanowienia kongresu wiedeńskiego 2. Stanowisko H. Kissingera „Dyplomacja” wobec postanowień kongresu wiedeńskiego	-Omawia postanowienia i zasady kongresu wiedeńskiego -Przedstawia „rozgrywających” w polityce europejskiej w 1814/5 r. -Zna książkę H. Kissingera „Dyplomacja”	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	1.6.
121.	Rola mas i jednostki w	1.Napoleon w opinii współczesnych i potomnych	- Ocena okresu hegemonii Francji w Europie z perspektywy europejskiej	Dyskusja, rozmowa nauczająca, burza	1.1. 1.2.

	historii na przykładzie Napoleona I	2. Napoleon w świadomości potocznej i świecie reklam	i polskiej - Podaje przykłady wykorzystania wizerunku Napoleona z w kulturze masowej - Analizuje teksty źródłowe -Zna książkę A. Nieuważnego „My z Napoleonem”	mózgów, elementy debaty oksfordzkiej, analiza tekstów źródłowych	1.3. 1.4.
122.	SPRAWDZIAN				
123.	Ruchy wolnościowe w Europie w okresie restauracji	1. Łamanie zasad kongresu wiedeńskiego 2.Karbonariusze 3.Młoda Europa 4.Ruch burszów w Niemczech 5.Powstanie Grecji 6. Rewolucja lipcowa we Francji 7.Powstanie Belgii	-Zna organizacje kwestionujące porządek ustalony na kongresie wiedeńskim -Referuje przebieg i następstwa walki Greków o niepodległość -Omawia przebieg i konsekwencje francuskiej rewolucji lipcowej i belgijskiego powstania o niepodległość -Synchronizuje i porównuje wiedzę o kongresie wiedeńskim z kontestacyjną postawą liberałów europejskich	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	3.2.
124.	Królestwo Polskie w latach 1815 – 1830	1.Oktrojowana konstytucja – litera prawa i jej wykonanie 2. Polityka księcia K. Druckiego - Lubeckiego 2.Walka z opozycją liberalną w Królestwie Polskim 3. Opozycja nielegalna	- Zna zasady konstytucji oktrojowanej przez Aleksandra I i porównuje je z treścią konstytucji z 1791 r. i 1807 r. -Identyfikuje cele i metody działania księcia K. Druckiego – Lubeckiego - Przedstawia sposoby walki władz carskich z liberalną opozycją - Omawia działalność organizacji	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	4.1. 4.2.

			nielegalnych na ziemiach polskich		
125.	Wojna polsko – rosyjska i upadek powstania listopadowego	1.Zależność między sytuacją europejską a wybuchem powstania 2.Przebieg, najważniejsze bitwy i dowódcy powstania 3. Powstanie listopadowe w podręcznikach polskich i rosyjskich – Czy jest możliwa wspólna, ponadnarodowa ocena faktów historycznych?	- Ukazuje na szerokim tle europejskim przyczyny wybuchu powstania listopadowego - Wskazuje na mapie przebieg walk powstańczych -Identyfikuje dowódców najważniejszych bitew -Porównuje treści podręczników rosyjskich z wiedzą historyków polskich -Bierze udział w dyskusji – Czy możliwa jest ponadnarodowa ocena faktów historycznych? -Zna książkę Jerzego Łojka „Szanse powstania listopadowego”	Dyskusja, rozmowa nauczająca, burza mózgów, analiza tekstów źródłowych, praca z mapą	4.3. 4.4.
126.	Wielka emigracja	1.Skutki powstania listopadowego 2. Wielka emigracja - podziały polityczne i rola w życiu kraju 3. Wybitni twórcy wielkiej emigracji	- Bierze udział w dyskusji nad skutkami upadku powstania listopadowego -Przedstawia najważniejsze ugrupowania polityczne, programy i liderów wielkiej emigracji - Rozpoznaje organizacje na podstawie treści analizowanych tekstów źródłowych -Analizuje teksty źródłowe -Odszukuje w literaturze pięknej tropy literackie związane z mesjanizmem	Dyskusja, rozmowa nauczająca, burza mózgów, elementy wykładu, analiza tekstów źródłowych	4.5.
127.	Działalność patriotyczna na	1.Działalność polityczna w zaborze rosyjskim, austriackim i pruskim po	- Przedstawia organizacje konspiracyjne ich programy i	Dyskusja, rozmowa nauczająca, burza	4.3.

	ziemiach polskich w latach 1830-1846	upadku powstania listopadowego – najwybitniejsi konspiratorzy	liderów działających w trzech zaborach - Analizuje teksty źródłowe - Zabiera głos w dyskusji na temat strategii przystosowania i buntu jako dwóch nurtów zachowań Polaków wobec zaborców	mózgów, elementy wykładu, analiza tekstów źródłowych	
128.	Powstanie krakowskie i rabacja galicyjska	1.Powstanie krakowskie – zryw narodowy czy prowokacja austriacka? 2. Rabacja galicyjska 3.Skutki powstania	- Przedstawia przebieg powstania krakowskiego -Analizuje teksty źródłowe - Zabiera głos w dyskusji na temat zakresu prowokacji austriackiej w toku powstania oraz świadomości narodowej chłopów -Ocenia skutki rabacji galicyjskiej i powstania krakowskiego	Dyskusja, rozmowa nauczająca, burza mózgów, elementy wykładu, analiza tekstów źródłowych	4.3. 4.4.
129.	Wiosna ludów we Francji	1.Francja od rewolucji lipcowej do 1848 r. – „monarchia bankierów” 2.Od II republiki, poprzez powstanie czerwcowe do II cesarstwa we Francji . 3. Czy Napoleon III powtarza karierę wybitnego poprzednika? – dyskusja	- Opisuje przebieg wiosny ludów we Francji i jej etapy - Przedstawia przemiany polityczne we Francji od II republiki do II cesarstwa - Analizuje teksty źródłowe -Porównuje karierę polityczną i sposób dojścia do władzy Napoleona I i Napoleona III -Zabiera głos w dyskusji na temat metod zdobywania władzy przez Napoleona III -Interpretuje treść karykatur z epoki Zna książkę Karola Marksa „18 brumairea Ludwika Bonaparte”	Elementy wykładu, dyskusja, rozmowa nauczająca, burza mózgów, analiza tekstów źródłowych, interpretacja treści karykatur	3.2.

130.	Wiosna ludów w Cesarstwie Austriackim i Królestwie Pruskim	1. Wystąpienia w Wiedniu, Pradze, Budapeszcie i ich następstwa 2. Wiosna ludów we Włoszech 2. Wystąpienia w Berlinie 3. Parlament frankfurcki 4. Czy monarchie konstytucyjne zaspokajały oczekiwania przywódców wiosny ludów? – dyskusja	- Przedstawia hasła polityczne mieszkańców: Wiednia, Budapesztu, Pragi, Berlina, Frankfurtu, Rzymu, Turynu - Omawia udział Polaków w europejskiej wojnie ludów - Pokazuje na mapie kontynentu zasięg i poszczególne miejsca walk podczas wiosny ludów - Zabiera głos w dyskusji – Czy monarchie konstytucyjne zaspokajały oczekiwania przywódców 1848 r.? - Interpretuje treść karykatur z epoki	Dyskusja, elementy wykładu, rozmowa nauczająca, burza mózgów, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych, interpretacja treści karykatur	3.2.
131.	Wiosna ludów na ziemiach polskich	1. Zależność między przebiegiem wiosny ludów w Europie i na ziemiach polskich 2. Wystąpienia w Krakowie i Lwowie 3. Wystąpienia w Wielkopolsce? 4. Polityczne i społeczne konsekwencje wiosny ludów na ziemiach polskich – dekret F. Stadiona i zakończenie pruskiej drogi do kapitalizmu	- Porównuje przebieg wiosny ludów na ziemiach polskich z wydarzeniami w Europie - Przedstawia zależności między historią Polski i historią powszechną - Ocenia polityczne i społeczne skutki wiosny ludów na ziemiach polskich - Zna pojęcia: pruska droga do kapitalizmu, pańszczyzna, sprzężajna, junkier, antydatowany patent uwłaszczeniowy, serwituty, szlachownica pól	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	3.2. 4.3. 4.4.
132.	Przyczyny wybuchu powstania	1. Wojna krymska 2. Odwilż posewastopolska w Rosji 3. Realizm polityczny A.	- Opisuje przebieg i konsekwencje wojny krymskiej - Omawia polityczne, społeczne,	Dyskusja, wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów	4.3. 4.4.

	styczniowego	Wielopolskiego 4.Działaność społeczna i polityczna przed wybuchem powstania	gospodarcze przyczyny powstania styczniowego -Porównuje realizm polityczny Ksawerego Druckiego Lubeckiego z działalnością Aleksandra Wielopolskiego -Odnosi się do tez zawartych w książce Pawła Jasienicy „Dwie drogi”	źródłowych	
133.	Powstanie styczniowe	1.Przebieg i najważniejsze epizody powstania 2.Konwencja Alvenslebena 3.Postwa Europy zachodniej wobec powstania 4.Skutki powstania	- Przedstawia przebieg powstania styczniowego -Pokazuje na mapie najważniejsze epizody powstania -Omawia skutki powstania -Odnosi się do postawy Europy wobec powstania - Interpretuje treść karykatur z epoki	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych, interpretacja treści karykatur	4.3. 4.4.
134.	Wybór Polaków - lojalizm wobec zaborcy czy walka zbrojna	1.Spór historiografii XIX i XX w. o powstania narodowe? 2.Czy „finlandyzacja” była możliwa w XIX w.? - dyskusja 3.Czy realizm polityczny Druckiego – Lubeckiego był lepszy niż brawura powstańcza? – dyskusja	- Odnosi się do tez Jerzego Jedlickiego z „Dziejów inteligencji polskiej” - „Błędne koło 1832 - 1864” -Zabiera głos w dyskusji na temat znaczenia i sensu polskich powstań narodowych w XIX w. wykorzystując stanowiska wybitnych luminarzy historii -Zna pojęcia: finlandyzacja, realizm polityczny	Dyskusja, rozmowa nauczająca, burza mózgów, elementy debaty oksfordzkiej, analiza tekstów źródłowych	4.4. 4.6.
135.	SPRAWDZIAN				
136.	Przemiany	1.Etapy rozwoju kapitalizmu	- Zna etapy rozwoju kapitalizmu i	Dyskusja, wykład,	2.1.

	gospodarcze II połowy XIX w. i ich następstwa	2. Cechy i konsekwencje społeczne i polityczne kapitalizmu monopolistycznego 3. Czy opinia P. Prudhona jest prawdziwa „W tej epoce dekalogiem, polityką, moralnością, ojczyzną i Kościołem jest giełda” - dyskusja	potrafi je scharakteryzować -Zna pojęcia: kapitalizm wolnokonkurencyjny, monopolistyczny, imperializm, globalizacja, spółka akcyjna, trust, kartel, syndykat - Analizuje teksty źródłowe -Potrafi zabrać głos w dyskusji na temat etyki biznesu w XIX w. i dziś	rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	2.2. 2.3.
137.	Myśl polityczna XIX w. – konserwatyzm i liberalizm	1.Cechy ideologii konserwatywnej 2. Konserwatyści: Edmund Burke i Benjamin Disraeli 3.Cechy ideologii liberalnej 4.Liberalowie: Benjamin Constant i Alexis de Tocqueville 5.Leseferyzm jako liberalizm gospodarczy	- Analizuje teksty źródłowe -Zna pojęcia: liberalizm, konserwatyzm, leseferyzm - Potrafi wygłosić krótką opinię na temat dowolnej kwestii z zastosowaniem argumentów: liberalnych i konserwatywnych	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, elementy studium przypadku	3.1.
138.	Myśl polityczna XIX w. – socjalizm i anarchizm	1.Socjalizm „utopijny” 2. Działalność K. Marksa i F. Engelsa – „Manifest komunistyczny” , I i II Międzynarodówka 3. Anarchizm M. Bakunina i P. Kropotkina i jej polityczne konsekwencje 4.Encyklika „Rerum novarum” Leona XIII	- Analizuje teksty źródłowe - Analizuje treść karykatur z epoki - Zna pojęcia: internacjonalizm, socjalizm, komunizm, rewizjonizm, reformizm, Międzynarodówka, anarchizm, terror, solidaryzm społeczny -Opisuje poglądy Kościoła katolickiego w kwestii rozwoju ruchu socjalistycznego - Zna książkę P. Laskowskiego „Szkice do dziejów anarchizmu”	Dyskusja, wykład, rozmowa nauczająca, elementy studium przypadku, analiza tekstów źródłowych	3.1. 3.4.
139.	Myśl polityczna XIX w.-	1. „Darwinizm społeczny” Fryderyka Schlegla	- Potrafi ocenić do czego prowadzi zastosowanie „darwinizmu	Dyskusja, rozmowa nauczająca, analiza	3.1.

	nacjonalizm, rasizm, syjonizm,	2. Poglądy J. A. de Gonineau i H.S. Chamberlain 3. Sprawa A. Dreyfusa 4. Z. Kaliszer (XVIII w.) i T. Herzl jako twórcy syjonizmu, I kongres syjonistyczny w Bazylei – 1897	społecznego” - Analizuje teksty źródłowe - Analizuje treść karykatur z epoki - Zna pojęcia: „darwinizm społeczny”, nacjonalizm, szowinizm, antysemityzm, syjonizm	tekstów źródłowych, elementy studium przypadku	
140.	Zjednoczenie Włoch	1. Próby zjednoczenia Włoch w I połowie XIX w. 2. Etapy zjednoczenia Włoch 3. Bohaterowie zjednoczenia 4. Ustój Włoch	- Przedstawia etapy i pokazuje na mapie zjednoczenie Włoch - Potrafi wskazać zależności między historią narodową Italii i historią powszechną kontynentu - Analizuje teksty źródłowe - Analizuje treść karykatur z epoki	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych, interpretacja treści karykatur	3.2. 3.3.
141.	Zjednoczenie Niemiec	1. Próby zjednoczenia Niemiec w I połowie XIX w. 2. Strategia Ottona von Bismarcka 3. Wojna francusko – pruska i jej konsekwencje 4. Różnice między I i II Rzeszą	- Wskazuje na mapie i omawia etapy zjednoczenia Niemiec - Porównuje zjednoczenie Włoch i Niemiec - Wskazuje różnice między I i II Rzeszą - Analizuje treść karykatur z epoki Zna książkę Jerzego Krasuskiego „Historia Niemiec”	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	3.3.
142.	Wojna domowa w Stanach Zjednoczonych	1. Rozwój terytorialny Stanów Zjednoczonych 2. Przyczyny, przebieg i skutki wojny secesyjnej 3. Stany Zjednoczone mocarstwem kontynentalnym 4. Doktryna izolacjonizmu	- Omawia przebieg wojny secesyjnej i przedstawia na mapie jej najważniejsze epizody - Wskazuje na mapie terytoria przyłączane do stanów Zjednoczonych w XIX w. - Interpretuje treść karykatur z epoki - Zna pojęcia: abolicjonizm,	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych, interpretacja treści karykatur z epoki	2.2. 6.1.

			federacja, konfederacja, izolacjonizm		
143.	Ameryka Południowa w XIX w.	1. Piętno kolonializmu w Ameryce Południowej 2. Działalność Szymona Boliwara i Jose de San Martina 3. Niepodległość krajów Ameryki Południowej 4. Meksyk i Ameryka Środkowa 5. „Dyplomacja dolarowa” USA 6. Wojna USA z Hiszpanią 1898 o Kubę, Filipiny, Guam i Puerto Rico 7. Zaangażowanie USA w bunt przeciw Kolumbii - Republika Panamska 1903 i budowa kanału 1914	- Ocenia konsekwencje kolonializmu dla Ameryki Południowej - Wskazuje na mapie i omawia drogę państw Ameryki Południowej do niepodległości - Ocenia sposób traktowania Ameryki Południowej przez Stany Zjednoczone oraz metody ekspansji gospodarczej i politycznej stosowane przez Amerykanów	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	6.1.
144.	Ekspansja kolonialna w XIX w.	1. Przyczyny, przebieg i skutki ekspansji kolonialnej Europejczyków 2. Terytorialny podział świata w XIX w. 3. Zatargi o kolonie: wojna japońsko-chińska 1894, wojna Włoch z Etiopią 1896, konflikt w Faszodzie o Sudan 1898, wojna Rosji z Japonią 1904/5, konflikty francusko-niemieckie o Maroko 4. Powstania antykolonialne: wojny opiumowe, powstanie sipajów, tajpingów, mahdystów, bokserów, wojny burskie	- Wskazuje na mapie kolonie imperia kolonialne różnych państw europejskich - Ocenia polityczne, gospodarcze i moralne skutki działań Europejczyków - Analizuje teksty źródłowe - Analizuje treść karykatur z epoki	Dyskusja, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych, interpretacja treści karykatur	6.3. 6.4.
145.	Japonia jako	1. Reformy Meidzi jako absolutyzm	- Przedstawia rozwój Japonii w	Wykład, rozmowa	6.1.

	mocarstwo regionalne w II połowie XIX w.	oświecony –cesarz Mutsuhito 2.Konstytucja -1889 3.Wojna chińsko – japońska o Koreę i jej następstwa	XIX w. -Analizuje teksty źródłowe -Wskazuje na mapie przebieg wojny chińsko – japońskiej i jej konsekwencje -Porównuje absolutyzm oświecony w Japonii z europejskim	nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	
146.	Nauka i technika w XIX w.	1.Wpływ techniki na życie społeczne 2.Wynalazki XIX w. 3.Działalność Henry Dunanta i Florencji Nightingale	- Ocenia znaczenie rozwoju badań naukowych dla życia społecznego -Zna najważniejszych uczonych XIX w. i ich odkrycia -Przedstawia znaczenie Międzynarodowego Czerwonego Krzyża	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	6.5.
147.	Dorobek kulturowy XIX w.	1.Kontrast między romantyzmem i pozytywizmem 2.Poglądy A. Comte, H. Spencera, J.S. Milla 3.Filozofia F. Nietzchego i Z. Freuda 4. impresjonizm, kubizm, secesja, realizm	-Zna pojęcia: romantyzm, pozytywizm, psychoanaliza, kubizm, impresjonizm, realizm, secesja -Zabiera głos w dyskusji jako zwolennik romantyzmu lub pozytywizmu -Rozpoznaje styl malarski na podstawie reprodukcji dzieł wybitnych twórców epoki -Ocenia w jaki sposób recepcja (nawet zwulgaryzowana) poglądów filozofów zmienia poglądy społeczeństw	Dyskusja, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, interpretacja źródeł ikonograficznych http://www.historiasztuki.com.pl/index.html	6.6.
148.	SPRAWDZIAN				
149.	Polityka Rosji wobec narodu	1.Porównanie represji po powstaniu listopadowym i styczniowym	- Omawia skutki polityczne, społeczne, gospodarcze powstania	Wykład, rozmowa nauczająca, burza	5.1. 5.2.

	polskiego w II połowie XIX w.	2.Sposoby rusyfikacji 3.Postawy społeczeństwa wobec rusyfikacji	styczniowego -Przedstawia sposoby rusyfikacji -Porównuje skutki powstania listopadowego i styczniowego - Zna pojęcia: noc paskiewiczowska, noc apuchinowska, kontrybucja -Zna książkę Magdaleny Micińskiej - „Dzieje inteligencji polskiej - Inteligencja na rozdrożach 1864 – 1918”	mózgów, analiza tekstów źródłowych	5.6.
150.	Polityka Niemiec wobec narodu polskiego w II połowie XIX w.	1. Metody kanclerza Bismarcka i jego następców 2. Postawa Polaków wobec germanizacji	-Przedstawia metody germanizacji zaboru pruskiego -Opisuje postawy Polaków wobec germanizacji -Analizuje teksty źródłowe -Analizuje treść karykatur z epoki	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, interpretacja karykatur	5.1. 5.2. 5.6.
151.	Galicja w dobie autonomii	1.Cesarstwo Austriackie w latach 1848 -67 2.Monarchia dualistyczna 3.Dyplom lutowy, patent październikowy, statut krajowy 4. Paradoks serwilizmu politycznego przy jednoczesnym rozwoju kulturalnym 5. Czy Galicja była „polskim Piemontem”? – dyskusja	- Opisuje ewolucję ustroju Cesarstwa Austriackiego i Austro – Węgier - Zna pojęcia: lojalizm, trójlojalizm, serwilizm, wybory kurialne - Zajmuje stanowisko w sporze – „Czy Galicja była polskim Piemontem?” - Zna książkę Mieczysława Czumy i Leszka Mazana „Austriackie gadanie”	Dyskusja, elementy wykładu, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	5.1. 5.2. 5.3. 5.6.
152.	Ruch robotniczy	1.Przyczyny rozwoju ruchu	-Porównuje rozwój partii	Wykład, rozmowa	5.4.

	na ziemiach polskich	robotniczego na ziemiach polskich 2. Wielki Proletariat 3. II Proletariat i ZRP 4.PPS 5.SDKPiL 6.Rozłam w PPS 7. Socjaliści przed wybuchem I wojny światowej	robotniczych w Europie i na ziemiach polskich -Zna programy i działaczy najważniejszych partii robotniczych na ziemiach polskich do 1914 r. -Rozumie zależność między programem politycznym różnych organizacji a zmieniającymi się warunkami społecznymi -Zna pojęcia: błędy luksemburgizmu, akcje ekspropriacyjne	nauczająca, analiza tekstów źródłowych	
153.	Ruch narodowy na ziemiach polskich	1.Przyczyny rozwoju idei narodowej 2.Liga Polska 3.Liga Narodowa 4. Stronnictwo Narodowe – Demokratyczne 5.Endecja przed wybuchem I wojny światowej	- Zna program liderów polskich partii nacjonalistycznych - Zna pojęcia: ksenofobia, numerus clausus, numerus nullus, solidaryzm społeczny - Dostrzega ewolucję programową polskich partii nacjonalistycznych - Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	5.4.
154.	Ruch ludowy na ziemiach polskich	1.Galicja jako kolebka ruchu ludowego 2. Stronnictwo Ludowe 3.Polskie stronnictwo Ludowe 4. Rozłam w PSL	- Omawia rozwój polskiego ruchu ludowego do 1913 r. - Zna najważniejszych działaczy ruchu ludowego i ich poglądy - Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	5.4.
155.	Rewolucja 1905 – 1907 w Rosji i na ziemiach polskich.	1.Przyczyny rewolucji 1905/7 w Rosji 2.Przebieg rewolucji 3. Reakcja stołypinowska 4. „IV powstanie czy I rewolucja” – dyskusja o celach i przebiegu walk	- Omawia przyczyny, przebieg i skutki rewolucji 1905-07 dla Rosji i Królestwa Polskiego -Ocenia wyjazd Dmowskiego i Piłsudskiego do Japonii -Bierze udział w dyskusji - Czy	Dyskusja, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, praca z mapą	5.5.

		na ziemiach Królestwa Polskiego	wydarzenia 1905 – 07 w zaborze rosyjskim to kolejne powstanie czy rewolucja?		
156.	SPRAWDZIAN				
157.	Przyczyny wybuchu I wojny światowej	1.Przyczyny polityczne, gospodarcze, społeczne I wojny 2. Zmiany charakteru działań wojennych – nowa broń, nowe strategie	- Analizuje przyczyny polityczne, społeczne, gospodarcze I wojny światowej - Odwołuje się do poznanych wcześniej konfliktów kolonialnych jako drogi do nowego podziału stref wpływów na świecie -Wskazuje na mapie zakres wpływów poszczególnych państw -Przedstawia rozwój technik wojskowych i nowe typy broni	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	Wiek XX 1.1.
158.	Przebieg i wojny światowej	1.Plan Schlieffena i jego realizacja 2. Najważniejsze bitwy, dowódcy i kampanie 3.1917 rok jako rozstrzygający dla działań wojennych 4. Separatystyczny traktat brzeski 5. Czy rewolucja była rzeczywistą przyczyną klęski Niemiec? – dyskusja	- Omawia przebieg walk na froncie zachodnim, wschodnim i południowym oraz wojnę na morzach w latach 1914 – 18 - Bierze udział w dyskusji na temat rozstrzygającego dla przebiegu wojny 1917 r. -Odnosi się do treści traktu brzeskiego w kontekście przebiegu działań wojennych -Wskazuje na mapie najważniejsze bitwy -Zajmuje stanowisko w sporze - Czy rewolucja była rzeczywistą przyczyną klęski Niemiec w czasie	Dyskusja, wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	1.1.

			I wojny?		
159.	Rewolucje w Rosji w 1917 r.	1.Przyczyny rewolucji lutowej 2.Okres dwuwładzy 3.Rewolucja bolszewicka 4. Narastanie terroru	- Przedstawia przyczyny, przebieg i skutki dwóch rewolucji w Rosji w 1917 -Wskazuje różnice między rewolucją lutową i październikową -Opowiada o narastaniu terroru w Rosji Radzieckiej - Analizuje teksty źródłowe -Zna książkę Richarda Pipesa „Rosja bolszewików”	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	1.2. 1.3.
160.	Sprawa polska w czasie i wojny światowej	1.Ugrupowania polityczne w przededniu wojny 2.Legiony Polskie J. Piłsudskiego 3. Legion Puławski – R. Dmowskiego 4. Udział Polaków w działaniach wojennych 5. Oświadczenia uczestników wojny w sprawie polskiej 6. Kryzys przysięgowy i jego następstwa	-Przedstawia polskie stronnictwa polityczne w przededniu I wojny - Omawia działalność J. Piłsudskiego i R. Dmowskiego -Analizuje oświadczenia różnych stron konfliktu w sprawie polskiej -Analizuje teksty źródłowe -Wskazuje na przyczyny i następstwa kryzysu przysięgowego	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	1.5. 1.6.
161.	System wersalski – waszyngtoński i Liga Narodów	1.Postanowienia traktatów z: Wersalu, Saint- Germaine, Neuilly, Trianon i Sevres 2. Konferencja waszyngtońska 3. Idea Ligi Narodów	-Omawia następstwa I wojny światowej -Potrafi wskazać różnice w pojęciach traktat i system wersalski -Przedstawia na mapie konsekwencje systemu wersalskiego -Zna pojęcie traktat mniejszościowy	Dyskusja, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	1.4.

			- Przedstawia ideę Ligi Narodów - Zabiera głos w dyskusji komentując stwierdzenie „Zwycięzców nikt nie pyta o to czy mają rację.”		
162.	ZSRR – realizacja idei komunizmu w praktyce	1.Komunizm wojenny 2.Wojna domowa 3.NEP 4.ZSRR 5.Kolektywizacja 6.Wielka czystka 7.Ofiary zbrodniczego systemu	- Opisuje reguły i konsekwencje komunizmu wojennego -Przedstawia najważniejsze aspekty wojny domowej -Porównuje regulacje NEP z kolektywizacją -Zna pojęcia: CZEKA, GPU, NKWD, kołchozy, kułak, sowchozy, wielki głód, gułag, „zek”, socrealizm, Komintern, kolektywizacja -Ocenia działalność Lenina i Stalina -Zabiera głos w dyskusji - Czy w przypadku wielkiej czystki znajduje zastosowanie hasło „rewolucja zjada swoje dzieci” -Zna książkę „Czarna księga komunizmu”	Dyskusja, wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	2.1.
163.	Narodziny faszyzmu	1.Przyczyny rozwoju faszyzmu 2.Ideologia faszystowska 3. Marsz na Rzym 4.Znaczenie Wielkiej Rady Faszystowskiej 5.Traktaty laterańskie 6. Atak na Abisynię i Albanie	- Przedstawia przyczyny rozwoju faszyzmu -Omawia założenia ideologii faszystowskiej i ich realizację w polityce wewnętrznej i zagranicznej Benito Mussoliniego -Wskazuje na mapie etapy	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, praca z mapą	2.2. 2.3. 2.4.

		7.Oś Rzym – Berlin	ekspansji Włoch - Zna pojęcia : czarne koszule, faszyzm, syndykalizm, duce -Analizuje teksty źródłowe		
164.	Polityka zagraniczna i wewnętrzna Republiki weimarskiej	1.Konstytucja Republiki Weimarskiej 2. Rewizja traktatu wersalskiego jako cel dyplomatów niemieckich 3.Konferencja w Spa 4.Traktat w Rapallo 5. Traktat w Locarno 6. Niemcy w Lidze Narodów 7.Traktat Brianda – Kelloga i protokół Litwinowa jako zaspokojenie obaw opinii publicznej 8.Plan Dawesa i Younga 9. Pucz Kappa i pucz monachijski	- Przedstawia założenia polityki zagranicznej Republiki Weimarskiej i ich realizację -Opisuje sytuację wewnętrzną Niemiec w latach 1919 - 1933 -Analizuje teksty źródłowe -Analizuje treść karykatur z epoki	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, interpretacja treści karykatur	2.2.
165.	Kryzys demokracji parlamentarnej w Europie	1.Przykłady państw autorytarnych w Europie: Litwa 1926 – Antanas Smetona, Łotwa 1934 – Karlis Ulmanis, Estonia 1934 – Konstantin Pats, Polska 1926 – Jozef Piłsudski, Portugalia 1932 – Antonio Salazar, Węgry 1920 – Miklosz Horthy, Jugosławia 1929 – Peter Zivkovic 2. Dlaczego społeczeństwa europejskie wybrały „ucieczkę od wolności” – dyskusja	- Podaje przykłady państw autorytarnych w Europie w latach trzydziestych XX wieku -Analizuje teksty źródłowe -Porównuje zasady funkcjonowania systemów autorytarnych i totalitarnych -Bierze udział w dyskusji na temat przyczyn „ucieczki od wolności” społeczeństw europejskich w latach trzydziestych -Zna książkę Hannah Arendt „Korzenie totalitaryzmu”	Dyskusja, elementy wykładu, rozmowa nauczająca, burza mózgów, analiza tekstów źródłowych	2.2.

166.	Wielki kryzys ekonomiczny i jego następstwa	1.Przyczyny kryzysu 2. „Czarny czwartek” 1929 3.Skutki kryzysu dla USA i świata 4. Interwencjonizm państwowy – J.M. Keynes 5. New Deal –F. D. Roosevelta	- Zna mechanizm powstawania i cykliczność powstawania kryzysów ekonomicznych -Przedstawia konsekwencje społeczne, polityczne, gospodarcze wielkiego kryzysu -Zna pojęcia: hiperinflacja, strukturalne bezrobocie, interwencjonizm państwowy, New Deal - Wyciąga wnioski ze źródeł statystycznych - Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza źródeł statystycznych , analiza tekstów źródłowych	3.2.
167	Wojna domowa w Hiszpanii	1.Dyktatura Primo de Riveria 1923 2. Proklamowanie republiki 1931 3. Sukces wyborczy Frontu Ludowego 1936 4. Etapy wojny domowej 5.Literatura piękna w obliczu zbrodni E. Hemingway i G. Orwell	- Opisuje etapy wojny domowej -Wskazuje na mapie przebieg wojny domowej w Hiszpanii -Rozumie, że hiszpańska wojna domowa doprowadziła do poparcia Franco przez Hitlera i Mussoliniego i ruchu ludowego przez Stalina -Zna obraz P. Picassa „Guernica” -Zna powieść E. Hemingway „Komu bije dzwon” i wspomnienia G. Orwella „I ślepy by dostrzegł”	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych, interpretacja źródeł ikonograficznych	
168.	III Rzesza - ideologia i praktyka	1.Demokratyczna droga Hitlera do władzy 2.Podpalenie Reichstagu i ustawodawstwo wyjątkowe 3.Noc „długich noży”	- Porównuje sposoby dojścia do władzy Adolfa Hitlera i Benito Mussoliniego -Opisuje etapy monopolizacji władzy stosowane przez NSDAP	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	2.4. 2.5. 3.1.

		4. Ustawy norymberskie 5. Łamanie zasad traktatu wersalskiego	-Zna pojęcia: nazizm, ustawy norymberskie, noc długich noży, noc kryształowa - Analizuje teksty źródłowe -Zna książkę Allana Bullocka : „Hitler i Stalin biografie równoległe”		
169.	System monachijski - świat w obliczu konfliktu	1. Pakt antykominternowski 2. Anschluss Austrii 3. Konferencja w Monachium i jej następstwa 4. Aneksja Kłajpedy 5. Żądania wobec Polski 6. Traktat Ribbentrop – Mołotow	- Przedstawia rewizję traktatu wersalskiego do 1938 r. -Opisuje atmosferę , postanowienia i następstwa traktatu monachijskiego -Określa żądania wobec Polski - Pokazuje na mapie strefy wpływów ZSRR i Niemiec po I traktacie Ribbentrop - Mołotow -Analizuje treść karykatur z epoki	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych, interpretacja treści karykatur	3.3. 3.5.
170.	Dlaczego kongres wiedeński dał Europie pokój na 100 lat a traktat wersalski na 20 lat?	1. Założenia traktatów wiedeńskiego i wersalskiego – porównanie 2. Status Ligi Narodów 3. Polityka appeasementu	- Porównuje postanowienia traktatu wiedeńskiego i traktatu wersalskiego -Bierze udział w dyskusji na temat konsekwencji 1815 i 1919 r. w historii kontynentu - Zna książkę Henry Kissingera „Dyplomacja”	Dyskusja, rozmowa nauczająca, wykład, analiza tekstów źródłowych	2.2. 2.3. 2.4. 2.5.
171.	Rola mas i jednostki w historii – Stalin, Hitler, Mussolini	1. Porównanie systemów totalitarnych 2. Przełomowe momenty w biografii dyktatorów 3. Kontrastowe opinie historyków na temat dyktatorów,	- Porównuje systemy totalitarne – wskazuje podobieństw i różnice między komunizmem, nazizmem i faszyzmem -Analizuje teksty źródłowe - Analizuje treść karykatur z epoki	Dyskusja, elementy wykładu, rozmowa nauczająca, burza mózgów, analiza tekstów źródłowych, interpretacja treści karykatur	2.2. 2.3. 2.4. 2.5.

		4. Spojrzenie Charlie Chaplina w filmie „Dyktator” na postać A. Hitlera	- Porównuje humorystyczne ujęcie postaci Hitlera Charlie Chaplina i Ludwika Sempolińskiego -Bierze udział w dyskusji		
172.	SPRAWDZIAN				
173.	Odbudowa niepodległości państwa polskiego w 1918 r.	1.Ośrodki władzy w Polsce w 1918 r. 2.Od rządu J. Moraczewskiego po rząd J.I. Paderewskiego 3. Dekret o najwyższych władzach państwowych 4.Mała konstytucja	-Przedstawia ośrodki władzy w Polsce w 1918 r. ich program i liderów -Opisuje sytuację wewnętrzną w Polsce od rządu J. Moraczewskiego do I.J. Paderewskiego -Omawia i analizuje treść dekretu z 22.XI.1918 i małej konstytucji	Wykład, rozmowa nauczająca, interpretacja tekstów źródłowych	4.1.
174.	Ustalenie zachodniej i północnej granicy Polski	1.Powstanie wielkopolskie 2. Postanowienia traktatu wersalskiego w sprawie polskiej 3. Plebiscyty 4. Walki o Śląsk 5. Konferencja w Spa	- Przedstawia przebieg powstania wielkopolskiego -Wskazuje na mapie postanowienia traktatu wersalskiego i ich konsekwencje -Omawia etapy walk o Śląsk oraz Warmie i Mazury -Przedstawia konsekwencje konferencji w Spa dla ziem polskich	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	4.1. 5.2.
175.	Ustalenie wschodniej granicy Polski	1.Koncepcja federacyjna i inkorporacyjna 2.Koncepcja „permanentnej rewolucji” 3. Linia Curzona 4. Początek działań wojennych do traktatu w Mikaszewiczach	-Opisuje założenia koncepcji inkorporacyjnej i federacyjnej - Wskazuje jak z perspektywy Europy Zachodniej oceniano porozumienie w Mikaszewiczach -Potrafi wyjaśnić etymologię określenia „cud nad Wisłą”	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	4.1. 5.2.

		5.Ofensywa kijowska 6.Kontrofensywa S. Budionnego i M. Tuchaczewskiego 7. Bitwa warszawska i niemeńska 8. Traktat ryski	-Zna pojęcia: „permanentna rewolucja” , preliminarja pokojowe, linia Curzona, „Żeligiada” -Wskazuje na mapie najważniejsze epizody walk o granicę wschodnią i postanowienia traktatu ryskiego -Zna książkę Normana Daviesa „Orzeł biały i czerwona gwiazda”		
176.	Ewolucja ustroju II RP w latach 1918 – 1926	1.Od dekretu o najwyższych władzach państwowych, przez małą konstytucję do konstytucji marcowej 2. Pierwsze wybory prezydenckie i ich następstwa	-Przedstawia polski system parlamentarno gabinetowy na podstawie postanowień konstytucji marcowej -Opisuje atmosferę pierwszych wyborów prezydenckich i ich następstwa -Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	4.2. 5.4.
177.	Funkcjonowanie demokracji parlamentarnej w latach 1922 – 26	1.Najważniejsze ugrupowania polityczne II RP 2. Rządy Chjeno - Piasta 2. Problem reformy rolnej 3. Reforma walutowa Grabskiego	- Przedstawia najważniejsze wydarzenia polityczne w latach 1922 – 1925 -Ocenia rządy Wincentego Witosa - Opisuje założenia reformy walutowej -Wyciąga wnioski ze źródeł statystycznych -Analizuje treść karykatur z epoki	Wykład, rozmowa nauczająca, interpretacja treści karykatur, analiza tekstów źródłowych	4.3. 5.4.
178.	Zamach majowy	1.Przyczyny, przebieg i skutki zamachu majowego 2.Komentarze współczesnych do zamachu majowego 2. Spory historiografii w stosunku do	- Przedstawia przyczyny, przebieg i skutki zamachu majowego -Analizuje teksty źródłowe -Analizuje treść karykatur z epoki -Zna pojęcia: błąd majowy, nowela	Wykład, rozmowa nauczająca, interpretacja treści karykatur, analiza tekstów źródłowych, dyskusja	4.4. 5.4.

		zamachu majowego	sierpniowa, sanacja -Bierze udział w dyskusji na temat oceny zamachu majowego		
179.	Wybory brzeskie i ich następstwa	1. Wybory 1928 2. Centrolew 3. Wpływ kryzysu ekonomicznego na stosunki polityczne 3. Wybory brzeskie 4. Reelekcja I. Mościckiego	- Analizuje rządy sanacji a latach 1926 – 1930 -Zna pojęcia: BBWR, Centrolew -Odnosi się do metod sprawowania władzy przez sanację w latach trzydziestych	Dyskusja, rozmowa nauczająca, wykład, analiza tekstów źródłowych	4.4. 5.4.
180.	Dwie konstytucje i dwa modele państwa – porównanie konstytucji marcowej i kwietniowej	1.Problem powstawania konstytucji kwietniowej 2. Porównanie dwóch modeli państwa w konstytucji marcowej i kwietniowej 3.Czy konstytucja kwietniowa była potrzebna nieudolnym epigonom marszałka? - dyskusja 3. Dekompozycja sanacji 4. Obóz Zjednoczenia Narodowego 5. Front Morges	- Przedstawia problemy związane z głosowaniem i podpisaniem konstytucji kwietniowej - Porównuje konstytucję marcową i kwietniową -Analizuje teksty źródłowe -Zna pojęcia: dekompozycja sanacji, OZN, Front Morges -Bierze udział w dyskusji – Czy konstytucja kwietniowa była potrzebna epigonom marszałka?	Dyskusja, wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	4.2. 5.4.
181.	Gospodarka II RP	1.Wpływ gospodarki światowej na gospodarkę polską –cykliczność kryzysów ekonomicznych 2. Działalność W. Grabskiego 3.Wielki kryzys ekonomiczny 4. Działalność E. Kwiatkowskiego	-Porównuje przebieg wielkiego kryzysu na świecie i w Polsce -Ocenia zasługi Władysława Grabskiego i Eugeniusza Kwiatkowskiego w zakresie rozwoju polskiej gospodarki -Wskazuje na mapie magistralę węglową i COP - Wyciąga wnioski ze źródeł statystycznych	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych, analiza źródeł statystycznych	5.1. 5.2.

			-Analizuje teksty źródłowe		
182.	Polityka zagraniczna II RP	1. Sukcesy i klęski lat 1918 – 26 2. Polityka równowagi - balansowania 3. A. Zaleski i J. Beck 4. Traktaty z ZSRR i Niemcami 5. Stosunki z Litwą 6. Problem traktatu monachijskiego 7. Porozumienia z Francją i Anglią w przededniu wojny	- Odnosi się do poznanych wcześniej zagadnień dotyczących traktatów w Spa, Rapallo, Locarno - Opisuje strategię balansowania między ZSRR i Niemcami - Odnosi się do planów „wojny prewencyjnej” z Niemcami - Ocenia kontakty Polski z Litwą i Czechosłowacją - Zna porozumienia polsko – francuskie i polsko – angielskie z 1939 r. - Przypomina I traktat Ribbentrop – Mołotow - Analizuje teksty źródłowe - Wskazuje na mapie konsekwencje wydarzeń z 1938 i 1939 r. w sprawie polskiej	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	4.5.
183.	Bilans odbudowy i integracji państwa w okresie międzywojennym	1. Osiągnięcia II RP 2. Stosunek do mniejszości narodowych 3. Partyjniactwo lat 1918 /26 i kadrowość lat 1926/39	- Przedstawia naukowe, kulturalne, gospodarcze sukcesy II RP - Ukazuje stosunek władz państwowych i praktykę społeczną dotyczącą mniejszości narodowych - Bierze udział w dyskusji czy można polski system polityczny do 1926 roku określić słowem „partyjniactwo” a od 1926 słowem „kadrowość” - Analizuje teksty źródłowe	Dyskusja, rozmowa nauczająca, wykład, analiza tekstów źródłowych	5.1. 5.2. 5.3. 5.4.
184.	SPRAWDZIAN				

185.	Polski wrzesień 1939 r.	1. Etapy i najważniejsze epizody, bohaterowie wojny obronnej 1939 2. Agresja sowiecka na Polskę 3. II traktat Ribbentrop – Mołotow	- Wskazuje na mapie i omawia przebieg najważniejszych bitew polskiego września 1939 -Przedstawia konsekwencje postawy Anglii i Francji wobec Polski w 1939 r. -Omawia konsekwencje 17.IX.1939 -Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	8.1. 6.1. 6.2.
186.	Spór o ocenę Września 1939	1. Ocenę historiografii – spór między zwolennikami teorii o wojnie obronnej i kampanii wrześniowej 2.Statystyki strat polskich niemieckich i sowieckich 3. Partyzantka powrześniowa	- Ocenia zasady linearnego planu obrony „Zachód” oraz konsekwencje „dyrektywy generalnej” -Przedstawia zasięg partyzantki powrześniowej -Analiza tekstów źródłowych -Dyskusja na temat oceny polskiego września 1939	Dyskusja, wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	6.1. 8.1.

187.	Wojna w Europie w 1940 r.	1. Agresje sowieckie wobec Europy: wojna zimowa, zajęcie państw nadbałtyckich i rumuńskiej Besarabii 2. Agresje niemieckie na Europę Zachodnią w 1940 r.: Dania, Norwegia, Francja	- Wskazuje na mapie i omawia etapy i metody agresji sowieckich w państwach nadbałtyckich i Besarabii - Wskazuje na mapie i omawia etapy agresji niemieckich w 1940 r. - Porównuje kampanię francuską z 1940 r. z przebiegiem walk na froncie zachodnim podczas I wojny światowej - Przedstawia problem kolaboracji norweskiej i francuskiej - Rozumie, że ZSRR jest w równym stopniu agresorem w stosunku do Europy co państwa osi - Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, praca z mapą	6.1. 6.2.
188.	Bitwa o Anglię i wojna na Bałkanach	1. Bitwa o Anglię 2. Agresje włoskie i niemieckie na Grecję 3. Agresja niemiecka na Jugosławię 4. Sojusznicy Hitlera w Europie Środkowo - Wschodniej	- Omawia etapy bitwy o Anglię - Ocenia postawę W. Churchilla - Ocenia w jaki sposób zastosowanie radarów i rozszyfrowanie enigmy wpłynęło na sukces Anglików - Przedstawia przebieg wojny w Grecji i Jugosławii - Postawa Słowacji, Węgier, Rumunii i Bułgarii wobec sukcesów nazistów - Analizuje teksty źródłowe	Dyskusja, rozmowa nauczająca, wykład, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	6.1.
189.	Wojna w Afryce	1. Agresje włoskie w Afryce 2. Działania Erwina Rommla 3. Przełom pod El – Alamein	- Pokazuje na mapie i omawia etapy walk w Afryce w czasie II wojny światowej	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów	6.1.

		4. Lądowanie D. Eisenhowera w Maroku i Algierii 5. Lądowanie aliantów na Sycylii w 1943 6. Konsekwencje upadku dyktatury B. Mussoliniego	-Omawia konsekwencje przejścia Włoch na stronę aliantów -Przedstawia działalność Republiki Socjalnej - Analizuje teksty źródłowe	źródłowych	
190.	Wojna niemiecko - radziecka	1.Agresja niemiecka na ZSRR -plan Barbarossa 2. Obrona Leningradu, bitwa o Moskwę, przełom stalingradzki i bitwa na Łuku Kurskim 3.Sukcesy Rosjan w 1944 i 1945 r. 4. Niemieckie zbrodnie wojenne i problem kolaboracji A. Własowa i F. Kamińskiego	- Przedstawia założenia planu Barbarossa i ich następstwa -Wskazuje na mapie i omawia najważniejsze bitwy „wojny ojczyźnianej” -Zna problem kolaboracji oddziałów ROA i RONA -Analizuje teksty źródłowe - Zna książkę Wiktora Suworowa „Lodołamacz”	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	6.1.
191.	Wojna na Dalekim Wschodzie	1.Sukcesy Japonii w 1931 r. w Mandżurii 2.Agresja japońska na Chiny 1937 r. 3.Od Pearl Harbor do Midway i bitwy na Morzu Koralowym 4. Taktyka „żabiego skoku” 5. Użycie broni atomowej 6. Procesy tokijskie i status prawny Japonii po II wojnie światowej	- Wskazuje na mapie i omawia przebieg wojny na Dalekim Wschodzie - Przedstawia założenia taktyki „żabiego skoku” -Porównuje skutki bombardowań Drezna z Hiroszimą i Nagasaki -Bierze udział w dyskusji - W jakim celu Amerykanie użyli bomby atomowej na Dalekim Wschodzie? -Analizuje teksty źródłowe	Dyskusja, wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	6.1.
192.	Tworzenie wielkiej koalicji	1. Lend – lease Act 2. Podpisanie Karty Atlantycznej	- Przedstawia etapy tworzenia koalicji antyhitlerowskiej	Dyskusja, wykład, rozmowa nauczająca,	6.3.

		3. Deklaracja Narodów Zjednoczonych z 1.I.1942 r. 4.Konferencja w Teheranie i jej konsekwencje 5. Utworzenie II frontu w Europie 6. Przełamanie linii Gustawa	-Bierze udział w dyskusji – Dlaczego w Teheranie komentatorzy nazywali uczestników „Wielką Trójką - 2,5” -Analizuje teksty źródłowe - Wskazuje na mapie i przedstawia utworzenie II frontu w Europie -Wskazuje na mapie i przedstawia przełamanie linii Gustawa	praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	
193.	System jałtański – poczdamski – skutki II wojny światowej	1.Niemiecka kontrofensywa w Ardenach 2.Postanowienia i konsekwencje konferencji w Jalcie 3. Postanowienia i konsekwencje konferencji w Poczdamie 4. Proces norymberski	- Przedstawia kontrofensywę niemiecką w Ardenach -Omawia postanowienia konferencji w Jalcie i Poczdamie i pokazuje na mapie ich konsekwencje -Rozumie wyjątkowość prawną procesu norymberskiego -Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	6.3.

194.	Momenty przełomowe w dziejach świata w latach 1939 – 45	1.Zamach Klausa von Stauffenberga 2.Znaczenie 1942 r. w przebiegu II wojny światowej 3. Dwubiegunowość świata po II wojnie	- Bierze udział w dyskusji – W jaki sposób zabicie Hitlera w 1944 r. (gdyby powiódł się zamach Stauffenberga) zmieniłoby przebieg II wojny światowej? -Bierze udział w dyskusji na temat momentów przełomowych II wojny światowej -Porównuje politykę jednobiegunową po I wojnie i dwubiegunową po II wojnie światowej	Dyskusja, rozmowa nauczająca, burza mózgów, analiza tekstów źródłowych	6.3.
195.	SPRAWDZIAN				
196.	Polityka niemiecka na okupowanych ziemiach II RP	1.Podział administracyjny ziem polskich pod okupacją niemiecką i ich status prawny 2.Sposoby traktowania ludności polskiej na ziemiach wcielonych i w Generalnym Gubernatorstwie	-Wskazuje na mapie podział administracyjny ziem polskich pod okupacją niemiecką -Wyjaśnia problem niemieckiej listy narodowej - Omawia traktowanie ludności polskiej na ziemiach wcielonych i w Generalnym Gubernatorstwie -Przedstawia zbrodnie niemieckie w stosunku do ludności cywilnej - Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych http://www.ipn.gov.pl/	8.3.

197.	Polityka sowiecka na okupowanych terenach II RP	1. Status prawny ziem polskich pod okupacją ZSRR 2. Paszportyzacja 3. Aresztowania i deportacje 4. Jeńcy polscy w sowieckiej niewoli – sprawa katyńska	- Podaje przykłady współpracy Gestapo i NKWD - Porównuje traktowanie inteligencji polskiej przez Niemców i Rosjan - Przedstawia sposoby traktowania jeńców i ludności polskiej przez okupanta sowieckiego - Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych http://www.ipn.gov.pl/	8.3.
198.	Holocaust	1. Od ustaw norymberskich po obozy zagłady 2. Powstanie w getcie warszawskim 3. Ucieczka z Sobiboru	- Przedstawia stosunek Niemców do Żydów od ustaw norymberskich po zagładę - Porównuje postawę Adama Czerniakowa i Chaima Rumkowskiego - Odnosi się do postawy Janusza Korczaka - Wskazuje różnice między obozem koncentracyjnym a obozem zagłady - Analizuje teksty źródłowe - Rozumie różnice między pojęciami: Holocaust, shoah, Entloosung Zna książki: C. Perechodnik „Spowiedź”, H. Krall „zdążyć przed Panem Bogiem”, J. Olczak – Ronikier „Korczak. Próba biografii”, R. Laurence „Auschwitz”	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych http://www.ipn.gov.pl/	7.1. 7.2.
199.	Czy świat milczał	1. Misja Jana Karskiego i jej	- Ocenia reakcje świata na wieść o	Dyskusja, wykład,	7.2.

	w obliczu Holocaustu?	konsekwencje 3. Postawa Kościoła wobec Holocaustu 4. Duńczycy wobec Holocaustu 5. Jedwabne 6. Sprawiedliwi wśród Narodów Świata	Holocaust - Ocenia postawę Kościoła katolickiego - Charakteryzuje postawę Duńczyków - Podaje przykłady Sprawiedliwych wśród Narodów Świata Zna książki: R. Hilberga „Sprawcy, ofiary, świadkowie”, T. Szarota „Zajścia antyżydowskie i pogromy w okupowanej Europie”, A. Żbikowskiego „Karski” J.T. Grossa „Sąsiedzi”, J. Grabowskiego „Jundenjagd. Polowanie na Żydów 1942-45”, B. Engelking „Jest taki piękny słoneczny dzień”	rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych http://www.ipn.gov.pl/	7.3.
200.	Ewolucja polityki zagranicznej rządu RP na obczyźnie	1. Utworzenie rządu polskiego na obczyźnie 2. Polityka zagraniczna rządu na obczyźnie i jej uwarunkowania od układu Sikorski – Majski do 1943 3. Katastrofa nad Gibraltarem i jej następstwa	- Charakteryzuje strukturę i skład państwa polskiego na obczyźnie - Omawia ewolucję polityki zagranicznej rządu polskiego na obczyźnie - Analizuje teksty źródłowe - Bierze udział w dyskusji – Czy w 1941 było możliwe wynegocjowanie bardziej zdecydowanego traktatu w kwestii granicy wschodniej niż układ Sikorski – Majski? - Zna hipotezy dotyczące śmierci Władysława Sikorskiego	Dyskusja, rozmowa nauczająca, wykład, analiza tekstów źródłowych http://www.ipn.gov.pl/	8.2.

201.	Polskie Państwo Podziemne	1.Pion wojskowy i cywilny Polskiego Państwa Podziemnego 2.Struktury PPP w kontekście działalności partyzantki europejskiej 3.Cichociemni	- Charakteryzuje struktury Polskiego Państwa Podziemnego - Zna pojęcie autentyzm i potrafi je zastosować w kontekście współpracy SOE i PPP -Umieszcza PPP w szerokim kontekście organizacji partyzanckich w całej Europie - Wie kim byli cichociemni i potrafi wskazać przykłady ich działań	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych http://www.ipn.gov.pl/	8.4.
202.	Obóz polskiej lewicy w latach 1939 – 1944	1.Komuniści polscy w 1937 r. 2.Grupy Inicjatywne i utworzenie PPR 3.Utworzenie KRN 4. PKWN jako namiastka rządu lewicowego	- Opisuje etapy powstawania struktur podziemia komunistycznego pod okupacją hitlerowską -Identyfikuje zakres zależności organizacji komunistycznych od ZSRR -Opisuje walkę o władze w strukturach PPR -Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	8.5.
203.	Plan Burza – walka o kształt wyzwolonej Polski w 1944 r.	1.Akcja „Wieniec” i „Wachlarz” 2.Założenia planu „Burza” 3. Walki Polaków na Kresach Wschodnich w 1944 r. 4. Problem rzezi na Wołyniu	-Charakteryzuje przebieg Akcji „Wieniec” i „Wachlarz” - Zna założenia akcji „Burza” i opowiada o ich realizacji -Opisuje trudną tematykę rzezi na Wołyniu -Analizuje teksty źródłowe -Zna książkę G. Motyki „Od rzezi wołyńskiej do Akcji Wisła”	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych http://www.1944.pl/	8.6.
204.	Spór o powstanie warszawskie	1.Przyczyny, przebieg i skutki powstania warszawskiego	- Opisuje przyczyny, przebieg i skutki powstania warszawskiego	Dyskusja, rozmowa nauczająca, wykład,	8.6.

		2. Historiograficzne dyskusje o powstaniu warszawskim	-Bierze udział w dyskusji na temat: „Fantazmaty powstania warszawskiego” -Analizuje teksty źródłowe - Zna książkę N. Daviesa „Powstanie warszawskie”	analiza tekstów źródłowych http://www.1944.pl/	
205.	Udział Polaków w czasie II wojny światowej	1.Żołnierze polscy na frontach II wojny światowej: Narwik, Lagarde, bitwa o Anglię, Tobruk, Lenino, Monte Cassino, Falaise, Arnhem, Berlin	- Wskazuje na mapie miejsca walki polskich formacji w czasie II wojny światowej -Opowiada o polskich jednostkach i ich dowódcach podczas II wojny światowej -Analizuje teksty źródłowe -Zna książki: R. M. Watt „Gorzka chwała” L. Olson i S. Cloud „Sprawa honoru”	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych http://www.1944.pl/	8.7.
206.	Polska jako państwo przegrane obozie zwycięzców po II wojnie światowej	1.Stosunek wielkich mocarstw do sprawy polskiej w czasie II wojny światowej 2.Sprawa polska na konferencjach „wielkiej trójki”	-Opisuje decyzje „wielkiej trójki” w sprawie polskiej na konferencjach w Teheranie, Jałcie i Poczdamie -Analizuje teksty źródłowe - Bierze udział w dyskusji – Czy wielkie mocarstwa mają prawo decydować o losie małych państw? -Zna książkę: J. Fenby „Alianci”	Dyskusja, rozmowa nauczająca, wykład, analiza tekstów źródłowych, praca z mapą	8.7. 9.1. 9.2. 13.1.
207.	SPRAWDZIAN				
208.	ONZ – Czy organizacja założona w 1945 r. wymaga zmian w XXI w.?	1. Geneza ONZ 2.Zasady funkcjonowanie ONZ 3. Organizacje pomocnicze ONZ 4.Czy jest konieczna ewolucja ONZ wobec nowych wyzwań „globalnej	-Wyjaśnia genezę powstawania ONZ -Analizuje zasady funkcjonowania ONZ - Omawia zadania wybranych	Dyskusja, rozmowa nauczająca, wykład, analiza tekstów źródłowych http://www.unic.un.org.pl/	9.1. 9.7.

		wioski”?	organizacji pomocniczych ONZ -Bierze udział w dyskusji – Czy konieczna jest reorganizacja ONZ? -Analizuje teksty źródłowe		
209.	Początki „zimnej wojny” do konfliktu kubańskiego	1. Pojęcie „zimna wojna” 2. Rywalizacja między ZSRR i USA po II wojnie światowej: wyścig zbrojeń, Kominform, NATO, RWPG, Układ Warszawski, EWG 2. Inwazja w Zatoce Świń 3. Kryzys kubański	- Wyjaśnia pojęcie „zimna wojna” -Wskazuje etapy zimnej wojny -Omawia znaczenie; Kominformu NATO, RWPG, Układu Warszawskiego, EWG w kontekście „zimnej wojny” -Wskazuje na mapie przebieg inwazji w Zatoce Świń i kryzysu kubańskiego -Analizuje teksty źródłowe -Zna książkę: J. I. Gaddis „Zimna wojna”	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	9.1. 9.2. 9.3. 9.5. 9.6.
210.	Konflikty peryferyjne – wojna indochińska i koreańska	1.Sytuacja w Azji po II wojnie światowej 2.Wojna indochińska przykład „brudnych wojen” jako sposobu odejścia Francji od kolonializmu 1946 – 1953 – 17 równoleżnik 3.Wojna koreańska - 1950 -1953 – groźba użycia atomu -38 równoleżnik	- Zna pojęcia „konflikty peryferyjne”, „brudne wojny” i umieszcza je kontekście wojny indochińskiej i koreańskiej -Potrafi wskazać na mapie przebieg wojny indochińskiej i koreańskiej -Bierze udział w dyskusji - Czy łatwe było przekształcenie „zimnej wojny” w „gorącą” w czasie wojny koreańskiej i konfliktu kubańskiego?	Dyskusja, rozmowa nauczająca, wykład, analiza tekstów źródłowych, praca z mapą	9.8
211.	Konflikty peryferyjne – wojna wietnamska i	1.Wojna wietnamska jako przegrana USA 1965 - 73 2. Presja opinii publicznej - pokolenie Woodstock i afera	-Omawia przebieg wojny wietnamskiej i afgańskiej w kontekście prestiżu USA i ZSRR -Wskazuje na mapie najważniejsze	Dyskusja, rozmowa nauczająca, praca z mapą, wykład, analiza tekstów źródłowych	9.8

	afgańska	Watergate 3. Wojna afgańska jako przegrana ZSRR 1979 – 1989	etapy wojny wietnamskiej i afgańskiej -Analizuje znaczenie afery Watergate dla przebiegu wojny wietnamskiej -Bierze udział w dyskusji – W jakim stopniu pokolenie Woodstock i kontestacje studenckie wpłynęły na zakończenie wojny wietnamskiej?		
212.	Dekolonizacja Azji i Afryki	1.Azja i Afryka po II wojnie światowej – stan polityczny 2. Dekolonizacja jako zjawisko polityczne 3. Indie po II wojnie światowej 4. Rok 1960 w Afryce 5. Ruch krajów niezaangażowanych – konferencja w Bandungu 6. Rywalizacja między USA i ZSRR w nowopowstających państwach	- Wskazuje na mapie państwa powstałe po II wojnie światowej w Afryce i Azji -Porównuje stan polityczny Azji i Afryki z XIX i II połowy XX wieku -Ocenia wpływ kolonializmu na rozwój Afryki i Azji w XX w. -Ocenia rolę „obywatelskiego nieposłuszeństwa” w odzyskiwaniu niepodległości przez Indie -Omawia znaczenie „ruchu krajów niezaangażowanych” -Dostrzega przejawy rywalizacji między USA i ZSRR w Azji i Afryce w II połowie XX w.	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą, analiza tekstów źródłowych	10.1. 10.2.
213.	Chiny po II wojnie światowej	1. Wojna domowa między Mao – Tse – Tungiem i Czang –Kej – Szekiem 2. Reprezentacja Chin w Radzie Bezpieczeństwa 2. Polityka wielkiego skoku 1958 -61	- Wyjaśnia etapy rozwoju Chin po II wojnie światowej -Zna pojęcia: wielki skok, rewolucja kulturalna, czerwona książeczka, hunwejbini, banda	Wykład, rozmowa nauczająca, dyskusja, analiza tekstów źródłowych	11.1. 11.2. 11.3.

		3. Rewolucja kulturalna 1965 -69 4. Amerykańska dyplomacja ping – pongowa 5. Walka z „bandą czworga” 6. Masakra na Placu Tiananmen 1989 7. Współczesne Chiny	czworga -Charakteryzuje ewolucję polityki amerykańskiej wobec Chin na przykładzie składu Rady Bezpieczeństwa i dyplomacji ping - pongowej -Ocena stosunek władz chińskich do praw człowieka -Birze udział w dyskusji na temat dążeń do okcydentalizacji Chin		
214.	Węzeł gordyjski współczesnego świata – konflikty izraelsko – arabskie	1. Deklaracja Balfoura 1917 2. Deklaracja ONZ o utworzeniu Izraela 1947 3. Proklamacja niepodległości Izraela 1948 4. Wojna o niepodległość 1948 -49 5. Kryzys sueski 1956 6. Wojna sześciodniowa 1967 7. Wojna Jom Kippur 1973 8. Porozumienie w Camp David 1978 9. Agresja Izraela na Liban 1978 10. Intifady 1987/91 i 2000/04 11. Porozumienie w Waszyngtonie 1993	-Przedstawia ewolucję postawy Brytyjczyków od 1917 do 1945 r. - Rozumie, że Holocaust wpłynął na postawę społeczności międzynarodowej wobec Izraela -Charakteryzuje konflikty izraelsko – arabskie po 1948 r. -Wyjaśnia pojęcie intifady i wskazuje jego wpływ na losy Palestyńczyków -Analizuje teksty źródłowe -Wskazuje na mapie konflikty izraelsko – arabskie -Zna książkę K. Geberta „Miejsce pod słońcem. Wojny Izraela.”	Dyskusja, rozmowa nauczająca, burza mózgów, analiza tekstów źródłowych	9.9.
215.	Do państwa pokonanego do mocarstwa europejskiego – Niemcy w latach 1945 – 1990	1. Jalta i Poczdam w kwestii niemieckiej 2. Bizonia, blokada Berlina Zachodniego i Trizonia jako etapy do utworzenia RFN 3. Utworzenie NRD	- Wskazuje na mapie różne aspekty historii Niemiec po II wojnie światowej - Analizuje treść karykatur z epoki -Analizuje teksty źródłowe -Wskazuje różne aspekty „zimnej	Dyskusja, rozmowa nauczająca, wykład, analiza tekstów źródłowych, interpretacja treści karykatur	9.4.

		4.Układ w Zgorzelcu 1950 5.Rewolucja w Berlinie Wschodnim 1953 6. Mur berliński 7.Układ między Polską i RFN w 1970 8.Rezygnacja z doktryny Hallsteina 1972 9.Zburzenie muru berlińskiego 1989 i konferencja 2+4 w Moskwie 1990 10. 3.X.1990 –zjednoczenie Niemiec 11.14.XI.1990 traktat o granicy z Polską	wojny” w historii Niemiec -Omawia różne aspekty kontaktów z Polską po II wojnie światowej: Zgorzelec ,wizytę Willy Brandta, politykę Krzysztofa Skubiszewskiego -Syntetyzuje wiedzę w odniesieniu do treści tematu od państwa pokonanego do mocarstwa europejskiego -Zna książkę Jerzego Serczyka „Podzielone Niemcy”		
216.	Kraje demokracji ludowej jako ekspozytura ZSRR	1.Trzy modele rozpowszechniania komunizmu i tworzenia państw „demokracji ludowej”: inkorporacja, eksport rewolucji, wewnętrzna rewolucja komunistyczna 2. Inkorporacja: Litwa, Łotwa, Estonia, Mołdawia 3. Eksport rewolucji: Bułgaria, Czechosłowacja, Polska, Rumunia Węgry, 4. Wewnętrzna rewolucja: Albania, Jugosławia	-Wskazuje na mapie Europy kraje „demokracji ludowej” -Opisuje sposób zdobywania przewagi politycznej w różnych państwach przez komunistów -Analizuje teksty źródłowe -Zna pojęcia: demokracja ludowa, strategia salami	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	9.1. 9.2. 12.1. 12.2.
217.	ZSRR w latach 1953 – 1991	1. Śmierć Stalina i walka o władzę 2. XX zjazd KPZR – potępienie kultu jednostki 3. 1956 - interwencja na Węgrzech 4.Leonid Breżniew 1964 – 1982 5. 1968 – interwencja w	- Przedstawia proces walki o władzę w ZSRR po śmierci Stalina -Omawia ustalenia XX zjazdu KPZR -Opisuje radziecką interwencję na Węgrzech	Dyskusja, wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	12.2.

		Czechosłowacji 6. J. Andropow i K. Czernienko 7.M. Gorbaczow – pierestrojka i jawność 8. Upadek ZSRR 1991 i utworzenie WNP - Borys Jelcyn	- Wyjaśnia sposób likwidacji „praskiej wiosny” -Odnosi się do reform M. Gorbaczowa -Przedstawia drogę od ZSRR do WNP - Bierze udział w dyskusji na temat postrzegania M. Gorbaczowa przez historiografię anglosaską jako faktycznego autora reform w Europie Środkowo - Wschodniej		
218.	Wybitni politycy II połowy XX wieku: K. Adenauer, M. Thatcher, Ch. de Gaulle, M. Gandhi , N. Mandela	1. Rola mas i jednostki w historii na wybranych przykładach; 2.Znaczenie K. Adenauera w historii Niemiec 3.V Republika Ch. de Gaulle 4. „Żelazna lady” M. Thatcher 5. „Wielki duchem” M. Gandhi 6. Walka z apartheidem N. Mandeli	- Charakteryzuje znaczenie Ch. de Gaulle, M. Thatcher, M. Gandhiego, N. Mandeli w historii swoich państw i świata -Zabiera głos w dyskusji na temat znaczenia mas i jednostki w historii	Dyskusja, wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych	
219.	SPRAWDZIAN				
220.	Polska Lubelska	1.Uzależnienie od ZSRR struktur politycznych lewicy KRN i PKWN 2.Dekret o reformie rolnej 3.Utworzenie MO 4.Utworzenie Rządu Tymczasowego	- Wyjaśnia w jaki sposób powstawały: KRN, PKWN, Rząd Tymczasowy -Ocenia znaczenie polityczne dekretu o reformie rolnej -Omawia tworzenie resortów siłowych podporządkowanych komunistom -Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych http://www.ipn.gov.pl/	13.1. 13.2.
221.	Układ sił politycznych w	1. Ofensywa styczniowa 2.Rozwiązanie AK i utworzenie WiN	-Wskazuje na mapie efekty ofensywy styczniowej	Wykład, rozmowa nauczająca, praca z mapą,	13.2.

	Polsce 1945 – 1947	i Nie 3. Proces 16 4. Utworzenie TRJN 5. Dekret o nacjonalizacji przemysłu	-Porównuje w jakim stopniu ofensywa styczeniowa wpłynęła na przebieg wojny w Europie Zachodniej -Wyjaśnia w jaki sposób zorganizowano prowokację wokół procesu 16 -Opisuje skład TRJN -Omawia znaczenie dekretu o nacjonalizacji przemysłu -Analizuje teksty źródłowe	analiza tekstów źródłowych http://www.ipn.gov.pl/	
222.	Gospodarka polska po II wojnie światowej	1. Migracje ludności, demografia i gospodarka po II wojnie światowej w Polsce 2. Plan 3 letni 3. Plan 6 –letni 4. Pięciolatki	- Omawia cechy planu trzyletniego i sześcioletniego -Rozumie zależności związane z rozwojem gospodarki polskiej w kontekście zimnej wojny i podporządkowania od ZSRR -Wyciąga wnioski ze źródeł statystycznych -Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych i źródeł statystycznych http://www.ipn.gov.pl/	13.2. 14.1. 14.2.
223.	Monopolizacja władzy przez PZPR	1.Referendum ludowe 2. Pogrom kielecki 3. Sfałszowane wybory do sejmu 1947 r. 4.Mała konstytucja 5.Akcja Wisła 6.Utworzenie PZPR	-Omawia przebieg i konsekwencje referendum ludowego -Ocenia polski powojenny antysemityzm i jego konsekwencje -Omawia przebieg i konsekwencje sfałszowanych wyborów -Prezentuje konsekwencje Akcji Wisła -Przedstawia drogę do utworzenia PZPR -Porównuje przejmowanie władzy	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza treści karykatur , analiza tekstów źródłowych http://www.ipn.gov.pl/	13.3. 14.3.

			w Polsce przez komunistów z innymi krajami „demokracji ludowej” -Analizuje karykatury z epoki -Analizuje teksty źródłowe -Zna książkę K. Kersten „Narodziny systemu władzy. Polska 1943 - 1948”		
224.	Apogeum stalinizmu w Polsce	1.Aresztowanie Władysława Gomułki 2.Likwidacja podziemia antykomunistycznego 2.Procesy generałów 3.Konstytucja z 1952 r. 4. Śmierć Stalina i jej konsekwencje w Polsce 5. Aresztowanie prymasa Stefana Wyszyńskiego	-Przedstawia stanowisko PZPR wobec Gomułki - Omawia proces likwidacji niepodległościowego podziemia - Opisuje atmosferę i przebieg procesów generałów - Analizuje treść konstytucji 1952 r. jako apogeum stalinizmu w Polsce -Wyjaśnia konsekwencje śmierci Stalina - Przedstawia okoliczności aresztowania prymasa – „Non possumus” -Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych http://www.ipn.gov.pl/	13.2. 14.4.
225.	Poznański czerwiec 1956	1.Ucieczka J. Światły 2.Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów 3.Między natolińczykami i puławianami 4.XX zjazd KPZR 5.Poznański czerwiec 1956	-Ocenia w jaki sposób audycje Radia Wolna Europa wpłynęły na przemiany polityczne w Polsce -Wskazuje w jaki sposób Festiwal Młodzieży i Studentów zradyzował młodych -Przedstawia następstwa XX zjazdu KPZR -Opisuje walkę frakcyjną między	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych http://www.ipn.gov.pl/	15.1.

			natolińczykami i puławianami -Omawia przebieg poznańskiego czerwca 1956		
226.	„Mała stabilizacja” – epoka Gomułki	1.VIII plenum KC PZPR i jego okoliczności – polski październik 2.Pierwsze decyzje Gomułki 3.Rywalizacja między państwem i kościołem w epoce Gomułki 4. Sprawa Henryka Hollanda 5.Orędzie biskupów polskich do biskupów niemieckich 6. Milenium	- Zna okoliczności i konsekwencje VIII plenum KC PZPR w 1956 -Potrafi opisać wydarzenia polskie w kontekście przemian na Węgrzech -Ocena plan „polskiej drogi do socjalizmu” -Wyjaśnia tzw. sprawę H. Hollanda -Charakteryzuje przebieg rywalizacji między państwem i kościołem w epoce Gomułki -Analizuje teksty źródłowe - Zna pojęcia: księża patrioci, „Znak”, Stowarzyszenie PAX, konwejer - Zna książkę: K. Persak „Sprawa Henryka Hollanda”	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych http://www.ipn.gov.pl/	15.1. 15.4.
227.	Międzynarodowe uwarunkowania 1968 r. w Polsce	1.List 34 2.Wojna sześciodniowa 1967 3. Frakcja PZPR „Partyzanci” 4.Praska wiosna 5.Konstatacje studenckie w Europie Zachodniej 5.Pamiętne przedstawienie - spektakl „Dziady” 6.Wydarzenia marcowe 1968	-Omawia treść i znaczenie listu 34 -Wskazuje w jakim stopniu historia powszechna splata się z dziejami Polski w dobie wydarzeń marcowych -Analizuje przebieg praskiej wiosny -Wyjaśnia w jaki sposób spektakl „Dziady” wpłynął na studentów UW -Zna pojęcia: „bananowa	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych http://www.ipn.gov.pl/	15.1. 15.2. 15.5. 18.3.

			młodzież”, „komandosi”, „partyzanci” - Zna książkę: J. Eislera „Marzec 1968”		
228.	Marzec 1968 r. – walka frakcyjna w PZPR czy antysemityzm?	1.Walka Breżniewa ze zwolennikami Chruszczowa w KPZR 2.Rywalizacja między Gomułą i Moczałem 3.Reakcje społeczne na partyjny antysemityzm 4.Skutki wydarzeń marcowych 5. Interwencja w Czechosłowacji	-Wyjaśnia w jaki sposób zmiana władzy na Kremlu wpłynęła na kraje demokracji ludowej -Opisuje walkę frakcyjną w PZPR -Bierze udział w dyskusji - W jaki sposób społeczeństwo odniosło się do antysemickich haseł rzucanych przez PZPR? - Prezentuje konsekwencje interwencji w Czechosłowacji -Analizuje teksty źródłowe	Dyskusja, rozmowa nauczająca, burza mózgów, analiza tekstów źródłowych http://www.ipn.gov.pl/	15.1. 15.2. 15.3.
229.	Grudzień 1970	1.Wizyta Willy Brandta w Polsce 2.Podwyżki cen 3.Wystąpienia w Szczecinie, Gdańsku i Gdyni 4. Historia jednej piosenki „Ballada o Janku Wiśniewskim”	-Ocenia wagę wizyty kanclerza W. Brandta w Polsce -Zna przyczyny, przebieg i skutki wydarzeń grudnia 1970 - Porównuje przebieg wydarzeń w Gdańsku, Gdyni i Szczecinie z punktu widzenia strategii robotników -Omawia i interpretuje treść literacką i rzeczywiste wydarzenia związane z „Balladą o Janku Wiśniewskim” -Zna wiersz Czesława Miłosza „Który skrzywdziłeś”	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych http://www.ipn.gov.pl/	15.1. 15.2. 15.3.
230.	„Cud na kredyt” – epoka Gierka	1.Polityka zagraniczna ekipy Edwarda Gierka	-Wyjaśnia przydatność hasła „Pomożecie – pomożemy”	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza	15.1. 15.2.

		2.Socjotechnika kontaktów społecznych w czasach Gierka 3. Reforma administracyjna 1975 r. 4.Nowela do konstytucji z 1976 r. – postawa Stanisława Stommy 5. Czerwiec 1976 r. i jego konsekwencje	- Zna różne aspekty polityki zagranicznej E. Gierka: pożyczki, konferencja w Helsinkach -Omawia znaczenie postawy S. Stommy - Charakteryzuje przebieg i konsekwencje czerwca 1976 r.	tekstów źródłowych http://www.ipn.gov.pl/	15.3. 15.5.
231.	Pod znakiem „Solidarności” 1980/81	1.Polak papieżem 2.Drogowskaz KOR, ROPCiO i KPN 3. Porozumienia sierpniowe 1980 i karuzela Solidarności	- Omawia konsekwencje wyboru Jana Pawła II -Przedstawia programy, działaczy i metody działania KOR, ROPCiO, KPN -Prezentuje sytuację, w której podpisano porozumienia sierpniowe -Analizuje teksty źródłowe	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych http://www.ipn.gov.pl/	15.1. 15.2. 15.3. 16.1.
232.	Stan wojenny	1. Spór prawny, polityczny, psychologiczny, gospodarczy wokół stanu wojennego 2.Historiografia o stanie wojennym	-Omawia przyczyny, przebieg i skutki wprowadzenia stanu wojennego -Zabiera głos w dyskusji na temat stanu wojennego, wykorzystując różne komentarze historyków i świadków wydarzeń -Analizuje teksty źródłowe -Analizuje karykatury z epoki	Dyskusja, wykład, rozmowa nauczająca, burza mózgów, analiza tekstów źródłowych, analiza treści karykatur http://www.ipn.gov.pl/	16.2.
233.	Wokół „okrągłego stołu”	1. Zabójstwo księdza Jerzego Popiełuszki 2. Liberalizacja reżimu: Trybunał Konstytucyjny, Trybunał Stanu, Rzecznik Praw Obywatelskich	- Opisuje okoliczności śmierci księdza Jerzego Popiełuszki -Opisuje istotę działalności Rzecznika Paw Obywatelskich i porównuje z instytucją	Dyskusja, rozmowa nauczająca, burza mózgów, analiza tekstów źródłowych http://www.ipn.gov.pl/	16.3.

		3. Magdalenka 4. Obrady „Okrągłego stołu”	ombudsmana w państwach Europy Zachodniej -Zabiera głos w sporze o ocenę Magdaleny, „okrągłego stołu” i tzw. „grubą kreskę” -Analizuje teksty źródłowe		
234.	Pierwsze lata III Rzeczypospolitej	1. Wybory 1989 r. 2.Rząd Tadeusza Mazowieckiego 3.Wojna na górze 4.Atmosfera II wyborów prezydenckich 5.Co się stało z opozycją demokratyczną w czasach wolności?	- Przedstawia atmosferę, wyniki i konsekwencje wyborów 1989 -Ocenia działalność rządu Tadeusza Mazowieckiego -Analizuje treść plakatów wyborczych -Analizuje teksty źródłowe -Zabiera głos w dyskusji o ocenę II wyborów prezydenckich – co się stało z opozycją demokratyczną w czasach wolności?	Dyskusja, rozmowa nauczająca, burza mózgów, analiza tekstów źródłowych, analiza treści plakatów wyborczych http://www.ipn.gov.pl/	17.1 17.2. 17.3.
235.	„Jesień narodów”	1.Osobowość Michaiła Gorbaczowa 1.Zburzenie muru berlińskiego 2.Aksamitna rewolucja w Czechosłowacji 3.Przemiany na Węgrzech w Bułgarii i Rumunii 4. Dramat Jugosławii	-Przedstawia różne aspekty „jesieni narodów” -Analizuje teksty źródłowe -Zabiera głos w dyskusji na temat oceny postaci Michaiła Gorbaczowa -Wyjaśnia termin „bałkanizacja” w kontekście dziejów Jugosławii	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, dyskusja	12.4. 12.5. 17.1.
236.	Ocena PRL w historiografii – między mimikrą a oporem społeczeństwo polskie wobec	1.Ewolucja systemu komunistycznego w Polsce 2. Dyskusja - Czy Polska była „wesołym barakiem” bloku wschodniego? 3.Postawy Polaków w dobie PRL:	-Odnosi się do poglądu o ewolucji reżimu komunistycznego w Polsce -Przedstawia i analizuje wybrane biografie i wybory Polaków -Analizuje teksty źródłowe -Bierze udział w dyskusji – Czy	Dyskusja, rozmowa nauczająca, burza mózgów, analiza tekstów źródłowych, elementy studium przypadku http://www.ipn.gov.pl/	16.4.

	władz PRL	Tadeusz Borowski, Władysław Broniewski, Paweł Jasienica, Stanisław Cat – Mackiewicz, Wojciech Jaruzelski, Jacek Kuroń, Adam Michnik, Lech Wałęsa 5.Oceny PRL w historiografii	Polska była „wesołym barakiem” bloku wschodniego?		
237.	SPRAWDZIAN				
238.	Rola religii w II połowie XX w. – między laicyzacją a religijnością	1. Sobór watykański II – 1962 -1965 i jego znaczenie 2.Telologia wyzwolenia 3. Pontyfikat Jana Pawła II 4.Proces laicyzacji w Europie Zachodniej 5. Globalne spojrzenie na religie świata	-Przedstawia znaczenie soboru watykańskiego II -Ocena ideały teologów wyzwolenia -Wypowiada się na temat znaczenia pontyfikatu Jana Pawła II - Analizuje statystyki wyznawców różnych religii świata	Wykład, rozmowa nauczająca, analiza tekstów źródłowych, analiza źródeł statystycznych	18.4.
239.	Miedzy kulturą masową a kulturą elitarną – przemiany obyczajowe XX/XXI w.	1.Znaczenie rozwoju prasy, radia, telewizji, Internetu w komunikacji społecznej i kulturze 2. Media jako IV władza 3.Emancypacja kobiet jako element demokratyzacji społeczeństw	-Bierze udział w dyskusji na temat znaczenia mediów jako IV władzy -Komentuje znaczenie rozwoju prasy, radia, telewizji, Internetu dla życia społecznego -Bierze udział w dyskusji na temat porównania możliwości działania kobiet na początku i końcu XX w.	Wykład, rozmowa nauczająca, burza mózgów, dyskusja , analiza tekstów źródłowych	18.2. 18.3.
240.	Globalizacja jako skutek III fazy rewolucji przemysłowej	1. Poglądy Marshalla McLuhana – „globalna wioska” i Alvina Tofflera – „trzecia fala” 2.Polityczne, społeczne, gospodarcze skutki globalizacji	-Prezentuje poglądy M. McLuhana i A. Tofflera -Dyskutuje na temat skutków globalizacji -Analizuje teksty źródłowe	Dyskusja, wykład, rozmowa nauczająca, burza mózgów, analiza tekstów źródłowych	18.1.

--	--	--	--	--	--

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

PRZYKŁADOWE SCENARIUSZE LEKCJI

Scenariusz pierwszej lekcji historii

Temat: Wstęp do badań historycznych

Cele

- Poznanie metod pracy historyka i niektórych nauk pomocniczych historii,
- Wskazanie różnego typu źródeł z uwzględnieniem ich odmiennych cech,
- Ocena przydatności źródeł dla uzyskania pełniejszego obrazu wydarzeń,
- Dostrzeganie potrzeby poszerzania wiedzy historycznej i wykorzystania niektórych metod historycznych dla potrzeb innych nauk.

Metody

Nauczanie polimetodyczne: metoda wiodąca to praca w grupach (najwyżej 6 osób w jednej) z tekstami źródłowymi, elementy wykładu i rozmowy nauczającej.

Środki dydaktyczne

1. Materiały źródłowe -*Wiek V-XV w źródłach*, oprac. M. Sobańska – Bondaruk, S. B. Lenard, Warszawa 1998

- Thietmar o zjeździe gnieźnieńskim (s. 102),
- Anonim zwany Gallem o zjeździe gnieźnieńskim (s. 103),
- P. Jasienica, *Trzej kronikarze*, Warszawa 1997.

2. Materiały pomocnicze

Wykresy (tablice, lub prezentacja multimedialna) dotyczące:

- metod pracy historyka,
- podziału źródeł pisanych,
- krytyki źródeł,
- nauk pomocniczych historii.

Przebieg zajęć

1. Wprowadzenie

Sprawdzenie obecności. Podział klasy na grupy nie większe niż 6 osób,

1.2 Rekapitulacja wtórna (wprowadzenie do tematu): rozmowa nauczająca połączona z wykładem ilustrowanym za pomocą wykresu.

1.3 Interpretacja słownikowej definicji nauki:

Nauka to działalność umysłowa człowieka, która ma własny przedmiot badań, jednoznaczną terminologię, przyjmuje za prawdziwe tylko takie twierdzenia, które dają się udowodnić, porządkuje wyniki w odpowiedni system, nie mający wewnętrznych sprzeczności.

1.4 Pytania do uczniów:

- Czym zajmuje się historia i jak można scharakteryzować jej przedmiot badań?

1.5. Po kilku próbach sformułowania odpowiedzi przez uczniów, nauczyciel proponuje definicję:

Historia to nauka, badająca na podstawie źródeł dzieje społeczeństwa ludzkiego w konkretnych formach rozwoju.

1.6. Pytania do uczniów:

- W jaki sposób historyk odtwarza dzieje, co pomaga mu odkryć prawidłowości rządzące rozwojem ludzkości?

1.7. Po kilku próbach sformułowania odpowiedzi przez uczniów, nauczyciel prezentuje wykres, który wiesza na środkowej tablicy (ewentualnie wykorzystuje przygotowaną przed zajęciami prezentację multimedialną):

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

2. Rozwinięcie

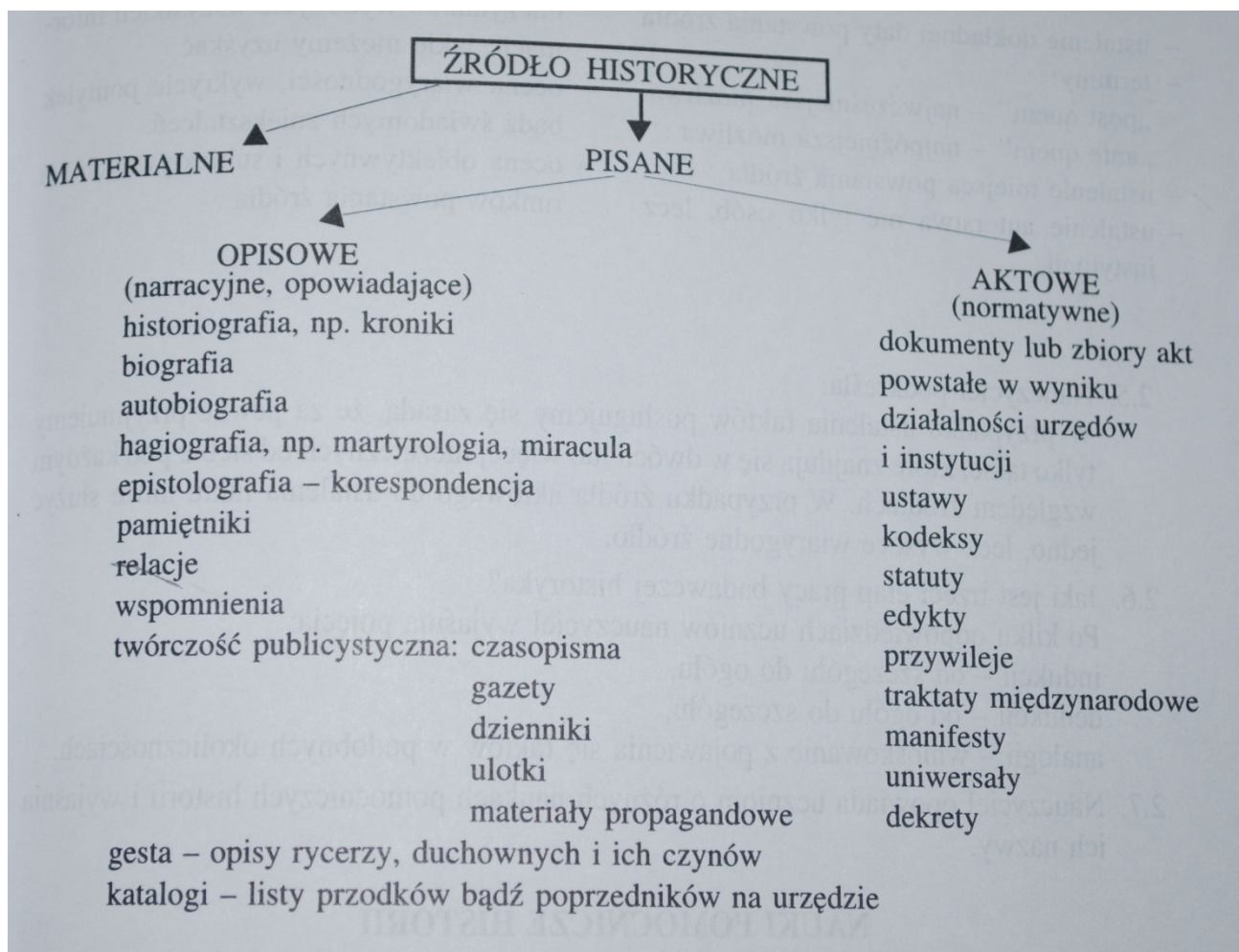
2.1. Pytania do uczniów:

Jakie słowo powtarza się na wszystkich etapach pracy badawczej historyka?

Spróbujcie samodzielnie ułożyć definicję źródła historycznego.

2.2. Po kilku próbach uczniów nauczyciel odkrywa planszę (lub slajd) z kolejnym wykresem i definicją:

Źródła historyczne - „Wszystkie Informacje o przeszłości społecznej, gdziekolwiek się znajdują, wraz z tym, co przekazują” (J. Topolski).

2.3. Na podstawie opracowania *Wiek V-XV w źródłach* nauczyciel prosi o wskazanie przez każdą grupę 5 dowolnych źródeł aktowych i 5 dowolnych źródeł opisowych.

2.4. Jaki jest drugi etap pracy badawczej historyka?

Po kilku odpowiedziach uczniów, nauczyciel prezentuje kolejny wykres (slajd) i objaśnia go na dowolnych przykładach.

2.4.1. Krytyka źródeł

Celem krytyki źródeł jest oddzielenie w nich prawdy od fałszu i zniekształceń. Chodzi o ustalenie, czy mamy do czynienia ze źródłami autentycznymi, tzn. będącymi w rzeczywistości tym, za co chcą uchodzić oraz oddzielnie zawartych w tych źródłach wiadomości prawdziwych i nieprawdziwych.

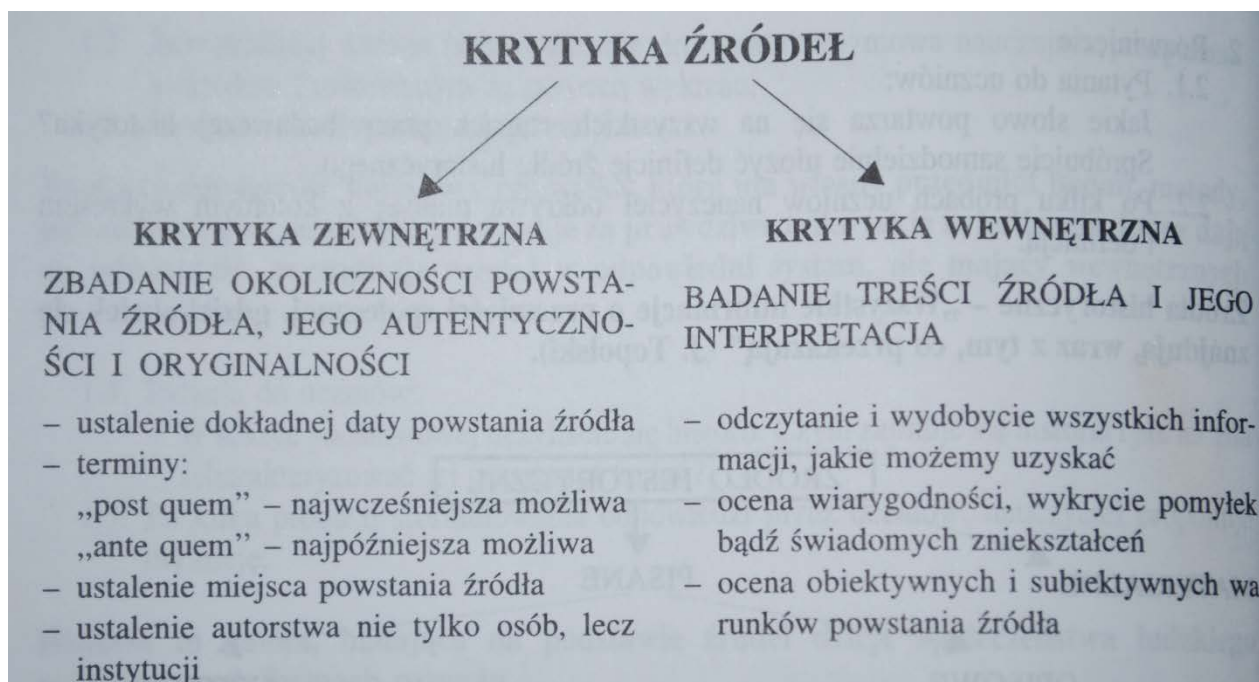

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

2.5. Nauczyciel podkreśla:

W przypadku ustalenia faktów posługujemy się zasadą, że za pewne przyjmujemy tylko takie, które znajdują się w dwóch lub więcej niezależnych od siebie pod każdym względem źródłach. W przypadku źródła aktowego do ustalenia faktu może służyć jedno, lecz wysoce wiarygodne źródło.

2.6. Jaki jest trzeci etap pracy badawczej historyka?

Po kilku odpowiedziach uczniów nauczyciel wyjaśnia pojęcia:

indukcji - od szczegółu do ogółu,

dedukcji - od ogółu do szczegółu,

analogii - wnioskowanie z pojawienia się faktów w podobnych okolicznościach.

2.7. Nauczyciel opowiada uczniom o różnych naukach pomocniczych historii i wyjaśnia ich nazwy.

NAUKI POMOCNICZE HISTORII

PALEOGRAFIA - nauka o formach pisma

EPIGRAFIKA - nauka o piśmie umieszczonym na materiałach twardych lub trwałych

PAPIROLOGIA - nauka o tekstach umieszczonych na papierach

NEOGRAFIA - nauka o piśmie nowożytnym od XVI w.

DYPLOMATYKA - nauka o średniowiecznych dokumentach

SFRAGISTYKA - nauka o pieczęciach

HERALDYKA - nauka o godłach, herbach i symbolach

GENEALOGIA - nauka o stosunkach pokrewieństwa między ludźmi

NUMIZMATYKA - nauka o monetach i środkach płatniczych

CHRONOLOGIA - nauka ustalająca i rozwiązująca daty

METROLOGIA - nauka o jednostkach miar i wag

DEMOGRAFIA - nauka o rozwoju ludzkości i jej strukturze

3. Podsumowanie

3.1 Rekapitulacja pierwotna - analiza tekstów źródłowych na podstawie książki

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

P. Jasienicy *Trzej kronikarze*; nauczyciel czyta fragment dotyczący Thietmara i Galla Anonima, prosząc poszczególne grupy o dokonanie charakterystyki obu kronikarzy.

3.2. Następuje praca z tekstami źródłowymi nr 52 - „Thietmar o zjeździe...” i 53 Anonim zwany Gallem...”

Jeden uczeń czyta tekst głośno, pozostali śledzą treść tekstów z materiałów przygotowanych przez nauczyciela. Przed rozpoczęciem lektury nauczyciel prosi wszystkie grupy o porównanie opisu tego samego wydarzenia, dokonanego przez obu kronikarzy i zgłoszenie gotowości zaprezentowania wniosków innym uczniom.

3.3. Po prezentacji wszystkich grup, nauczyciel pyta uczniów o ocenę wiarygodności obu źródeł i czynniki, które zadecydowały o subiektywnym nastawieniu obu kronikarzy.

3.4. Nauczyciel pyta o to, co w przekonaniu wszystkich uczniów jest najważniejszym elementem pracy każdego historyka lub adepta historii.

Praca domowa

Od 776 r. p.n.e. do 393 n.e. upłynęło 1169 lat. Głos heroldów obwieszczał uroczyście, że nastają dni świętego rozejmu, czyli czas igrzysk, ponad 290 razy. Ustal datę 290 olimpiady nowego porządku - czyli igrzysk nowożytnych. Jest to ćwiczenie przygotowujące do rozumienia zasad obliczania upływu czasu w starożytności.

Scenariusz lekcji

Temat: Urok historii

Motto:

„Bóg, chociaż wszechmogący, nie może zmienić przeszłości. Dlatego stworzył historyków”

Frederic Delouche

Cele

- Poznanie okoliczności powstania omawianych tekstów źródłowych,
- Kształcenie umiejętności wyjaśniania pojęć: tolerancja religijna, pryncypat, demokracja, autorytaryzm, rokosz, makiawelizm, detronizacja, pańszczyzna, uwłaszczenie,
- Dostrzeganie, że niektóre idee trwają mimo zmieniających się epok historycznych (są więc nieprzemijające - uniwersalne).

Metody

- Nauczanie polimetodyczne,
- Metoda wiodąca to praca z tekstami źródłowymi,
- Elementy wykładu,
- Rozmowa nauczająca.

Środki dydaktyczne

1. Materiały źródłowe

(fragmenty tekstów źródłowych dla każdego ucznia)

- z serii: *Historia w dokumentach* - oprac. H. Sobańska-Bondaruk, S. Lenard, Warszawa 1998.
- P. Jasienica, *Trzej kronikarze*, Warszawa 1997. - fragment dotyczący biskupa Thietmara,
- A. Bullock, *Hitler i Stalin - biografie równoległe*, Warszawa 1994.
- G. Breton, *Miłość kształtowała historię*, Warszawa 1996.

Przebieg zajęć

1. Wprowadzenie

1.1. Przygotowanie do zajęć.

1.2. Rekapitulacja wtórna. Wykład nauczyciela na temat roli historii jako nauki i jej zadań, poparty wykresem lub prezentacją multimedialną dotyczącą roli tekstów źródłowych w badaniach historycznych,

- Historia odtwarza przeszłość, przy czym metoda historyczna, tzn. analiza kilku źródeł, a następnie przypisywanie faktom właściwego znaczenia, ma charakter uniwersalny i można ją wykorzystać w wielu dziedzinach życia,
- Historia zaspokaja ludzką ciekawość
- Psychologowie sądzą, że ten przedmiot daje możliwość kompensacji, tzn. człowiek zmęczony lub rozczarowany teraźniejszością zawsze może uciec w historię, może rozładować frustrację,
- Analizowanie biografii słynnych ludzi pozwala zauważyć, że rzeczywiste osiągnięcia każdego człowieka są dziełem jego ogromnego wysiłku, wyrzeczeń i pracy nad sobą,
- Historia pozwala zrozumieć mechanizmy rządzące polityką, a najlepsi znawcy tej dziedziny są przez to bardziej krytyczni wobec często zmieniających się programów liderów różnych partii,
- Dociekania historyczne to pasjonująca przygoda intelektualna, którą cenią sobie wszyscy zajmujący się historią nie tylko zawodowo, ale także amatorsko,
- Historia jest jednym z najbardziej godziwych sposobów spędzania wolnego czasu.

2. Rozwinięcie

Praca z uczniami nad poszczególnymi zestawami tekstów źródłowych.

I

1.,... nikomu nie wolno zabronić swobody decyzji, czy myśl swą skłoni do wyznania chrześcijańskiego, czy do innej religii, którą sam za najodpowiedniejszą dla siebie uzna, a to dlatego, by najwyższe bóstwo, któremu cześć według swobodnego przekonania oddajemy, mogłoby we wszystkich okolicznościach okazać swą względność i przychyłność" – *Edykt mediolański* cesarza Konstantyna (313 r.).

2. „Nikt nie powinien być zaczepiany z powodu swych przekonań, nawet religijnych, byleby tylko ich objawienie nie zakłócało ustawą określonego porządku publicznego" – *Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela* (1789 r.).

Pytania do I zestawu tekstów źródłowych:

- W jakich okolicznościach cesarz Konstantyn Wielki wydał edykt mediolański?
 - Kto jest autorem *Listów o tolerancji*?
 - W jaki sposób recepcja myśli Woltera wpłynęła na ideologię Wielkiej Rewolucji Francuskiej?
 - Czy treść fragmentów *Edyktu mediolańskiego* i *Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela* jest podobna?
 - Jaka idea przyświeca obu tym dokumentom?
- Pożądana odpowiedź uczniów: tolerancja religijna.

II

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

1. „... papież Zachariasz kazał powiedzieć Pepinowi, że byłoby rzeczą lepszą, aby ten mienił się królem, który posiada władzę, niż ten, który bez królewskiej pozostaje władzy, aby zaś ład nie doznał wstrząśnięcia, rozkazał na mocy swej powagi apostolskiej, by Pepin został królem” - *Orzeczenie papieża Zachariasza* (751 r.).

2. „Między królem a ludem nie uznaje się obecnie żadnej więzi naturalnej. Nie można panować i być bez winy... Każdy król jest buntownikiem i uzurpatorem”
– *Przemówienie Saint Justa* (1792 r.).

Pytania do II zestawu tekstów źródłowych:

- W jakich okolicznościach Pepin Krótki został królem Franków?
 - Kto sankcjonował obalenie dynastii Merowingów i ustanowienie dynastii Karolingów?
 - Kto jest autorem pracy pt. *O umowie społecznej*?
 - W jaki sposób poglądy Rousseau wpłynęły na przywódców Wielkiej Rewolucji Francuskiej?
 - Jakie jest pochodzenie władzy królewskiej w świetle tych dwóch dokumentów?
 - Czego dotyczą oba, jeden z VIII w. n. e., drugi z XVIII w. n. e., teksty źródłowe?
- Pożądana odpowiedź uczniów: Pochodzenie władzy królewskiej

III

-,... kiedy ukończyłem wojny domowe, oddałem Rzeczpospolitą w ręce senatu i ludu rzymskiego. Za tę zasługę moją uchwałą senatu zostałem mianowany Augustem... Odkąd górowałem nad wszystkimi dostojeństwami, ale władzy nie miałem więcej aniżeli ci, którzy byli moimi kolegami w urzędzie”- *Autobiografia Oktawiana Augusta*.

2. Kiedyś wróciłem z Magdeburga pod koniec wojny, miałem w ręku władzę absolutną.
" Mogłem ją zachować, ale spostrzegłem, że Polska winna być ostrożną, bo jest młoda, biedna. Mus, unikać ryzykownych eksperymentów - *Wywiad Józefa Piłsudskiego po zamachu majowym*.

Pytania do III zestawu tekstów źródłowych:

- Kto i kiedy obalił republikę rzymską?
 - Jaką nazwę nosi pierwszy etap rozwoju Cesarstwa i jaka jest jego definicja?
 - Czy *Autobiografia Oktawiana Augusta* obiektywnie przedstawia rozwój wydarzeń w Rzymie w 31 r. p.n.e.?
 - Jaki dokument wydał rząd Jędrzeja Moraczewskiego 22 XI 1918 r.?
 - Czy wywiad Józefa Piłsudskiego z 1926 r. obiektywnie ocenia sytuację, jaka miała miejsce w 1918 r.?
 - Z jakimi ponadczasowymi problemami związane są oba fragmenty tekstów źródłowych?
- Pożądana odpowiedź uczniów: Sposób sprawowania władzy w systemach autorytarnych.

IV

1. „Nasz ustrój nie opiera się na naśladowaniu obcych praw, a my sami jesteśmy raczej wzorem dla innych niż inni dla nas. Nazywa się ten ustrój demokracją, ponieważ opiera się na większości obywateli niż na mniejszości” - *Mowa Peryklesa (według Tukidydesa)*.

2. „Stan trzeci ogarnia przeto wszystko, co należy do narodu, a wszystko, co nie jest stanem trzecim, nie może się uważać za część narodu. Czym jest stan trzeci? Wszystkim” - E. Sieyes, *Stan trzeci jest zupełnym narodem* (1789 r.).

Pytania do IV zestawu tekstów źródłowych:

- Jak przebiegała ewolucja systemu rządów w polis greckich?
- Które z miast-państw tworzyło modelowy system demokracji?
- Jakie cechy miała demokracja ateńska?

- Kim był Perykles i jakie znaczenie dla rozwoju Aten miały jego rządy?
- Co E. Sieyes rozumie pod pojęciem narodu?
- W jaki sposób E. Sieyes uzasadnia znaczenie stanu trzeciego dla Francji?
- Jak rozumiane jest pojęcie demokracji w I, a jak w II fragmencie tekstów źródłowych?

V

Pytania do V zestawu tekstów źródłowych:

- Od jakiego przywileju datujemy demokrację szlachecką w Polsce?
- Jaka instytucja przedstawicielska wyłoniła się ostatecznie w 1493 r.?
- Dlaczego konstytucja *Nihil novi* była odpowiedzią na przywilej mielnicki z 1501 r.?
- Jakiego podziału władzy dokonuje Monteskiusz w utworze *O duchu praw*?
- Jaki idealny system rządów, zdaniem Monteskiusza, powinien funkcjonować w państwie?
- Która z władz ma przewagę w świetle konstytucji kwietniowej?
- Jakie uprawnienia i prerogatywy osobiste przewidywała konstytucja kwietniowa dla prezydenta?
- Do uprawnień jakich instytucji odnoszą się wszystkie omawiane w V zestawie fragmenty tekstów źródłowych?

Pożądana odpowiedź uczniów: Uprawnienia władzy - ustawodawczej, wykonawczej, sądów

VI

I. „Książę, a szczególnie nowy. nie może przestrzegać tych wszystkich rzeczy, dla których uważa się ludzi za dobrych, bowiem dla utrzymania państwa musi częstokroć działać wbrew wierności, wbrew miłosierdziu, wbrew ludzkości, wbrew religii” - Machiavelli *Książę* (1532 r.).

2. Wojna jest nie tylko czynem politycznym, lecz i prawidłowym narzędziem polityki, dalszym ciągiem stosunków politycznych, przeprowadzeniem ich innymi środkami...” - K. Clausewitz, *O wojnie* (1834 r.).

Pytania do zestawu VI tekstów źródłowych:

- W jakiej epoce tworzył N. Machiavelli i jaki był jego pogląd na władzę monarszą?
- Jak N. Machiavelli rozumiał rację stanu państwa?
- Co na temat wojny sądzi K. Clausewitz?
- Jaki sposób sprawowania władzy usprawiedliwiają obaj autorzy?
- Co w dzisiejszych czasach oznacza pojęcie *machiawelizm*?

Pożądana odpowiedź uczniów: Machiawelizm (machiawelizm)-doktryna polityczna zalecająca stosowanie podstępów, przemocy i obłudy w dążeniu do realizacji zamierzonego celu, postawa charakteryzująca się cynizmem, przewrotnością, brakiem skrupułów.

VII

1...A *jeślibyśmy* (czego Boże uchowaj) co przeciw prawom, wolnościom, kondycjom wkroczyli albo czego nie wypełnili, tedy obywatele koronni obojga narodów od posłuszeństwa i wiary nam powinny wolne czynimy i panowania...” - *Artykuły Henrykowskie* (1573r.)

2. „Najświętsze i najuroczystsze umowy tylko tyle są nienaruszalnymi, ile wiernie dotrzymywanymi ze stron obydwóch. Długie cierpienia nasze znane światu całemu: przysięgi zaręczone przez dwóch panujących, a pogwałcone tylekroć swobody nawzajem i naród polski od wierności dziś panującemu uwalniają...” - *Uchwała Sejmu z 1831 r. o detronizacji Mikołaja I.*

Pytania do VII zestawu tekstów źródłowych:

- Wyjaśnij pojęcie rokosz.
- Kiedy i gdzie doszło do pierwszego rokoszu w Polsce?
- W jakich okolicznościach uchwalono artykuły henrykowskie i jakie postanowienia zawierały?
- O której z polskich konstytucji mówiono: „konstytucja pod stołem, bat na stole”?
- Do jakich zasad z okresu demokracji szlacheckiej w Polsce odwołuje się uchwała sejmu z 1831r.?

- Jakie sposoby walki z królem przedstawiają oba fragmenty tekstów źródłowych z zestawu VII?
Pożądana odpowiedź uczniów: Sposoby walki z królem - rokosz i detronizacja

VIII

1. Postanawiamy i uchwalamy na wieczne czasy, iż wszyscy osadnicy, czy kmiecie wszystkich wsi, tak naszych jak poddanych naszych jakiegokolwiek stanu, którzy przedtem nie pracowali jednego dnia w tygodniu dla nas i naszych panów z jednego łanu jeden dzień tygodniowo mają i są obowiązani pracować" - *Statut toruński* (1520 r.).

2. Włościanie uwolnieni raz na zawsze zostają od wszelkich bez wyjątku powinności, jakimi na korzyść dziedziców obłożeni byli, obowiązani są wносить do skarbu, za nabytą przez nich na własność ziemię, podatek gruntowy ukazem ustanowiony" - *Ukaz carski o urządzeniu włościan w Królestwie Polskim* (1864 r.).

Pytania do VIII zestawu tekstów źródłowych:

- Co obligatoryjnie na terenie całego kraju wprowadza statut toruński z 1520 r.?
- W jakich okolicznościach zniesiono pańszczyznę w Królestwie Polskim?
- Wyjaśnij pojęcie uwłaszczenia i wskaż, w jaki sposób zdecydowało ono o położeniu chłopów na ziemiach polskich?

3. Podsumowanie

Dyskusja na temat idei, które pojawiły się w tekstach źródłowych i ich trwałości, roli hipotez w badaniach historycznych

Scenariusz lekcji

Temat: Od państw pokonanego do mocarstwa europejskiego - dzieje Niemiec w latach 1945-1990.

Cele

- Odtworzenie zarysu historii Republiki Federalnej Niemiec i Niemieckiej Republiki Demokratycznej,
- Wskazanie uwarunkowań polityki międzynarodowej, które wpłynęły na losy Niemiec od 1945 do 1990 r.,
- Uwzględnienie związków przyczynowo - skutkowych i czasowo-przestrzennych w zakresie historii narodowej poszczególnych państw europejskich,
- Docenianie wagi stosunków polsko-niemieckich oraz konieczności zacieśniania współpracy między oboma krajami ze względu na polską rację stanu.

Metody

- Nauczanie polimetodyczne: elementy rozmowy nauczającej, wykładu, praca z tekstami źródłowymi, karykaturami, mapą, rzutnikiem pisma lub komputerem.

Środki dydaktyczne

1. Materiały źródłowe - *Wiek XX w źródłach*, oprac. M. Sobańska- Bondaruk, S. B. Lenard, Warszawa 1998. - Konstytucje obu państw niemieckich z 1949 r.
 - Konstytucja RFN (s. 320),
 - Konstytucja NRD (s. 322),
 - Układ mocarstw z państwami niemieckimi w sprawie statusu zjednoczonych Niemiec, podpisany w Moskwie 12 IX 1990 r. (s. 355),
2. Materiały pomocnicze
 - *Niemcy w świetle faktów i liczb*, <http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/pl/>
 - J. Serczyk, *Podzielone Niemcy*, Toruń 1993. (karykatury zaczerpnięte z niniejszej książki)

- Rzutnik pisma lub komputer
- Mapa.

Przebieg zajęć

1. Wprowadzenie

1.1. Przygotowanie do zajęć

1.2. Rekapitulacja wtórna

- Kiedy odbyła się konferencja w Poczdamie i kto był jej uczestnikiem?
- W jaki sposób konferencja poczdamska zadecydowała o losach Niemiec?

2. Rozwinięcie

Wykład nauczyciela według notatki zapisanej na tablicy połączony z analizą tekstów źródłowych.

- 1947 - utworzenie Bizonii,
- Reforma walutowa i jej skutki - blokada Berlina Zachodniego (24 VI 1948-12 V 1949),
- IV 1949 r. utworzenie Trizonii,
- 7 IX 1949 r. Bundesrepublik Deutschland - kanclerz Konrad Adenauer,
- 7 X 1949 r. utworzenie NRD - prezydent Wilhelm Pieck, premier Otto Grotewohl.

Nauczyciel prosi uczniów o przeczytanie fragmentów konstytucji RFN i NRD (tekst nr 152)

- W jaki sposób określono pojęcie państwa niemieckiego w obu ustawach zasadniczych
- 6 VII 1950 r. układ w Zgorzelcu między Polską a NRD,
- 17 VI 1953 r. rewolucja w Berlinie Wschodnim,
- 12-13 VIII 1961 r. mur berliński (do XI 1989),
- 7 XII 1970 r. układ między Polską a NRF,
- V 1972 r. układ między RFN a NRD - rezygnacja z doktryny Hallsteina,
- Proces pierestrojki od 1988. Upadek E. Honeckera 1989,
- 12 IX 1990 r. Konferencja 2 + 4 w Moskwie.

Nauczyciel prosi uczniów o przeczytanie fragmentów tekstu nr 170 (Układ mocarstw...), zadając wcześniej pytania:

- W jaki sposób rozstrzygnięto problem Berlina i granicy polsko-niemieckiej.
- Z czego wynikała specyfika uregulowań w sprawie pobytu na terytorium Niemiec radzieckich sił zbrojnych i wojsk pozostałych państw?
- Jakie znaczenie dla Niemiec miał punkt 7 niniejszego traktatu?
- 3 X 1990 r. Zjednoczenie Niemiec,
- 14 XI 1990 r. traktat o granicy polsko-niemieckiej.

3. Podsumowanie

Rekapitulacja pierwotna (z rzutnikiem pisma lub komputerem)

- Z ilu landów składają się zjednoczone Niemcy?
- Kto jest kanclerzem Niemiec?
- Jakie miejsce w polityce zagranicznej Polski zajmują stosunki z Niemcami
- Jaką rolę odgrywają Niemcy w zjednoczonej Europie?

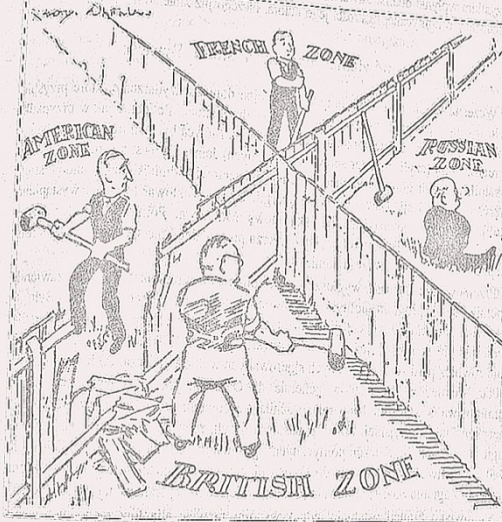
Praca domowa

Jak oceniasz rolę Niemiec w pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku ? Przygotuj się do dyskusji.

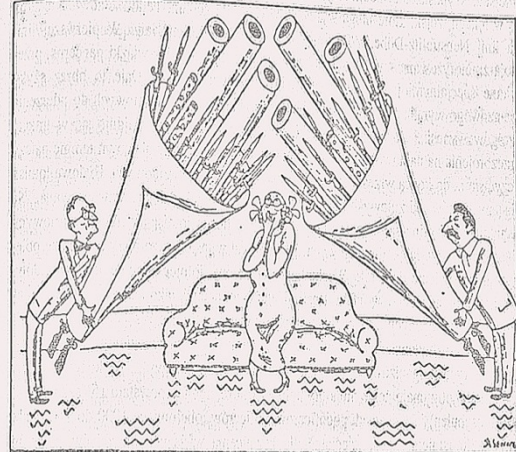
Daily Mirror (Anglia) 27.II.1945
Zegar nad Reacem

(Strzałki zegara: generał Eisenhower, głównodowodzący alianckich sił zbrojnych - w pozycji „za pięć dwunasta”; Adolf Hitler - w pozycji „dwunasta”.

Daily Herald (Anglia), przedrukowana w Die Welt, Hamburg, 2.VIII.1946

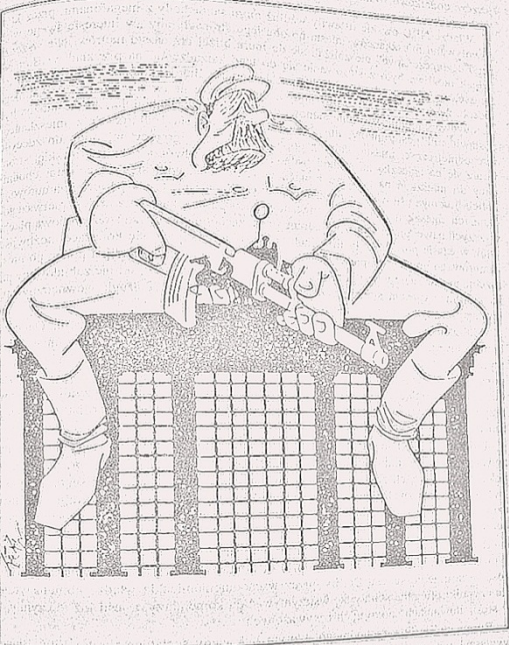
Satyra na stanowisko ZSRR i Francji, sprzeciwiających się połączeniu swoich stref okupacyjnych w Niemczech ze strefami amerykańską i brytyjską.

Gretchen: „Oh, die schönen Blumen...” Figaro/Paris (Der Spiegel) 1.II.1950

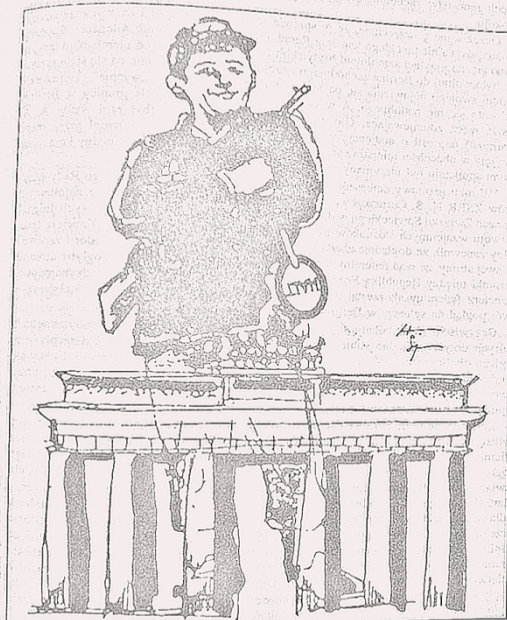
Le Figaro (Paryż), 1.XI.1950

Niemiecka Gretchen: Ach, jakie piękne kwiatki...

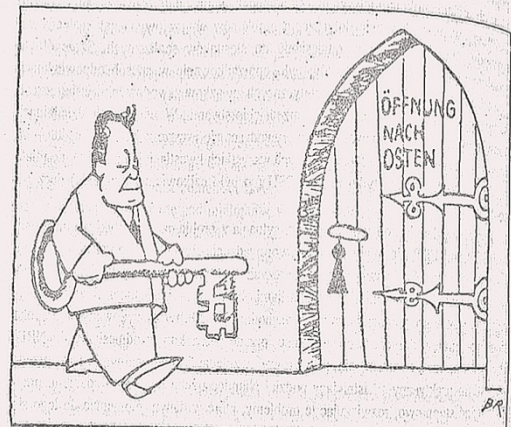
Die Welt (RFN) 14.VIII.1961

Bez podpisu. (Walter Ulbricht siedzi na Bramie Brandenburskiej w Berlinie)
Karykatura na budowę muru berlińskiego.

Neues Deutschland, 23.VIII.1961 (NRD)

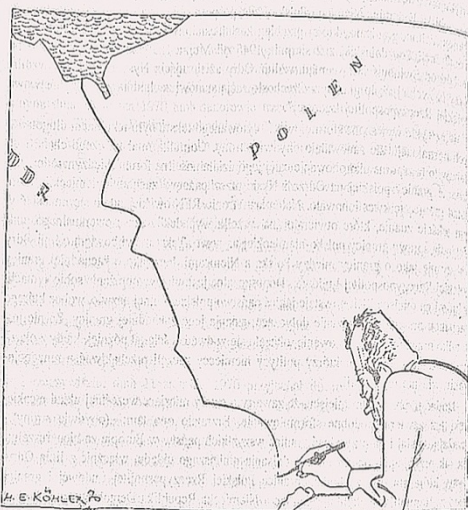
„Pozytywna” karykatura na budowę muru berlińskiego.
(Uzbrojony, zadowolony członek „grupy bojowej” zagraża przejść przez Bramę Brandenburską.)

Rhein-Zeitung (RFN) 26.XI.1969

Otwarcie na Wschód

(Willy Brandt inauguruje nową politykę wschodnią RFN)

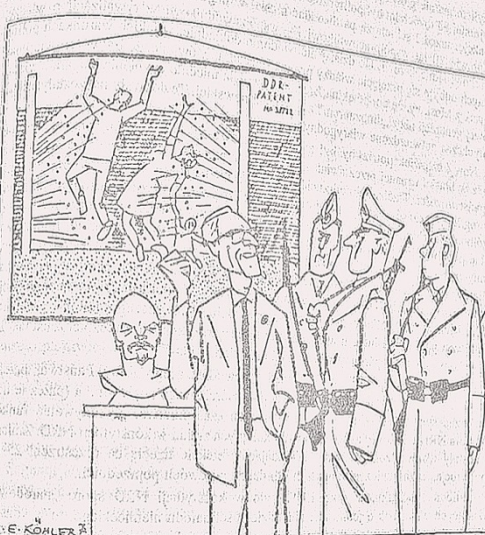

Die Unterschrift des Jahres

Frankfurter Allgemeine Zeitung, 8.XII.1970

Podpis roku

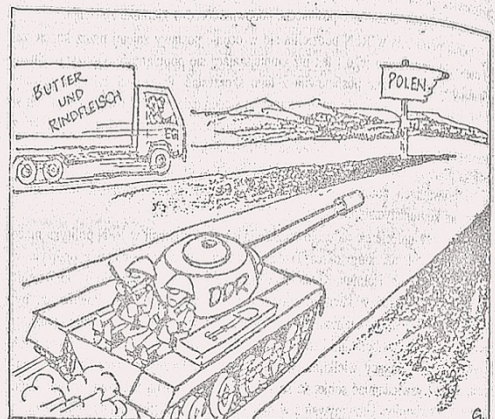
(Willy Brandt składa podpis w książce granicy na Odrze i Nysie)

Werschiele-Erleichterungen. „Na Genossen - diese automatische Schenkenlagen entheben euch von der eventuellen Gewissensbelastungen.”

Frankfurter Allgemeine Zeitung (RFN) 27.X.1972

Ulgi dla ludzi. - No, towarzysze, te automatyczne urządzenia strzelające wam od ewentualnych wyrzutów sumienia. (Mowi Willi Soph, premier NRD)

[350]

Il te fu Po na kapitalistich, szczerzecz, Zecmery Gubor

Boaner Randschek (RFN) 3.XII.1980

Pomoc dla Polski - a) kapitalistyczne b) braterska

Scenariusz lekcji

Temat: Kryzys grudniowy w 1970 r. w Polsce i jego skutki

Cele

- Odtworzenie przebiegu wydarzeń w Polsce w grudniu 1970 r., ich przyczyn i skutków,
- Rozumienie roli propagandy, jej negatywnego lub pozytywnego wpływu na życie społeczne,
- Dostrzeganie związków między literaturą i historią - historycznej genezy i kontekstów wielu utworów literackich.

Metody

- Nauczanie polimetodyczne - elementy rozmowy nauczającej, wykładu, pracy z tekstem źródłowym, praca z komputerem .

Środki dydaktyczne

1. Materiały źródłowe -*Wiek XX w źródłach*, oprac. .M. Sobańska Bondaruk, S. B. Lenard, Warszawa 1998.

- Oświadczenie I sekretarza KC PZPR E. Gierka podczas spotkania z delegatami załóg stoczni w Gdańsku z 25 I 1971 (s. 407),

- Przemówienie I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka na VIII Plenum KC PZPR w Warszawie 6 - 7 II 1971 r. (s. 407).

2. Materiały pomocnicze

- Cz. Miłosz, *Który skrzywdziłeś*,

- Ilustracje z książki J. Eislera, *Grudzień 1970*, Warszawa 1995, oraz ze stron internetowych Instytutu Pamięci Narodowej

- Piosenka śpiewana przez Krystynę Jandę lub Kazika Staszewskiego „Janek Wiśniewski padł”

Przebieg zajęć

1. Wprowadzenie

1.1. Czynności organizacyjne.

1.2. Rekapitulacja wtórna. Pytania do uczniów:

- Jakie wydarzenia w Polsce stały się przyczyną stworzenia hasła: „Studenci do nauki, literaci do piór”?

- Ilu Żydów musiało wyjechać z Polski na skutek fali antysemityzmu 1968 r.?

- Gdzie interweniowały wojska Układu Warszawskiego w 1968 r.?

2. Rozwinięcie

2.1. Wykład nauczyciela prowadzony według planu, którym jest notatka zapisana na tablicy lub przedstawiona w prezentacji multimedialnej, urozmaicony analizą tekstów źródłowych.

- Przyczyny wydarzeń grudniowych: spadek poziomu życia, podwyżki cen żywności,

- Protesty w Trójmieście 14 XII 1970-17 XII 1970,- 20 XII 1970 r.,

- W. Gomułka rezygnuje z pełnionej funkcji,

- Decyzje VII Plenum KC - E. Gierek I sekretarzem KC PZPR,

- 22 I 1971 r. — Szczecin: powtórny wzrost napięć społecznych.

2.2. Nauczyciel prosi uczniów o przeczytanie dwóch dokumentów: nr 198 (Oświadczenie...) i nr 198 (Przemówienie...), stawiając wcześniej pytania:

- Czym różni się wymowa obu tych dokumentów? ,

- Jak Gierek tłumaczył swoje postępowanie robotnikom, a jak aktywistom PZPR.

2.3. Dalszy ciąg wykładu - stabilizacja nowej ekipy rządzącej - odsunięcie od władzy M. Moczara.

3. Podsumowanie

3.1. Rekapitulacja pierwotna

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Nauczyciel odczytuje wiersz Cz. Miłosza *Który skrzywdziłeś* i zadaje pytanie.
Dlaczego fragment tego wiersza został umieszczony na pomniku poświęconym
wydarzeniom grudniowym w Gdańsku?

3.2. Jakie były skutki wydarzeń grudniowych w Polsce?

3.3. W jaki sposób powstała piosenka „Janek Wiśniewski padł”?

3.4. Która z interpretacji Krystyny Jandy czy Kazika Staszewskiego wywarła na tobie
większe wrażenie i dlaczego?

3.5. W którym polskim filmie, gdzie jedną z głównych ról gra Bogusław Linda, jako
prowokacja rzeczywista i intelektualna została użyta ta piosenka?

Praca domowa

Wyszukaj z Internetu informacje na temat rzeczywistego upamiętnienia Zbigniewa
Godlewskiego.

Z a ł ą c z n i k 1

Cz. Miłosz

Który skrzywdziłeś

**Który skrzywdziłeś człowieka prostego
śmiechem nad krzywdą jego wybuchając,
Gromadę błaznów koło siebie mając
Na pomieszanie dobrego i złego,**

Choćby przed tobą wszyscy się skłonili
Cnotę i mądrość tobie przypisując,
Złote medale na twoją cześć kując,
Radzi, że jeszcze jeden dzień przeżyli,

**Nie bądź bezpieczny. Poeta pamięta
Możesz go zabić - narodzi się nowy.
Spisane będą czyny i rozmowy.**

Lepszy dla ciebie byłby świt zimowy
I sznur i gałąź pod ciężarem zgięta

Waszyngton, 1950

OCENIANIE

Formy oceniania i przewidywana liczba ocen w semestrze:

-klasówki 3-4

Sposób przeliczania punktów na ocenę wyrażoną w stopniach:

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

	OCENA	PROCENT OGÓLNEJ LICZBY PUNKTÓW
6	Celujący	96 % – 100%
5	Bardzo dobry	86% - 95%
4	Dobry	76% - 85%
3	Dostateczny	50% - 75 %
2	Dopuszczający	30% - 49 %
1	Niedostateczny	29% i poniżej

- sprawdziany niezapowiedziane z trzech ostatnich lekcji 1-2
- prace pisemne – wypracowania na zakończenie epok pisane w godzinach dodatkowych przeznaczonych do konsultacji z uczniami, mające na celu przygotowanie uczniów do rozszerzonej matury z historii
- pisemne prace domowe 3-4
- odpowiedzi ustne 1-2
- aktywność na lekcji
- prace długoterminowe np. projekt, album, gazetka, prezentacja multimedialna
- udział w olimpiadach przedmiotowych i konkursach
- dodatkowe lektury i ich recenzje

Przykładowe tematy prac pisemnych i sposoby ich oceniania zgodne z kryteriami stosowanymi przez Centralną Komisję Egzaminacyjną.

Należy zaznaczyć, że uczniowie po omówieniu każdej epoki dostają od nauczyciela od 4 do 10 tematów prac pisemnych, z których nauczyciel wybiera najczęściej cztery tematy, a uczniowie na godzinach przeznaczonych na konsultacje zespołowe piszą w ciągu 60 minut jeden z wybranych przez siebie jako pracę o charakterze maturalnym. (Zdaniem autorki niniejszego programu należy zaprzestać pisanie prac w domu aby uniknąć niesamodzielnych zachowań uczniów.)

- Wkład despotii wschodnich w rozwój kultury i cywilizacji.
- Ewolucja ustroju w starożytnej Grecji.
- Ewolucja ustroju w starożytnym Rzymie.
- Rola mas i jednostki w historii na przykładzie : Aleksandra Macedońskiego, Hannibala, Juliusza Cezara.
- Wyjaśnij dlaczego przełom XIV i XV wieku nazywany jest „jesienią średniowiecza.”
- Scharakteryzuj przemiany jakie dokonały się w społeczeństwie polskim od początku XIII do końca XV wieku.
- Porównaj państwo trzech Bolesławów : Chrobrego, Śmiałego i Krzywoustego.
- Przedstaw i oceń stosunki polsko – krzyżackie w dobie Piastów.
- Scharakteryzuj politykę Królestwa Polskiego wobec Wielkiego Księstwa Litewskiego i Rusi Halickiej w XIV i XV wieku.
- Przedstaw i oceń stosunki polsko – krzyżackie w dobie Jagiellonów.
- Scharakteryzuj zmiany w systemie sprawowania władzy Rzeczypospolitej szlacheckiej w XV do XVII wieku.
- Od dymitriad do rozbiorów przedstaw stosunki polsko – rosyjskie w XVII do XVIII wieku.
- Scharakteryzuj przyczyny i skutki traktatu krakowskiego 1525 r. dla Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI do XVIII w.
- Porównaj funkcjonowanie władzy monarszej we Francji i w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku.
- Scharakteryzuj przemiany ustrojowe we Francji w latach 1814 – 1870.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- Scharakteryzuj przemiany monarchii absolutnej w Rosji w XIX i XX wieku.
- Przedstaw proces zmian położenia chłopów w XIX wieku w trzech zaborach.
- Przedstaw i porównaj przyczyny i skutki powstania listopadowego i styczniowego.
- Polityka Polski wobec Litwy i Ukrainy (1918 – 1922). Porównaj koncepcje polityczne i przedstaw ich realizację.
- Na wybranych przykładach scharakteryzuj kryzys demokracji w Europie w okresie międzywojennym.
- Scharakteryzuj problem Prus Wschodnich w stosunkach polsko – niemieckich w XX wieku.
- Scharakteryzuj przyczyny i skutki powstania warszawskiego.
- Na przykładzie wydarzeń, zjawisk i procesów wyjaśnij, dlaczego w ocenie cywilizacji XX wieku pojawia się określenie – cywilizacja śmierci.
- Scharakteryzuj przemiany, jakie dokonały się w społeczeństwie polskim w okresie Polski Ludowej.

-Poziom I – od 1 do 5 punktów - ocena dopuszczająca

Wymaga od ucznia: właściwego zrozumienia tematu, umieszczenia tematu w czasie i przestrzeni, podania kilku, nie zawsze uporządkowanych informacji dotyczących problematyki zawartej w temacie. Abiturient ujmuje temat w sposób statyczny.

- Poziom II - od 6 do 10 punktów – ocena dostateczna

Wymaga od ucznia: wskazania podstawowej faktografii dotyczącej tematu, podania niektórych przyczyn i skutków omawianych wydarzeń, dostrzeżenia podstawowych etapów danego zjawiska i umieszczenia ich w czasie, zachowania podstawowej terminologii oraz w uproszczonej formie przedstawienia charakterystyki zachodzących zmian.

- Poziom III od 11 do 15 punktów – ocena dobra

Wymaga od ucznia trafnej selekcji faktów, scharakteryzowania tematu w ujęciu dynamicznym z uwzględnieniem cezur zjawisk i ich etapów, powiązania aspektów politycznych, społecznych, gospodarczych, kulturalnych, ideologicznych, dostrzeżenia złożoności omawianego procesu, odnotowania jego kontekstu międzynarodowego. Na tym etapie abiturient podejmuje próbę oceny omawianego zjawiska.

- Poziom IV – do 16 do 20 punktów – ocena bardzo dobra a w przypadku omawiana literatury przedmiotu celująca

Wymaga od ucznia: wszechstronnego podejścia do tematu, egemplifikacji poglądów zdającego za pomocą starannie dobranej faktografii, odniesienia do wszystkich aspektów i kontekstów zagadnienia, wielokierunkowego wskazywania przyczyn, okoliczności i skutków omawianych zjawisk, odwoływania się do literatury przedmiotu, nawiązania do ocen historiografii aż wreszcie przedstawienia przemyślanych i uzasadnionych wniosków końcowych oraz ich oceny.

Kryteria oceniania w formie opisowej

Ocena celująca – poziom wymagań wykraczający poza program nauczania

Uczeń podczas lekcji posługuje się wiedzą, która wykracza poza program nauczania, dokonuje syntezy posiadanej wiedzy, wykorzystując informacje z różnych źródeł, wyjaśnia i analizuje przejawy zmian i ciągłości w dziejach, osiąga sukcesy w olimpiadach i konkursach przedmiotowych, bierze udział w międzyszkolnych turniejach debat oksfordzkich.

Ocena bardzo dobra – poziom wymagań dopełniających

Uczeń dysponuje wiedzą, dzięki której zna i rozumie materiał zawarty w treści podstawy programowej, wyjaśnia przejawy zmian i ciągłości w dziejach, formułuje i uzasadnia własne opinie dotyczące przeszłości, sprawnie posługuje się terminologia historyczną, dostrzega związki przyczynowo – skutkowe i czasowo – przestrzenne, wykorzystuje wiedzę historyczną

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

do interpretacji zjawisk współczesnych, analizuje różne źródła historyczne, próbuje dokonywać syntezy w oparciu o różne źródła.

Ocena dobra – poziom wymagań rozszerzających

Uczeń dysponuje wiedzą, która pozwala wyjaśnić główne problemy omawianych epok historycznych, na wybranych przykładach dostrzega związki przyczynowo – skutkowe i czasowo – przestrzenne, podejmuje próbę oceny postaci historycznych, potrafi hierarchizować wydarzenia historyczne, sprawnie chociaż nie zawsze precyzyjnie analizuje źródła historyczne.

Ocena dostateczna – poziom wymagań podstawowych

Uczeń dysponuje niepełną wiedzą, która jednak pozwala na ogólną orientację w problemach omawianych epok historycznych, identyfikuje cechy i teksty kultury typowe dla danej epoki, porządkuje chronologicznie wydarzenia historyczne, odróżnia źródło narracyjne od normatywnego, pod kierunkiem nauczyciela wyciąga wnioski z różnych źródeł historycznych.

Ocena dopuszczająca – poziom wymagań koniecznych

Uczeń dysponuje niepełną, chaotyczną wiedzą określoną w podstawie programowej, przy pomocy nauczyciela analizuje wybrane źródła historyczne, odróżnia tekst źródłowy od narracji historyka, umieszcza znane sobie wydarzenia w chronologicznych ramach odpowiedniej epoki.

EWALUACJA

Ewaluacja służy zaplanowanemu pozyskiwaniu informacji w trakcie (po każdym semestrze) lub po zakończeniu realizacji niniejszego programu nauczania (końcowa). Ewaluacja jest stosowana po to, aby podjąć najlepsze z możliwych decyzje dotyczące przygotowań uczniów do egzaminu maturalnego z historii a także zaplanować postępowanie wobec następnych wychowanków.

Ankieta po zakończeniu semestru

Ankieta dotyczy opinii uczniów o lekcjach historii (semestralna)

	W znikomym	w stopniu	średnio,	w dużym	w bardzo
1. Zajęcia odbywają się regularnie.					
2. Nauczyciel rozpoczyna lekcje równo z dzwonkiem.					

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

3.Nauczyciel nie skraca lekcji.					
4.Nauczyciel jest dostępny dla uczniów na przerwach.					
5.Treści lekcji są podawane jasno i w sposób zrozumiały.					
6.Zajęcia są interesujące.					
7.Wymagania dotyczące ocen szkolnych związane z WSO są przestrzegane					
8.Tempo prowadzenia lekcji umożliwiało prowadzenie notatek.					
9.Nauczyciel odnosi się prawidłowo do uczniów.					
10.Czy zadania domowe są zadawane.					
11.Czy zadania domowe są sprawdzane jakościowo, na ocenę.					
12.Czy sprawdziany z więcej niż trzech lekcji są zapowiadane.					
13.Czy nauczyciel różnicuje wymagania wobec uczniów.					
14.Czy sposób prowadzenia lekcji zachęca do samodzielnego pogłębiania wiedzy.					
15.Czy nauczyciel zachęca do udziału w konkursach i olimpiadach.					

Ankieta końcowa po zakończeniu nauki szkolnej

Niniejsza ankieta jest anonimowa. Jej celem jest ocena jakości zajęć prowadzonych przez nauczyciela. Proszę o przemyślane i uczciwe odpowiedzi.

W poszczególnych punktach proszę o zakreślenie właściwej odpowiedzi lub odpowiedniej cyfry według podanej skali: od 1 do 5, przy czym 1 - „to zdecydowanie nie”, 2 – „raczej nie” 3 – „czasami” 4 – „raczej tak” 5 - „zdecydowanie tak”

1.Twoja obecność na zajęciach (ocień w procentach).

50 i mniej	60	70	80	90	100
------------	----	----	----	----	-----

2.Czy nauczyciel przedstawił program nauczania?

TAK NIE

3.Czy nauczyciel przedstawił kryteria oceniania?

TAK NIE

4.Czy nauczyciel kontrolował stopień opanowania materiału?

TAK NIE

5.Czy sprawdziany, wypracowania były oddawane w uzgodnionym terminie?

TAK NIE

6.Czy nauczyciel był dostępny na dyżurach?

TAK NIE

7.Czy stopień trudności sprawdzianów, pytań sprawdzających i tematów wypracowań był adekwatny do zajęć?

TAK NIE

8.Nauczyciel trafnie dobierał na zajęciach metody, techniki i formy pracy?

1	2	3	4	5
zdecydowanie nie	raczej nie	czasami	raczej tak	zdecydowanie tak

9.Stosowane metody mobilizowały do myślenia, nauczyciel zachęcał do stawiania pytań, podejmowania dyskusji, adekwatnie reagował na zaistniałą sytuację.

1	2	3	4	5
zdecydowanie nie	raczej nie	czasami	raczej tak	zdecydowanie tak

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

10. Czas przeznaczony na zajęcia był wykorzystywany racjonalnie/efektywnie.

1	2	3	4	5
zdecydowanie nie	raczej nie	czasami	raczej tak	zdecydowanie tak

11. Tempo prowadzonych zajęć było właściwe.

1	2	3	4	5
zdecydowanie nie	raczej nie	czasami	raczej tak	zdecydowanie tak

12. Nauczany materiał podany był w sposób przejrzysty.

1	2	3	4	5
zdecydowanie nie	raczej nie	czasami	raczej tak	zdecydowanie tak

13. Atmosfera zajęć była swobodna, przyjemna i sprzyjająca nauce.

1	2	3	4	5
zdecydowanie nie	raczej nie	czasami	raczej tak	zdecydowanie tak

14. Oceny nauczyciela były zgodne z wcześniej przyjętymi kryteriami.

1	2	3	4	5
zdecydowanie nie	raczej nie	czasami	raczej tak	zdecydowanie tak

15. Nauczyciela cechowała wysoka kultura osobista, życzliwość i otwartość.

1	2	3	4	5
zdecydowanie nie	raczej nie	czasami	raczej tak	zdecydowanie tak

16. Czy poleciłbyś tego nauczyciela innym?

TAK NIE

17. Jeżeli masz uwagi, wnioski sugestie lub komentarze, zamieść je w tym miejscu

.....

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

BIBLIOGRAFIA

1. Adrjański Z. , Złota księga pieśni polskich, Warszawa 2002.
2. Aktywizacja uczniów w nauczaniu historii, red. A. Zielecki, Rzeszów 1989.
3. Aronson R. I., Uczymy się nauczać, Warszawa 1994.
4. Augustynek K., Słowikowski T., Zielecki A., Kierowanie pracą domową uczniów nauczaniu historii, Warszawa 1976.
5. Banaszak D., Bider T., Leszczyński M., Ilustrowane dzieje Polski, Poznań 2002.
6. Baśnie, podania i legendy, Poznań 1998.
7. Bieniarzówna J., 500 zagadek historycznych, Warszawa 1974.
8. Budnik E., Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących, cz. 2, Kielce 2002.
9. Budnik E., Moszyńska A., Owczarska B., Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących, Kielce 2000.
10. Buksiński T. , Zasady i metody interpretacji tekstów źródłowych, Poznań 1991.
11. Cele i treści kształcenia historycznego, red. J. Matrnicki, A. Zielecki, Rzeszów 1996.
12. Chodnicki J., Grona M., Kołodziejczyk A., Królikowski J., Ocenianie. Materiały szkoleniowe dla rad pedagogicznych, Warszawa 1999.
13. Chorąży E., Śliwińska – Konieczka D., S. Roszak, Edukacja historyczna w szkole, Warszawa 2009.
14. Dąbrowa M., Szkolne wycieczki historyczne, Warszawa 1975.
15. Dereń A., Grondas M., Sielatycki M., Sopołowicz G., Wasiak – Kowalska E., Integracja międzyprzedmiotowa, w: Program Nowa Szkoła, Materiały dla rad pedagogicznych, Warszawa 1999.
16. Dymkowski M., Między psychologią a historią, Warszawa 2000.
17. Dziedzic A., Kozłowska W. E., Drama na lekcjach historii, Warszawa 1999.
18. Edukacja historyczna a współczesność. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr hab. Adamowi Suchońskiemu w czterdziestolecie pracy dydaktycznej i naukowej oraz z okazji siedemdziesiątych urodzin, red. B. Kubis, Opole 2003.
19. Edukacja historyczna w zreformowanej szkole, t 1- 2, red. A. Zielecki, Kraków 2000.
20. Edukacja w procesie integracji europejskiej, red. H. Konopka, Białystok 2003.
21. Encyklopedia pedagogiczna, red. W. pomykało, Warszawa 1997.
22. Encyklopedia psychologii, red. W. Szewczyk, Warszawa 1998.
23. Golfom B., Systemowe podstawy doboru treści kształcenia, Częstochowa 1997.
24. Goleman D. , Inteligencja emocjonalna, przeł. A. Jankowski, Poznań 2007.
25. Gołębiak B. D., Potyrała D., Zamorska B., Ważne decyzje i działania. Przewodnik „projektowania”, w: Uczenie metodą projektów, red. B. D. Gołębiak, Warszawa 2002.
26. Hendrykowski M., Film jako źródło historyczne, Poznań 2000.
27. Historia – pamięć – tożsamość. Postaci upamiętnione przez współczesnych mieszkańców różnych części Europy, red. M. Kujawska, B. B. Jewsiewicki, Poznań 2006.
28. Historia. Dydaktyka. Media. Księga poświęcona prof. Januszowi Rulce w czterdziestolecie pracy naukowej, red. B. Tarnowska, Bydgoszcz 2002.

29. Historia. Poznanie. Przekaz. Studia poświęcone prof. Jerzemu Materinickiemu w czterdziestolecie pracy naukowej, red. B. Jakubowska, Rzeszów 2003.
30. Historia. Społeczeństwo Wychowanie. Księga dedykowana profesorowi Alojzemu Zieleckiemu, red. J. Maternicki, M. Hoszowska, P. Sierżęga, Rzeszów 2003.
31. Janowski A., Uczeń w teatrze życia szkolnego, Warszawa 1998.
32. Jury R., Co? Kto? Gdzie? Kiedy?, Warszawa 1966.
33. Kielecki A., Mapa w nauczaniu historii, Warszawa 1984.
34. Komorowska H., O programach prawie wszystko, Warszawa 1999.
35. Knieccka - Śliwińska D., Retoryka we współczesnych szkolnych podręcznikach historii, Poznań 2001.
36. Konopka H., Liedke M., Ocytko M., Pasko A., Jak uczyć historii w zreformowanej szkole? Praktyczny przewodnik dla przyszłych nauczycieli, Białystok 2003.
37. Korelacja – integracja- szansa dla ucznia, red. G. Pańko, J. Wojdon, Wrocław 2006.
38. Królikowski J., Projekt edukacyjny. Materiały dla zespołów międzyprzedmiotowych, Warszawa 2000.
39. Kruszewski K., 45 minut. Prawie cała historia pewnej lekcji, Warszawa 1993.
40. Kubis B., Historia w pamiętnikach zapisana. Wybrane zagadnienia, Opole 2003.
41. Kujawska M., Problemy współczesnej edukacji historycznej, Poznań 2001.
42. Kula M., Krótki raport o użytkowaniu historii, Warszawa 2004.
43. Kula M., Nośniki pamięci historycznej, Warszawa 2002.
44. Kulik H., Wewnątrzszkolny system oceniania, Warszawa 1999.
45. Kupisiewicz C., Podstawy dydaktyki, Warszawa 2005.
46. Łanowski J., 500 zagadek antycznych, Warszawa 1978.
47. Majerska J., Lekcje powtórzeniowe. Testy całoroczne z historii w kl. IV – VIII, Bydgoszcz 1994.
48. Maresz T., Wpływ tekstów źródłowych na rozwój myślenia historycznego uczniów – teoria a praktyka, Bydgoszcz 2004.
49. Mamon W., Lokalizacja przestrzenna faktów w nauczaniu historii, Kraków 1987.
50. Maternicki J., Edukacja historyczna młodzieży – problemy i kontrowersje u progu XXI wieku, Toruń 1998.
51. Maternicki J., Teoretyczne i metodologiczne podstawy dydaktyki historii, Warszawa 1990.
52. Maternicki J., Majorek C., Suchoński A., Dydaktyka historii, Warszawa 1993.
53. Metodologiczne i dydaktyczne problemy historii regionalnej, red. J. Półwiartek, A. Zielecki, Rzeszów 1977.
54. Między historią a edukacją historyczną. Studia i szkice dedykowane prof. Marii Kujawskiej, red. V. Julkowska, Poznań 2003.
55. Mizgalski J., Mapa historyczna w dydaktyce integracji wiedzy i umiejętności uczniów, Częstochowa 2003.
56. Multimedia w edukacji historycznej i społecznej, red. J. Rulka, B. Tarnowska, Bydgoszcz 2002.
57. Muzeum w nauczaniu historii, red. A. Zielecki, Rzeszów 1989.
58. Nauczyciel historii. Ku nowej formacji dydaktycznej, red. M. kujawska, Poznań 1996.
59. Niemierko B., Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki, Warszawa 1999.
60. Niemierko B., Ocenianie szkolne bez tajemnic, Warszawa 2002.
61. Niemierko B., Pomiar wyników kształcenia, Warszawa 1999.
62. Ocenianie wewnątrzszkolne a egzaminy zewnętrzne. Materiały szkoleniowe dla nauczycieli, Warszawa 2003.
63. Okoń W., Nowy słownik pedagogiczny, Warszawa 1998.

64. Okoń W., Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej, Warszawa 1996.
65. Opowiadania z naszej przeszłości, zebrała i opracowała Malendowicza A., Warszawa 1978.
66. Pielachowski J., Rozwój i awans zawodowy nauczyciela, Poznań 2000.
67. Podręcznik historii – perspektywy modernizacji, red. M. Kujawska, Poznań 1994.
68. Polaków dzieje malowane, Warszawa 2007.
69. Półturzycki J., Dydaktyka dla nauczycieli, Toruń 1998.
70. Przeszłość w szkole przyszłości. Materiały Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Podręczniki historii dla szkoły XXI wieku”, Częstochowa 20 – 22 V 1997, red. J. Walczak, A. Zielecki, Częstochowa 1997.
71. Ronikier J., Mit i historia. Mitotwórcze funkcje podręczników szkolnych, Kraków 2002.
72. Rulka J., Przemiany świadomości historycznej młodzieży, Bydgoszcz 1991.
73. Rulka J., Współczesne problemy edukacji historycznej, Toruń 2002.
74. Skrzypczak J., Konstruowanie i ocena podręczników, Poznań – Radom 1996.
75. Sterna D., Ocenianie kształtujące w praktyce, Warszawa 2006.
76. Strategie przekazu wiedzy historycznej w edukacji szkolnej i akademickiej. Techniki teatralne. Retoryka, red. M. Kujawska, Poznań 1997.
77. Suchoński A., Środki audiowizualne w nauczaniu i uczeniu się historii, Warszawa 1987.
78. Szaleniec H., Szmigiel M. K., Egzaminy zewnętrzne. Podnoszenie kompetencji nauczycieli w zakresie oceniania zewnętrznego, Kraków 2001.
79. Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela, red. K. Kruszewski, Warszawa 1991.
80. Sztuka nauczania. Szkoła, red. K. Konarzewski, Warszawa 1992.
81. Schneider K.H., Schneider R., SMS do Kleopatry, Nauczanie historii przez zabawy aktywizujące, Kielce 2006.
82. Szymański J., Nauki pomocnicze historii, Warszawa 2001.
83. Świeca M., Drama w edukacji, Kielce 1996.
84. Taraszkiewicz M., Jak uczyć lepiej, czyli refleksyjny praktyk w działaniu, Warszawa 1999.
85. Topolski J., Jak się pisze i rozumie historię. Tajemnice narracji historycznej, Warszawa 1996.
86. Topolski J., Teoria wiedzy historycznej, Poznań 1983.
87. Topolski J., Wprowadzenie do historii, Poznań 1998.
88. Toruńskie Spotkania Dydaktyczne I. Tradycja i mity w edukacji historycznej w dobie reformy, red. S. Roszak, M. Strzelecka, M. Ziółkowski, Toruń 2004.
89. Toruńskie Spotkania Dydaktyczne II. Region w edukacji historycznej. Nauka – doradztwo – praktyka, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruń 2005.
90. Toruńskie Spotkania Dydaktyczne III. Źródła w edukacji historycznej, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruń 2006.
91. Toruńskie Spotkania Dydaktyczne IV. Muzea i archiwa w edukacji historycznej, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruń 2007.
92. Toruńskie Spotkania Dydaktyczne V. Polska – Europa – Świat w szkolnych podręcznikach historii, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruń 2008.
93. Uczeń i nowa humanistyka, red. M. Kujawska, Poznań 2000.
94. Uczeń w nowej szkole. Edukacja humanistyczna, red. M. Kujawska, Poznań 2002.
95. Unger P., Muzea w nauczaniu historii, Warszawa 1988.
96. Wartości w edukacji historycznej, red. J. Rulka, Bydgoszcz 1999.

97. Wielokulturowość w nauczaniu historii, red. B. Burda, B. Halczak, Zielona Góra 2004.
98. Współczesna dydaktyka historii. Zarys encyklopedyczny dla nauczycieli i studentów, red. J. Maternicki, Warszawa 2004.
99. Wyprawa kapitana łamigłowy w krainę historii, Warszawa 1989.
100. Zielecki A., Mapa w nauczaniu historii, Warszawa 1984.
101. Zielecki A. Wprowadzenie do dydaktyki historii, Kraków 2007.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00
fax 22 345 37 70

www.ore.edu.pl

Program nagrodzony w konkursie na programy nauczania organizowanym w projekcie „Wdrożenie podstawy programowej kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół ze szczególnym uwzględnieniem II i IV etapu edukacyjnego” współfinansowanym ze środków Unii Europejskiej

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

